Intervjui: MIODRAG ZEC i DAVOR DŽALTO

BiH 4 KM; Hrvatska 19 KN; Makedonija 150 DEN; Crna Gora 2.00 EUR; Slovenija 2.80 EUR; Austria, Greece 3.00 EUR; Germany 3.50 EUR; Switzerland 6.00 CHF cena 200 DIN

01253

9 770353 802002

VREME

broj 1260

26. februar 2015.

MEDIJSKA SLIKA SRBIJE

CENZURA ILI DIKTATURA

NEDELJNA PREPORUKA

Knjige o kojima se priča

„Definitivna istorija. Ovo je Drugi svetski rat kako bi ga Tolstoj opisao."
Washington Post

6 godina. 60 miliona izgubljenih života. Zauvek promenjen svet.

Entoni Bivor oživljava važne događaje sa svih strana, od velike strategije do patnji čovečanstva, od diktatora do običnih vojnika.

Bil Brajson
Jedno leto Amerika 1927.

Fascinantan prikaz jednog kratkog perioda tokom kojeg je Amerika, bez obzira na posledice, povela svet u moderno doba.

Filip David
Kuća sećanja i zaborava

Dobitnik Ninove nagrade za 2014. godinu.
Svako ponekad poželi da bude neko drugi, ali šta ako dobije priliku za to?

Maks Hejstings
Katastrofa: Evropa ide u rat 1914. I i II knjiga

Karakter, tempo, prikazi predela i pojedinosti bojišta – sve je izvedeno vrhunski. Sjajna knjiga.

Maks Hejstings
Pakao: Svet u ratu 1939–1945. I i II knjiga

Monumentalno delo koje sagledava i globalni značaj Drugog svetskog rata i njegove duboko lične posledice.

Laguna PREPORUČUJE

Žoze Saramago
KAIN
„Dosad neviđena blasfemija Starog zaveta." *New Yorker*

Luk Mekolin
ČOVEK IZ BERLINA
Usred haosa Drugog svetskog rata... jedna smrt još može sve da promeni.

Joakim Sander
PLIVAČ
Na kraju krajeva, ne možeš sakriti ko si.

Ivan Ivačković
PISMA IZ TAJNOG GRADA
Ko je upropastio najbolje Srbe: Slobodan Milošević ili Dejvid Bouvi?

Srećko Horvat i Slavoj Žižek
ŠTA EVROPA ŽELI?
Šta je trulo u temeljima našeg kontinenta?

Aleksandar Saša Ignjatović
NAJVEĆE TAJNE I MISTERIJE SRBIJE
Knjiga o životu sa nekim njegovim malim ili malo većim čudesima.

Paulo Koeljo
BRIDA
Razočaranja, porazi i gubitak volje jesu oruđa koja Bog koristi da bi pokazao put.

Aleksandar Žikić
MESTO U MEĆAVI
Istinita priča o Milanu Mladenoviću.

Slaviša Pavlović
ZAVET HEROJA
Priča o herojima koje istorija nije zabeležila.

Ana Houp
POMEN
Dirljiva, potresna slika tragedije nastale nakon Velikog rata.

www.laguna.rs

VREME

BROJ 1260
26. februar 2015.

izdavač
NP "VREME" d.o.o.
Trg Republike 5, Beograd

direktor
Stevan Ristić

pomoćnik direktora
Vojislav Milošević

finansijski direktor
Daniela Vesić

glavni urednik
Dragoljub Žarković

odgovorni urednik
Filip Švarm

pomoćnici glavnog urednika
Jovana Gligorijević, Momir Turudić

sekretarijat
Ana Aleksić

redakcija
Aleksandar Anđić (foto), Muharem Bazdulj, Dimitrije Boarov, Slobodan Bubnjević, Sonja Ćirić, Zora Drčelić, Slobodan Georgijev, Nebojša Grujičić (kultura), Andrej Ivanji (svet), Jelena Jorgačević, Tatjana Jovanović, Jasmina Lazić, Zoran Majdin, Radmilo Marković, Saša Marković, Ivana Milanović Hrašovec, Milovan Milenković, Milan Milošević, Teofil Pančić, Saša Rakezić, Mirko Rudić, Tamara Skrozza, Zoran Stanojević, Tatjana Tagirov, Dragan Todorović, Tanja Topić, Biljana Vasić, Miloš Vasić, Marija Vidić, Ljubomir Živkov

dokumentacija
Dragoslav Grujić (arhiva)
Jelena Mrđa (foto)

tehnička redakcija
Ivan Hrašovec (ur.), Tanja Stanković, Vladimir Stankovski, Slobodan Tasić;
lektori: Katarina Pantić, Živana Rašković, Ivana Smolović;
korektori: Nikola Dragomirović, Marko Tasić, Stanica Milošević

internet izdanje
www.vreme.com
Marjana Hrašovec

prodaja i pretplata
Nikola Ćulafić, Milan Radović

računovodstvo
Slavica Spasojević

marketing
Aleksandar Aleksić (direktor)

e-mail: redakcija@vreme.com
telefon redakcije: 011/3234-774
telefaks: 011/3238-662

štampa
Rotografika, Subotica

ISSN 0353-8028
COBISS.SR-ID 16907266

SAVET ZA ŠTAMPU
Brzo, besplatno, pravično.

04 Medijska slika Srbije: Cenzura ili diktatura

07 Zoom: Stanje stvari

10 Intervju: Miodrag Zec

15 Aranžman Srbije sa MMF-om: Velika obaveza

16 Život na Kosovu: Političke krize i masovne migracije

18 Intervju: Davor Džalto

22 Nuspojave: Vita jela, zelen bor...

23 Vreme dece: Inkluzija je ljudsko pravo

27 Lisica i ždral: Smrtni grešnik

28 Takmičenje u otmenom ispijanju vina: Bekrijska slava u Topoli

30 Intervju: Nebojša Nešovanović

KULTURA

32 Fest 2015: Predlozi za gledanje

34 Intervju: Mladen Đorđević

37 Esej: Politika Ive Andrića

39 O romanu „Pokoravanje" Mišela Uelbeka: Tehnika društvenog ugovora

41 TV manijak: Orošena superžena

SVET

42 Grčka: Gorak ukus pobede

43 Iz ugla Nemačke: Kapitulacija Aleksisa Ciprasa

46 Konferencija u Vilton Parku: Nova strategija za evropski Istok

48 Zumiranje 8: Spoljna politika Srbije – nedorečena ili zalutala

51 Al kaida i građanski rat u Jemenu: Teroristi svih zemalja

MOZAIK

54 Genetika: Ispravljanje greha mitohondrijske Eve

56 Poslovi modernog doba (VI): Živim od prodaje fantazija

59 Navigator: Nebitan si, Sezame

60 Strip: Zarobljeni u scenografiji

62 Vreme uživanja: Moderna vremena

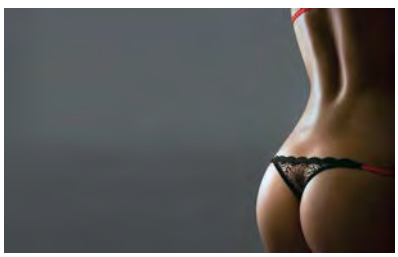
Kao i svake godine, "Vreme" donosi izbor filmova sa predstojećeg Festa koje ne bi trebalo da propustite

PIŠE: R. V.

Vlada Grčke priznaje da je bila primorana na "određene ustupke", ali negira da je kapitulirala u pregovorima sa ministrima finansija evrozone. Dok premijer Aleksis Cipras govori o "dobijenoj bici", leva frakcija Sirize vrh partije optužuje za izdaju

PIŠU: GEORGIOS STAMKOS, MILICA KOSANOVIĆ

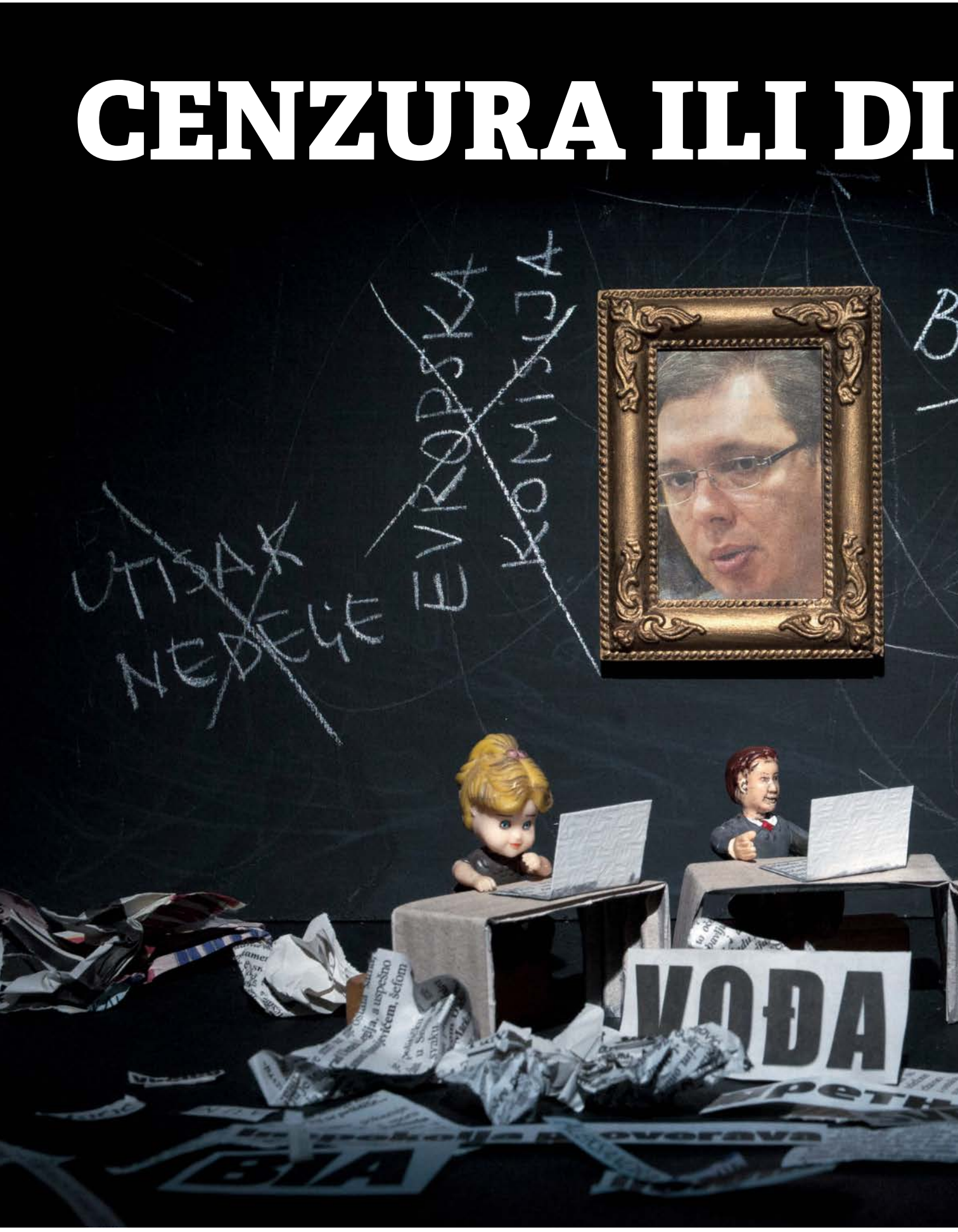

Virtualna ljubav i seks su fenomeni savremenog vremena. Kao i u realnom životu, ta zadovoljstva se i na internetu mogu kupiti. Ko su ljudi sa kojima se dopisujete na raznim seks četovima i kako izgleda njihov posao

PIŠE: STOJAN ČEKRK

Foto-ilustracija na naslovnoj strani: Marija Janković

CENZURA ILI DI

KTATURA

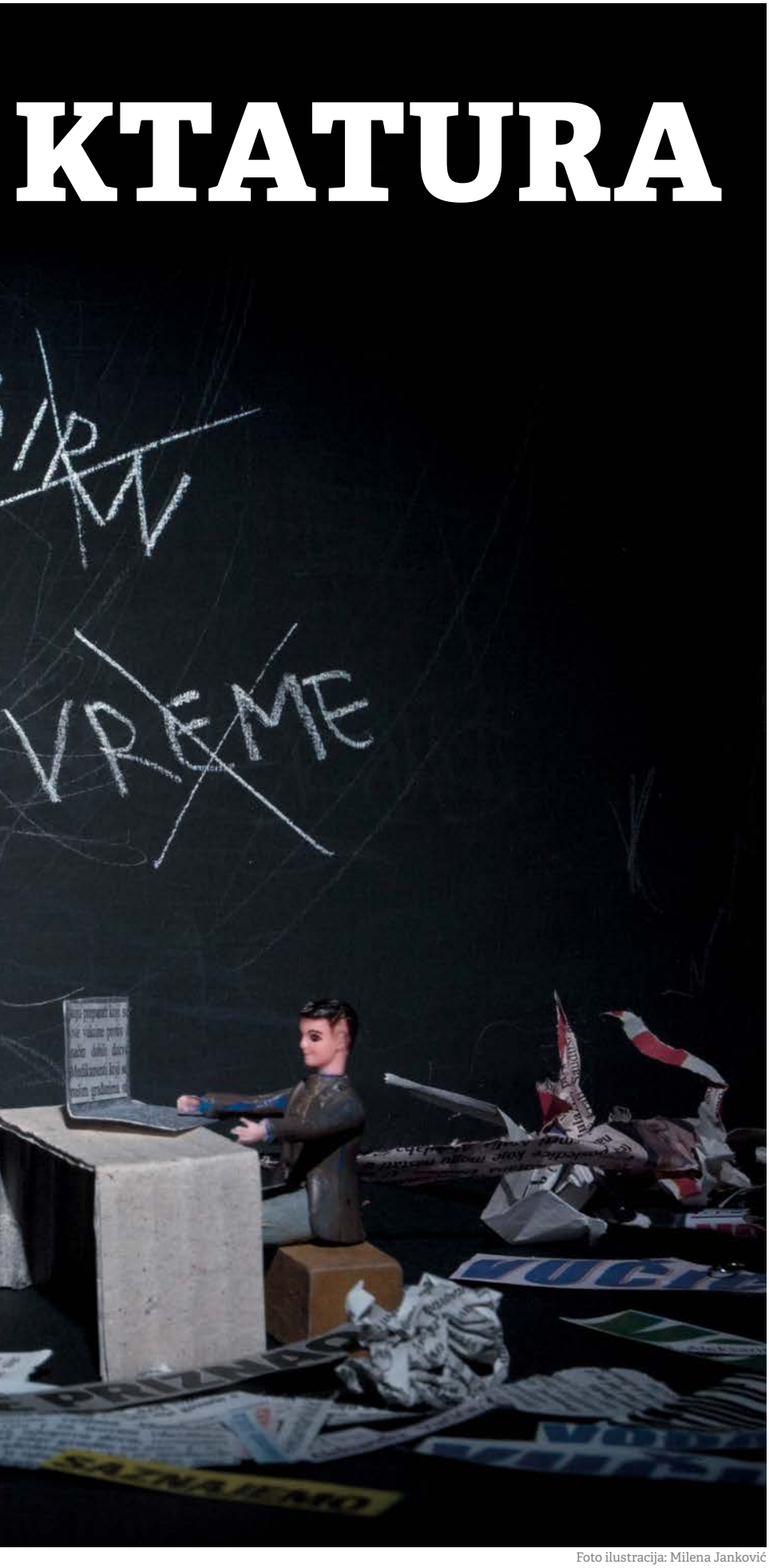

Foto ilustracija: Milena Janković

Da li bi novinari trebalo da se obeshrabre kad vide da se evropski zvaničnici koji jednog dana kritikuju Aleksandra Vučića zbog stanja u medijima, sutradan nasmejani rukuju sa njim? Kako da se osećaju kada se Vučić izdire na koleginicu Tamaru Spaić, udaljen ni pola metra od Majkla Davenporta, šefa delegacije EU u Srbiji? Kako da odgovore na tvrdnju jednog zapadnoevropskog diplomate da se emisije tipa "Utiska nedelje" i u Evropi uklanjaju iz programa, zarad zabavnijih sadržaja? Kako i zašto uopšte Johanesu Hanu dokazivati da je beli zid u koji gleda baš beo, a ne crn?

Kako je krenulo, čini se da će rasprava između onih koji tvrde da u Srbiji cveta hiljadu medijskih cvetova i onih koji smatraju da su ovdašnji mediji pre izvesnog vremena gurnuti u bezdan, trajati bar onoliko dugo koliko je svojevremeno trajala rasprava između zastupnika geocentrične i heliocentrične teorije. Istina, u ovom savremenom slučaju još nije bilo javnih spaljivanja i tajnih ubistava, ali ima vremena, nije ni to isključeno – posebno imajući u vidu stepen nervoze i besa s obe strane.

Debata o stanju domaće medijske scene traje već dugo: bar godinu dana »

ZBUNJUJUĆE REČI O MEDIJSKIM SLOBODAMA: Johanes Han i Ivan Tasovac
Fotografije: AP, BetaPhoto

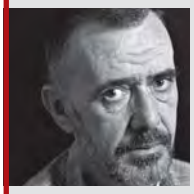
intenzivno se raspravlja o ulozi tabloida i njihovom odnosu sa jedinim političkim centrom moći, o "Utisku nedelje", o postepenom gušenju i gaženju medija koji kritikuju Vladu, o ponašanju premijera i njegovih saradnika prema novinarima, o cenzuri i autocenzuri. Ipak, čini se da je inače uzburkane strasti dodatno uznemirio Johanes Han, evropski komesar za susedsku politiku, koji je 17. februara izjavio da je "svestan optužbi za kršenje slobode medija u Srbiji", ali da on "uvek pita za dokaze, jer glasine nisu dovoljne". Grupi poznatih urednika i novinara koji uporno tvrde kako je kod nas sve u najboljem redu, ovo je poslužilo kao još jedan "dokaz" teza koje neprestano ponavljaju. Za mnogo veću grupu onih koji se osećaju lično ili esnafski ugroženi, Hanova izjava samo je jedan u nizu brojnih "uboda u oko", ali i razlog da se upitaju da li je u startu napravljena greška u imenovanju i definisanju onoga što nam se dešava. Da li je zaista trebalo da vičemo "Cenzura, cenzura, cenzura!", ili smo u poslednjih godinu dana mogli da se ujedinimo oko pojma koji bi svima bio prihvatljiviji, jasniji, pa i – dokaziviji?

CE OD CENZURE

Odgovarajući na pitanje da li je ovo što nam se dešava cenzura ili nešto drugo, Slaviša Lekić, novinar, urednik i autor nedavno emitovanog filma "Pad haških begunaca", prisetio se jedne epizode iz sad već davne prošlosti: "Onomad, kad je Ričard Holbruk pio prvu čašu viskija na Miloševićevom kanabeu i usred ćaskanja gotovo stidljivo prebacio Slobi preveliki pritisak na medije, vođa je lagano ustao, sve zveckajući ledom u čaši odšetao do udaljenog radnog stola, izvukao iz fioke jednu od karikatura na kojoj ga je maestralni Predrag Koraksić Koraks u svom stilu 'ocrnio' i šmekerski uzvratio američkom diplomati: 'Hoćete li stvarno da kažete da u zemlji gde se ovo objavljuje ima i CE od cenzure?!' 'Ladno su prešli na drugu čašu i drugu temu! Dakle, hoćete li stvarno da kažete da u zemlji gde, dvadeset godina kasnije, taj isti Predrag Koraksić Koraks dobija prestižno priznanje od istaknute državne firme – ima i C od cenzure?! E, pa, ima!"

Lekić još ističe da u pitanju nije ni "preventivna, ni suspenzivna cenzura koje su praktikovane u vreme 'socijalizma s ljudskim likom'"; da ona danas ne podrazumeva zabranu javnog izražavanja, već nadziranje slobode izražavanja: "Na delu su elegantna, suptilna suspenzija drugačijeg mišljenja i niz tajnih mera, procedura i protokola koji su od redakcija napravili PR agencije u službi Aleksandra Vučića. Dakle ne Srbije, Vlade Srbije, vlasti u Srbiji ili vladajuće SNS, već strogo – Vučića! Kad bih hteo da budem grub, rekao bih da je na delu asanacija medija ali ne bih da tako bezazleni termin zloupotrebljavam u dnevnopolitičke svrhe."

Koliko god ličila na "urbanu legendu", epizoda s Ričardom Holbrukom zaista najviše korespondira s tezama koje se u poslednje vreme čuje iz tabora onih koji o cenzuri ne žele ni da čuju: pozivajući se na postojanje Zorana Kesića, nekoliko medija koji kritikuju Vladu, nekoliko tekstova u kojima je razotkriven mehanizam državnog lopovluka, nekoliko društvenih mreža i nekoliko novinara koji na konferencijama za medije postave normalna pitanja, oni objašnjavaju da to okruženje ne odgovara pojmu klasične cenzure. I zaista, ako se pozabavimo literaturom, čini se da je pojam cenzure postavljen prilično strogo: po nekim autorima, ona je "kontrola informacija i ideja koje se pojavljuju u društvu", dok je neki objašnjavaju kao "ugrožavanje slobode govora, javne diskusije i protoka štetnih, osetljivih, politički nekorektnih informacija, ili informacija koje vlast smatra neprikladnim". Pošteno govoreći, ono što se u Srbiji događa zaista nije u potpunosti nalik na totalnu kontrolu – ili, recimo, kontrolu koju smo imali za vreme NATO bombardovanja i koju je sprovodio (gle

Stanje stvari: Nije mera medijske slobode ono o čemu se piše, već ono o čemu se ćuti

U traganju za dokazima o cenzuri niko neće stići daleko. Ali u traganjima za dokazom da se medijski svet zastrašuje i da se njim manipuliše i da u tim "malim, prljavim igrama" vlastodršci i te kako učestvuju, našlo bi se i bez posebnih forenzičkih veština – dovoljno tragova za nepočinstvo medijske diktature

čuda!) baš Aleksandar Vučić kao ministar informisanja.

S druge strane, ako sve ovo nazovemo političkom medijskom manipulacijom, čini se da nam teorija ide naruku: medijska manipulacija je, naime, najšire definisana kao niz tehnika kojima predstavnici ove ili one interesne grupe stvaraju privid da su u pravu, proizvodeći ili pospešujući širenje informacija koje im idu u korist. Međutim, ako pogledamo sve što su branitelji i braniteljke teze o medijskim slobodama izgovorili i napisali u poslednje vreme, kao i reakciju nadležnog ministra na priču o cenzuri, čini se da preimenovanje "cenzure" u nešto drugo – nešto što je manje osetljivo i manje udara na tanke akademske žice – ne bi imalo vajde.

PROČITAJ NA SAJTU

Nakon poruke Johanesa Hana, izvršni direktor Reportera bez granica Kristijan Mir izjavio je za portal "Cenzolovka" da vlast u Srbiji guši kritičko, slobodno izveštavanje, dok pritiscima na medije, koji su često finansijski, preko reklama, utiče i na uređivačku politiku: "Cenzura nije direktna. Ona nije ni transparentna, ali je lako dokazivo da postoji", objasnio je Mir.

Odgovarajući na ovu tvrdnju, ministar Ivan Tasovac sastavio je saopštenje koje pati od ozbiljnog deficita logike i smisla, a zasnovano je samo i isključivo na neuspelim pokušajima spinovanja. Umesto da kaže ima li ili nema cenzure, ministar je ismejao upotrebu prideva "transparentno", ustvrdio kako je Mir promašio temu i objasnio kako sada imamo divnu zakonsku regulativu, kako ćemo uskoro imati registar medija i transparentno medijsko vlasništvo, te smo nadomak potpuno uređene medijske scene. Primera radi, na ozbiljnu Mirovu optužbu o ekonomskim pritiscima na medije – koju je ministar, da se ne lažemo, mogao da čuje već mnogo puta, i to od onih koji su bukvalno osuđeni na propast zato što je javnim preduzećima zabranjeno da se reklamiraju u njihovim medijima – Tasovac (kao da je gluv, slep ili ne zna da čita) kaže: "Povodom priča o uticaju preko oglašavanja, obaveštavam Reportere da na sajtu resornog ministarstva mogu da pročitaju i tekst nacrta Zakona o oglašavanju, koji će biti usvojen tokom godine." »

Stepen slobode medija u jednom društvu ne meri se po onome o čemu mediji pišu već po onome što prećutkuju. U tom smislu čudi da je Srbija pala za samo 13 mesta na svetskoj lestvici kojom se meri sloboda medijskog izražavanja: ovde ćutanje o nekim temama postaje toliko glasno da je zaglušilo javni prostor, a neka logična i konkretna pitanja o učinku vlasti prenose se šapatom i po društvenim mrežama gde anonimni pojedinci postaju kontrolori zbivanja.

U traganju za dokazima o cenzuri niko neće stići daleko. Ali u traganjima za dokazom da se medijski svet zastrašuje i da se njim manipuliše i da u tim "malim, prljavim igrama" vlastodršci i te kako učestvuju našlo bi se i bez posebnih forenzičkih veština – dovoljno tragova za nepočinstvo medijske diktature.

Ali, problem je u tome što nema ko to da traži. Nisam sklon, zahvaljujući pozamašnoj kilometraži u ovom poslu što izaziva ponekad nedelotvorni cinizam kao posledicu umora i raznih razočarenja, da se zamlaćujem nekim naučnim metodama, zasnovanim na anketama, analizom sadržaja i drugim tricama i kučinama, ali moja mrzovoljnost nije razlog da se time ne bavi neko ko to ume i ima volje.

I površne "trice i kučine" pokazaće da u tom medijskom dimu ima vatre, ali to je bilo od kad je sveta i biće ga dok je veka. Kad je Marko Antonije preuzeo vlast u Rimu, tražio je da mu donesu Ciceronov jezik probijen ekserom, a pošto dželat nije znao kojom rukom je Ciceron sastavljao svoje govore o Antoniju, doneo je, za svaki slučaj, odsečene obe šake.

Vlast bi odvajkada blagoizvolela da se o njoj najlepše misli, piše i govori, a naše je, barem bi tako trebalo da bude, da štitimo javni interes prodajući usput svoju robu na tržištu koje, pravo da vam kažem, jedva da postoji i vrlo je kontrolisano, u marketinškom smislu, od ovih koji bi voleli da budu najbolji i najpametniji.

Evo, samo ovlaš o čemu se ćuti u poslednje vreme: kako je došlo do tuče i premlaćivanja brata Aleksandra Vučića, gde su detaljni urbanistički planovi za "Beograd na vodi", šta se dogodilo sa ispumpavanjem vode iz polja "Tamnava" i koliko je tu posle svih muljanja ostalo vode i mulja...

Mogao bih dugo da nabrajam, ali ovo su tri markantna primera guranja javnog interesa pod tepih ličnog i grupnog interesa, tema o kojima neće biti, za sada, medijske, javne rasprave niti nekih novih informacija koje bi pomerile našu spoznaju o onom što se dogodilo, jer je vlast dovoljno zastrašila svakog ko bi u to dirnuo.

Ja to vidim kao diktaturu zasnovanu na uterivanju straha u kosti i dugoročno to je opasnije od svake cenzure koja bi, ako hoće da bude efikasna, morala da počiva na nekim jasnim pravilima, dok je diktatura nad medijima sva u aluzijama.

Pošto sam mrzovoljan, kako rekoh za samog sebe, "trice i kučine" prepuštam drugima – dakle dokazivanje, argumentaciju i ostale akribije novoizmišljene mediologije – a meni dopustite da kažem nešto što nije na spisku za "utisak nedelje" a u malo vulgarnoj interpretaciji glasi: većini mojih kolega, glavnih urednika i vlasnika medija pogled na stvari je neprirodno ograničen jer su zabili glavu u Vučićevo dupe! ¶

Mini-intervju: Zoran Gavrilović, Biro za društvena istraživanja (BIRODI)

Cenzorski ambijent i biltenizacija

Prema istraživanjima koja na uzorku od približno dvesto novinara redovno sprovodi Biro za društvena istraživanja, više od devedeset odsto ispitanika izjašnjava se o postojanju cenzure ili autocenzure u Srbiji. Druga istraživanja, pak, upućuju na zaključak da građani od medija nemaju velike vajde: na uzorku od 1301 ispitanika, istraživači BIRODI-ja utvrdili su da tek svaki peti učesnik telefonske ankete kaže da ima korist od medija u smislu predviđanja događaja u društvu, procene efekata vladine politike, donošenju ličnih odluka i upoznavanju i ostvarivaju prava.

Odgovarajući na pitanje o postojanju cenzure u Srbiji, Zoran Gavrilović iz BIRODI-ja ističe da ovde postoji "cenzorski ambijent koji je plod zakasnele i nedovršene medijske tranzicije u društvu visoke korupcije, gde su ekonomske slobode na niskom nivou, a sindikalna zaštita i organizovanost stvar prezira ili podsmeha. U takvom ambijentu imate situaciju da samo (auto)cenzurisani mediji u formi biltena preživljavaju."

Po njegovim rečima, mediji postaju ili sredstvo propagande i marketinga, ili sredstvo zabave i anesteziranja društva, ili sredstvo političkog razračunavanja, a ne informisanja, kritičke analize i dijaloga koji bi bili u funkciji građana-konzumenata, odnosno informacija koje bi im bile od koristi u ličnom, poslovnom i profesionalnom životu.

"Kako je taj sistem nastao i kako se posle promene vlasti 2012. godine održao, menjajući gazdu, menadžment i deo operativnog aparata, do detalja je opisano u Izveštaju Saveta za borbu protiv korupcije o pritiscima na medije iz 2010. godine, i prošlogodišnjem istraživanju BIRN-a. Ključno pitanje je kako rešiti taj medijski "tromb" nastao na tlu veze vlasti, medija, biznisa posredovanog reklamnim prostorom kao sredstvom zarade i kontrole nad informacijama."

"VREME": Da li je ovo sa čime se danas suočavamo cenzura, politička manipulacija/instrumentalizacija, ili postoji neki drugi pojam koji sve to obuhvata?

ZORAN GAVRILOVIĆ: Cenzura ukida medije i medijske sadržaje, čega i kod nas ima, ali mislim da je jednako opasan proces biltenizacije, što znači mnogo u smislu obima i tonaliteta predstavljanja bitnih politički i na drugi način moćnih aktera. Biltenizaciju karakteriše i spinovanje, ulepšavanje i privid mnoštva medija. Na taj način, sprečavajući kritičku misao i pobunu, biltenizacija za posledicu ima idiotizaciju/isključenje i pasivizaciju javnog mnjenja. Međutim, vremenom se dešava da i oni koji kreiraju ovakav ambijent, počinju da budu žrtve biltenizacije: njihovi simpatizeri, suočeni sa realnošću, prosto se pasivizuju. Ko ne veruje, neka pogleda medije i rezultate izbora drugog kruga predsedničkih izbora 2012. godine.

I šta sad reći ili uraditi? Kako uopšte razgovarati s čovekom koji onog ko ga ozbiljno optužuje za stanje u njegovom sektoru, upućuje na sajt resornog ministarstva i zakon koji će tek biti usvojen?!

Ako je već nemoguće razgovarati sa Tasovcem i predstavnicima Vlade, da li je moguće da se Johanesu Hanu dokaže da u srpskim medijima nije baš sve onako kako mu je izgleda predstavljeno? Da li je moguće da on sam ne vidi to što se dešava?

"Ako imate novinara koji posle umerene kritike vlade u jednom jutarnjem programu, promptno bude izbačen iz političke redakcije, voditeljku najuticajnijeg političkog talk-šoua u Srbiji koja iznese detalje koji su prethodili prestanku emitovanja njene emisije, ako redakciju napusti novinarka koja se usudila da na konferenciji za novinare postavi nezgodno pitanje premijeru, ako premijer otvoreno napadne jednu nezavisnu novinarsku istraživačku agenciju,... kakvi su dokazi još potrebni? Ako svakog dana u pojedinim tabloidima čitate zapisnike iz istraga i policijskih saslušanja, najave hapšenja, difamiranje ljudi, gaženje presumpcije nevinosti širenje straha i nesigurnosti, nema govora o slobodnom društvu. Naravno, stvari bi izgledale znatno drugačije i ubedljivije da osim Ombudsmana i parlament upotrebi svoja ovlašćenja i otvori ozbiljnu raspravu o tome, da nadležni ministar ima hrabrosti da se bori za osnovne slobode, da novinarska udruženja nisu podeljena", objašnjava za "Vreme" Vesna Marjanović, poslanica DS-a i predsednica Odbora za kulturu i informisanje u Narodnoj skupštini.

KRITIČNA TEMA

Iako je dobar deo javnosti bio konsterniran Hanovom izjavom i više nije ni slušao pokušaj demantija koji je došao iz njegove kancelarije (a u kojem se navodi kako sloboda medija ostaje "kritična tema"), bilo je i onih koji su ubeđeni da predstavnici EU vrlo dobro znaju šta se ovde dešava, ali da za sada puštaju Vučića da radi šta hoće na domaćem terenu. Na primedbu potpisnice ovog teksta da nezavisni srpski mediji više nemaju podršku i "leđa" koja su imali tokom devedesetih, jedan zapadnoevropski diplomata lakonski je prokomentarisao da oni ni onomad nisu podržavali novinare i medije kao takve, već su samo želeli da "Milošević ode što pre".

U razgovoru za "Vreme" Slaviša Lekić napominje da mi zapravo i ne znamo šta je Han rekao jer je prevod njegove izjave došao putem "provladine agencije", a da je sve to demantovala njegova lična portparolka: "Siguran sam da je Evropska komisija ozbiljna firma kojoj ne treba bilo šta dokazivati.

Slobodan Milošević je u međunarodnoj zajednici dugo važio za faktor mira i stabilnosti. I bio rado viđen sagovornik. I domaćin. I gost! Valjao im je, pa je cenzura tolerisana sve dok posao nije obavljen. A onda je u Beograd došla Keti Marton, predsednica Komiteta za zaštitu novinara, sasvim slučajno i supruga Ričarad Holbruka, otišla na onaj isti kanabe, lupila rukom o sto i... pritisak na medije je istog časa popustio. Istim adresama, za slične poslove, danas valja i Vučić. I njemu će neko tresnuti rukom o sto. Valja, doduše, poživeti do tada, pa će i sam gospodar dići glas protiv ove elegantne, suptilne, puzajuće cenzure koja se sprovodi njemu iza leđa. Da ne bude zabune: iskreno ne verujem da Vučić zove urednike i usmerava i omekšava informacije. Zove li Suzana Vasiljević (Vučićeva savetnica za medije – prim. T. S.)? Ne znam. Ali sam ubeđen da Vučić zna da zove!"

S druge strane, Vesna Marjanović tvrdi

Takođe, aktuelni medijski ambijent tera građana u apstinenciju i neodlučnost, posebno srednju klasu, dok niži slojevi pružaju personalnu podršku Vučiću.

Naravno, ostaje da mi se veruje na reč, jer istraživanje koje se bavilo tom temom, mediji nisu objavili.

Da, postoji cenzura. Ona je oličena u ukidanju emisija koje imaju ekonomsku održivost, koje su gledane, kao što je "Utisak nedelje". Takođe, postoji (ne)namerna cenzura koja se ogleda u ukidanju medija po sili zakona – što je slučaj sa manjinskim medijima, iako se država istovremeno trudi da u okviru RTS obezbedi informisanje na manjinskim jezicima južno od Save i Dunava. Takođe postoji cenzura tema i načina na koje se one obrađuju, tj. funkcionalna cenzura. Koliko bi malo programa posvećenih životu društveno marginalizovanih grupa trebalo da bude na javnim servisima, pa da se kaže da su oni cenzurisani? Ili programa posvećenih uzbunjivačima, borcima za ljudska prava, bogme i regulatornim telima?

U prilog tezi o biltenizaciji, govori i činjenica da je Vlada angažovala stručnjaka za spinovanje sa međunarodnom reputacijom koji će da unapredi komunikaciju između Vlade Srbije i ostatka društva. Da sumiramo, dakle. Postoji cenzorski ambijent, u kojem mediji menjaju funkciju i postaju sredstva propagande i promocije, što za posledicu ima stvaranje raznih formi cenzure i biltenizaciju medija.

Johanes Han, ali i razne druge diplomate, uporno traže "dokaze" za ono o čemu im se uporno priča. Kako bi to moglo da se dokaže, ako već ovo što vide nije dovoljno?

Na našu sreću, o nama neće odlučivati to što vidi Han ili neki diplomata, kojima je posao da vide ono što žele da vide, već "benchmarkovi" na nivou poglavlja 10 i poglavlja koja su neposredno vezana za oblast medija. Što se tiče "dokaznog materijala" on postoji, ali je pitanje zašto se on ne koristi na način koji bi bio uverljiv. Biro za društvena istraživanja na sajtu mediamonitor.rs objavljuje izveštaje o monitorinzima medija. Istovremeno, ne postoji ni jedan analitički tekst / TV prilog o ponašanju televizija sa nacionalnom frekvencijom tokom izborne kampanje. Istraživački materijal čeka – kako one koji tvrde da ima cenzure, tako i one koji smatraju da je nema.

Ključno pitanje kada se govori o bazi dokaza za postojanje cenzure, jeste pitanje zašto ćuti Regulatorno telo za elektronske medije (REM, nekadašnja RRA)? Oni imaju zakonsku obavezu, resurse, za monitoring TV programa. Posao za REM jeste da nama, poreskim obveznicima, saopšti da li ima ili nema cenzure na televizijama. ¶

da – bez obzira na Hana i druge diplomate – postoje standardi slobode izražavanja i nezavisnosti medija od kojih EU sigurno neće odustati. "To je više puta rečeno, posebno u kontekstu otvaranja Poglavlja 23 i 24. Zbog toga se u mnogim izjavama i saopštenjima zvaničnika EU insistira na potpunoj transparentnosti vlasništva, jer se zna da bez tog zahteva nema ni nezavisnosti medija. Sve dok postoji prostor da vlasnici budu nepoznati, pod kontrolom policije ili tajnih službi, da budu ucenjeni, da zastupaju neke svoje partikularne interese, nema govora o medijskim slobodama. To se u EU zna, i bez implementacije zakona koje smo doneli, ne možemo da računamo na napredak."

U međuvremenu, šta činiti? Da li bi novinari trebalo da se obeshrabre kad vide da se evropski zvaničnici koji jednog dana kritikuju Vučića zbog stanja u medijima, sutradan nasmejani rukuju sa njim? Kako da se osećaju kada se Vučić izdire na koleginicu Tamaru Spaić, udaljen ni pola metra od Majkla Davenporta, šefa delegacije EU u Srbiji? Kako da odgovore na tvrdnju jednog zapadnoevropskog diplomate da se emisije tipa Utiska nedelje i u Evropi uklanjaju iz programa, zarad zabavnijih sadržaja? Kako i zašto uopšte Johanesu Hanu dokazivati da je beli zid u koji gleda baš beo, a ne crn?

Iz različitih tela EU često dolaze kontradiktorne poruke, a dobar deo medija i novinara i dalje je uključen u različite evropske projekte. Medijskim prostorom suvereno vladaju oni koji na manje ili više agresivan način, manje ili više otvoreno i bezobzirno, napadaju svakog ko misli različito od njih, svakog ko pomene cenzuru ili medijske pritiske, svakog ko konkuriše za gorepomenuti "evropski novac". Da je umesto reči "cenzura" svojevremeno upotrebljen neki drugi termin, da su preduzete neke druge aktivnosti u smislu razotkrivanja odnosa države prema medijima, teško da bi bilo drugačije. Možda bi bili zadovoljeni nečiji akademski kriterijumi i naučne definicije, možda branioci teze o nepostojanju cenzure ne bi mogli da koriste argumente koje danas koriste, ali bi konačni rezultat verovatno bio isti.

S jedne strane, hteli mi to da priznamo ili ne, mediji i novinari u Srbiji danas se dele na one koji su pristali da manje ili više otvoreno tapšu Vučića po ramenima, i one koji su – makar i po cenu opstanka – odlučili da izveštavaju o svetu koji ih realno okružuje: o realnim ljudima, realnom lopovluku i primitivizmu, realnim problemima i realnoj bedi. I jedni i drugi vrlo se strastveno bore za svoju stvar, bez nade da će do pomirenja ikada doći – baš kao što ga nikada nije ni bilo.

S druge strane, Vučić tokom čitave svoje političke karijere nikada nije bio u normalnim odnosima s medijima i novinarima. Jedne je oduvek neskriveno prezirao, druge oduvek neskriveno simpatisao i štitio (kao "bele medvede", kako je znao da kaže). Činjenica da jedne danas naziva tajkunskim plaćenicima, nesrećnicima i izdajnicima, a s drugima se druži ili ih predlaže za ambasadore, nije nikakav novi i do sada neviđeni način ponašanja. Reč je o čoveku koji je potpuno svestan moći koju mediji imaju, koji poznaje mentalitet naroda kojim vlada, i koji ta svoja znanja obilato primenjuje u praksi. Koristeći slabosti sistema ustanovljenog u vreme njegovih prethodnika, ljudske i profesionalne slabosti i ambicije novinara koji mogu da mu posluže, opštu atmosferu i nedostatak energije, konačno je stvorio društvo o kakvom je oduvek sanjao i medije kakve je oduvek želeo.

Zvezde su mu do sada bile naklonjene. Ali, prilike na zvezdanom nebu stalno se menjaju i jutro uvek nekako svane.¶

TAMARA SKROZZA

Ne sme biti plana

“Ako nemate uređenu državu, ne možete nikako imati efikasna preduzeća. To se ovde ne shvata. Ne možete palme saditi na Severnom polu, odnosno možete, možete im davati i subvencije, ali one neće porasti i neće roditi. Tako, u državi koja nije uređena, koja nije pravna, sigurna država, ne može da uspe ništa”

Odmah nakon propasti pregovora vlade sa Esmarkom, u javnost su vlasti iznele plan B za Železaru Smederevo. Prema tom planu, Železara će putem javnog poziva naći profesionalni menadžment, koji će oporaviti proizvodnju i učiniti je održivom, ne otpuštajući pritom radnike. Propala (ponovna) privatizacija Železare bila je povod za razgovor sa profesorom ekonomije na Filozofskom fakultetu u Beogradu Miodragom Zecom, uz glavno pitanje – ima li država plan B, koje se kao motiv provlačilo tokom celog razgovora, a kroz koji su, osim o Železari, provejavala i razmišljanja o “Beogradu na vodi”, Telekomu, obrazovanju, ekonomskoj politici, levici i desnici, uvek uz osvrt na stanje u srpskom društvu, i uz postavljanje bazičnog pitanja: šta je to zbog čega su neka društva uspešna, a druga neuspešna.

O ŽELEZARI I DOMAĆIM PREDUZEĆIMA

Što se grbo rodi, niko ne ispravi. Glavni problem bivše Jugoslavije, koji se proteže do danas, jeste pogrešna struktura investicija na nivou pojedinca, preduzeća, i na nivou cele države. Pogledajte šta naš pojedinac poseduje. Poseduje imovinu, a nema prihod. Ispada da u Srbiji veliki procenat stanovništva ima stan, što je znak srednje klase i stabilnosti, a nema para da plati struju. Na nivou preduzeća, kad investirate svoj novac, gledate kombinaciju vrednosti i prihoda. Kad se investira državni novac, kao što je bilo kod nas tokom pedeset godina, onda svako želi da dograbi što veću zgradu, što veće zemljište, što veću imovinu, ne misleći o troškovima održavanja te imovine i o njenoj funkcionalnoj upotrebi. Svako preduzeće ima bilans stanja. U njemu postoji neka imovina, zgrade, zemljište, ali u prosečnom preduzeću kod nas to je 80 odsto bilansa stanja, a u Italiji je 20 odsto. Tako imate ogromne zgrade u kojima nema nikakve opreme, ili je oprema iz XIX veka, ili je pokvarena i ne radi, a tamo je oprema 70 odsto imovine, suština je u opremi. Postoji i neka finansijska imovina, novac na računu, kvalitetna potraživanja, hartije od vrednosti itd. Ta leva strana bilansa kod nas je bitno različita u odnosu na levu stranu u normalnom tržišnom sistemu. Desna strana, ono odakle smo mi finansirali tu imovinu, takođe ima neku prirodnu strukturu. Recimo, sopstveni kapital često učestvuje sa 50 odsto, a 50 odsto su krediti. Ali kod nas se dešava da krediti i gubici pojedu sopstveni kapital, pa onda dolazi do otpisa, turbulencija, visoke inflacije.

Suštinsko pitanje ovde jeste čemu je namenjeno preduzeće. Da li je namenjeno da kreira prihod ili je to samo imovinska struktura? Šta se onda desilo u toj nesretnoj privatizaciji? Imali smo sistem koji je trajao 50 godina. Privatizacija je došla jer nije bilo moguće napraviti održiv sistem na bazi društvene svojine, zato što su ta društvena preduzeća bolovala od paradoksa da, ako radnici donose odluku o raspodeli dohotka, oni neće doneti odluku da akumuliraju, pa da to ostane nekom drugom, već svi kažu: daj platu, plata je naša, i to odmah. Kad je došla privatizacija, promenio se svojinski oblik, ali se nije promenio društveni milje, i to je tragedija ove privatizacije. Ljudi su kupovali preduzeća kao zbirku stvari, kao imovinu, koju će kasnije nekom preprodati. Nisu ga kupovali kao poslovni entitet, nisu ni mislili da se bave biznisom, jer je to ta logika i to su ti kupci čije je bogatstvo izraslo na socijalnim

B za državu

fotografije M. Milenković

turbulencijama, na privatizacijama, na nacionalizacijama, na visokim inflacijama, na redistribuciji. Ideja je bila da se dograbi što više imovine, pa da se kasnije nekom proda. Tragedija je nastupila kada je svetski sistem stao i nema više preprodaje. I sad su oni zarobljeni. Drugi hendikep: da biste pokrenuli biznis, potrebni su imovina, kapital i znanje. Morate znati nešto da pravite. Pošto ste dograbili imovinu, nemate dovoljno kapitala, a još manje imate znanja i ne možete neko preduzeće koje je tehnološki prevaziđeno restrukturirati bez novog znanja. Umesto da u preduzeća unose svež novac, većina novih vlasnika je požurila da izvuče iz preduzeća ono što su dali za kupovnu cenu. Time su dodatno hendikepirali ionako finansijski devastirana preduzeća.

Apropo ove čeličane, ona ne može ni pri kakvoj ceni čelika da bude rentabilna, jer nema obim proizvodnje da pokrije fiksne troškove, a proizvodi najprimitivnije stvari u svojoj delatnosti, ravne limove. Nemate rudu železa, nemate koks, nemate tržište, nemate metalskoprerađivačku industriju, nemate kapital za promenu i inovaciju, za prenamenu strukture, i još razne stvari nemate. Železara ima svoju istoriju, i uvek je u istoriji bila na granici gubitka i uvek je bila dotirana. Kada bi se sada sabrao sav kreirani dug po osnovu Železare, to su ogromne »

Kad jedan Englez otima resurse, imovinu, dohotke po svetu, od Pendžaba, Pakistana, Indije, gde on to nosi? U London. Kad jedan Rus to isto radi na Čukotki, on isto nosi u London. Kad se jedan Srbin obogati ovde u Požarevcu, i on nosi u London

brojke, to verovatno prelazi nekoliko milijardi od kada je ona napravljena. Kad je stvarana Evropska unija, ona je počela kao Zajednica za ugalj i čelik. Kad se taj dogovor napravio, na stotine malih čeličana u Evropi je propalo. Ostale su samo najveće, i većina njih je u Nemačkoj. Jedno je kad nemačka čeličana proizvodi visokokvalitetne limove, pa ih proda kroz BMW, Mercedes, Folksvagen, kroz mobilni telefon, i šta sve još ne, a drugo kad vi prodajete komade lima za oluke ili za šerpe. Dakle, bazični je problem konfiguracije, i to nije problem koji se može ispraviti ljudskom voljom u kratkom vremenu. Na velikom evropskom tržištu dominiraju veliki igrači čiju produktivnost mali teško dostižu, posebno ukoliko nisu vrhunski specijalizovani i efikasni. Očekivanja perifernih zemalja da će sa ulaskom u EU doći do izjednačavanja plata i standarda pokazali su se iluzijom. Nasuprot tome došlo je do rasta cena ranije subvencionisanih dobara (struja, stanovanje) i time daljeg urušavanja standarda. Evropa, umesto da konvergira, ona divergira i jaz između centra i periferije se širi. Dakle, treba shvatiti da nije važno koliko, već šta radite i koliko je u vašem proizvodu novog znanja. Znanje je najvrednija roba jedne nacije.

ŠTA DRŽAVA NE TREBA DA RADI

Vođenje celovite privredne i državne politike je vrlo komplikovana stvar i zahteva vreme, znanje, društveni dogovor, klimu, kulturološki obrazac, antropološku situaciju i pitaj boga šta još. Zašto neke zemlje obdarene resursima, kao Nigerija, krvare u ratu, a zašto su zemlje koje nemaju nikakve resurse bogate? Mi ne shvatamo da je država najkomplikovaniji i najrentabilniji proizvod ljudskog društva. Kad nemate taj proizvod i uređeno društvo, onda imate čitav niz rasipanja resursa. Ako se postavi pitanje šta treba raditi sa državnim preduzećima, to ne možemo rešiti dok ne rešimo pitanje koje prethodi tome, a to je zašto u nekim društvima imamo uspešna preduzeća, a u nekim neuspešna. Ako nemate uređenu državu, ne možete nikako imati efikasna preduzeća. To se ovde ne shvata. Ne možete palme saditi na Severnom polu, odnosno možete, možete im davati i subvencije, ali one neće porasti i neće roditi. Tako, u državi koja nije uređena, koja nije pravna, sigurna država, ne može da uspe ništa. Uzmimo sledeći primer. Kad jedan Englez otima resurse, imovinu, dohotke po svetu, od Pendžaba, Pakistana, Indije, gde on to nosi? U London. Kad jedan Rus to isto radi na Čukotki, on isto nosi u London. Kad se jedan Srbin obogati ovde u Požarevcu, i on nosi u London. Zašto svi nose u London, a ne nose kod sebe? To je bazično pitanje. Ako je jedna nacija izložena krvoliptanju, finansijskom i biološkom, ona nema šanse. Džaba tu priča o restrukturiranju preduzeća, to nikakve veze više nema. Ono što treba, i ono što je plan A, koji se odlaže, jeste da mi napravimo jedan projekat male, prosperitetne, prosvećene, neutralne države. A ne ovako da vlada ide i hvata investitore kao da hvata pčele i gura u košnicu, pa one ujedaju... Vlada treba da napravi košnicu, da same pčele, gonjene svojim prirodnim instinktom, idu, zuje, prave med, a ne da vlada ni ne napravi košnicu, a ako slučajno neka pčela i napravi neki med, onda ga oni otmu i još pobiju pola pčela da bi ga uzeli. Državna politika ne znači rad na praktičnim stvarima, ne treba država da vrši preduzetničku funkciju, da uzima subvencije jednima i da daje drugima. Država ima širok aspekt funkcija, ali ono što ona ne treba da radi to je da proizvodi med, jer ona ne zna, nema nagon, instinkt i znanje da proizvodi med. A naša država upravo time hoće da se bavi. Ti moraš napraviti društvo koje ima algoritam stvaranja kao dominantan, i to je glavna razlika između uspešnih i neuspešnih društava.

KRAH I LEVICE I DESNICE

Levica je u celom svetu u velikoj defanzivi i izgubila je svoj koridor, jer je očigledno da su društva zasnovana na principima levice pokazala dosta loše rezultate. Ono što nedostaje Evropi, a mislim da to nije ni Siriza, to je prosvećena građanska levica, socijaldemokratska orijentacija, i normalna, a ne destruktivna država blagostanja, ona koja ima meru. Pitanje mere kod Starih Grka bilo je jedno od glavnih načela civilizacije. Ta mera je

kod levice bila izgubljena, jer je ona stalno gurala prema preraspodeli, pa je preraspodela uništila stvaranje. Istovremeno, nova desnica i neokonzervativci, reganomika, kazali su, ne preraspodela, nego stvaranje i ekonomija ponude. Ali, šta se tamo desilo? Tamo se desio paradoks štedljivosti. Ogromno bogatstvo se gomila u nečijim rukama, jedan odsto Amerikanaca ima koliko i 70 odsto stanovništva, ali oni ne troše. Oni već imaju pet rols-rojseva, ne treba im šesti, ne treba im hot-dog, ne treba im ništa. Tu takođe nije bilo mere, i taj sistem se urušio, urušila se srednja klasa u Americi i Evropi, i naročito u Srbiji, a srednja klasa je bazična za taj vid socijaldemokratskog društva. Amerika je uništila svoju proizvodnu moć, izuzev biotehnologije, softvera, svemirskih istraživanja, oružja i novca. Amerika ima tih pet proizvoda koje ne da nikom. U Kini se proizvode klozetske šolje, ali ne i softver za bankarske račune ili bioinženjering. To Amerikanci drže, a drugi će se baviti čarapama. Ali ja onda ne razumem nas, mi prodajemo Telekom da bismo dali nekome subvenciju da proizvodi čarape, to je potpuno besmisleno. Mala zemlja kao što je naša mora da bude izvozno orijentisana. Ne možeš graditi zgrade, zgrade se ne izvoze, a baš će neko doći ovde i kupovati zgrade kao na Azurnoj obali, ja u to ne verujem. Zašto Rusi kupuju u Kensingtonu? Zato što u stvari kupuju usluge britanske države, koja njima garantuje da neće biti revolucije i da to niko neće oteti. Kupuju vile na Azurnoj obali, jer je sunčano i lepo, i to je to. A ja koliko vidim, mi toga ovde nemamo. Mi imamo taj *city break* turizam, ali toga je za tri dana dosta. Šta prodaje Engleska? Prodaje svoje institucije. Šta prodaje Švajcarska? Papir zvani franak i sef u koji niko neće provaliti, ili bar veruješ da neće. To je njen proizvod. Tamo se jasno vidi da neko zna šta prodaje.

O ŠKOLOVANJU

Školstvo je bazična društvena stvar, a nama to propada. Propalo je osnovno, srednje, sad je propalo i univerzitetsko obrazovanje i imamo apsolutno zaglupljivanje nacije, koje odgovara ne samo ovima što vladaju ovde, nego odgovara i Zapadu. To je centar i periferija. Šta su nam doneli? Rijaliti-šou, i uterali nas u Bolonjsku deklaraciju. Što Oksford i Kembridž nisu ušli u Bolonjsku deklaraciju, što nisu najbolji nemački univerziteti? Nego su nama doneli škole gde treba da školujemo upravnike njihovih samoposluga i upravnike njihovih benzinskih pumpi, a mi smo to s radošću prihvatili. Ali ko je nama kriv? Neki narodi to nisu hteli. Mi ostajemo bez kapitalnog znanja, sutra neće imati ni ko da ti izvadi krajnike, a ne da operiše srce. Mi možemo da imamo tri dobre bolnice i jedan dobar univerzitet. Ne možeš se igrati sa tim stvarima. Moraš formirati nešto što se zove nacionalna elita u zdravstvu, sudstvu, obrazovanju.

Zašto pet najboljih studenata svake godine ne odlazi u Vrhovni sud, nego odlaze oni sa preporukama? Dajte najboljih deset studenata svake godine da šaljemo u Telekom. I najboljih pet studenata poslovne ekonomije, i najboljih pet studenata prava, sve u tu našu firmu – pa, možda bismo onda i mogli da je održimo. Pa ćemo nekih drugih pet slati u Narodnu »

banku, u Ministarstvo finansija, ako oni to hoće. U krajnjoj liniji, tome i služi školstvo. A ne ovako, mi one najbolje šaljemo u inostranstvo, a ovde dovodimo one sa lažnim diplomama. Naša vladajuća klasa i naša preduzetnička klasa samo razmišljaju o brzini sticanja, a ne razmišljaju o sigurnosti, i zato se svakih pet-šest godina menja lista najbogatijih u zemlji, jedni odlaze u zatvor, a drugi dolaze. I poslovni svet u Britaniji je nastao gusarenjem, ali su napravili sistem da ono što je oteto u XVII veku može da se uživa i u XXI veku.

Ovoj preduzetničkoj i političkoj eliti bilo bi u najboljem interesu da naprave sistem stabilnosti, da se zna kako se penješ na vlast, da te ne moraju bacati sa broda ili u kal, da te ne moraju hapsiti. Pa bolje je manje, a duže. Ako ne, šta ćemo onda sutra? Svi misle da će se lečiInstituta za fiziku. A država još i te plate skida i smanjuje. Država je ovde kaznila srednju klasu. Umesto da je išla strukturno, ona je išla linearno. A to je najpogubnije, kad ne znate šta da uradite, vi idete linearno. I šta ćemo sad? Smanjuje se potencijal redistribucije. Ako nemate stvaranje, ako samo presipate od jednih do drugih izbora, sve se brzo prospe i potroši. Ne može to da traje večito, ti stalno postižeš ravnotežu na sve nižem i nižem nivou. Mi se borimo za kutlaču, a kazan je prazan.

STRATEGIJSKE DISPROPORCIJE SRPSKOG DRUŠTVA

Prva disproporcija je između proizvodnje i potrošnje. To je sad svima jasno, pa i vlastima, da ne možeš da trošiš ono što nisi proizveo. Mi to radimo, ali ti onda raste dug, pa ti onda kao Grcima kažu: e sad ne damo više. Druga bazična disproporcija je između nivoa štednje i nivoa potrebnih investicija. Kako ljudima nije jasno da mi idemo okolo i tražimo da nam neko dâ svoju sopstvenu štednju u nesiguran sistem, a mi svoje štednje nemamo ili je nosimo napolje? Dalje, izvoz i uvoz. Kada mala zemlja ima taj disbalans, ona opet udara u zid insolventnosti prema inostranstvu. Dalje, disbalans između zaposlenosti i nezaposlenosti. Između zaposlenih u realnom sektoru i zaposlenih u nadgradnji. Između penzionera i zaposlenih. Između regiona, razvijenih i nerazvijenih, taj jaz raste. Ono što je najteža disproporcija, koja će nas vrlo brzo udariti, to je disproporcija između rođenih i umrlih, pa još kad se od broja rođenih oduzme broj iseljenih, tek onda dolaziš do strategijskog disbalansa koji ti kaže da si jedan od najstarijih naroda u Evropi, da je prosečna starost 43-44 godine, a uskoro će biti 48, i doći ćeš do kraha.

Zato, kada se upravlja jednim makrosistemom, mora se sve ovo imati u vidu. Ili, može i ovako, daj šta daš dok sam ja na vlasti, pa će posle biti šta će biti, i u redu. Ali ja se bojim da kad se te strune zategnu, da će sve pući, a to nije dobro. Srbija stalno ide između revolucije i kontrarevolucije. Pa i to Dedinje je podignuto 1921. godine od ratnih liferacija, sad su već peti stanari u tim vilama. Došli '45. ovi i oteli, pa generali prodali 80-ih, pa došli ovi 90-ih, pa će uskoro neko i ove nove oterati. Čemu to? Uči se u nekim školama da je društvena stabilnost algoritam po kome se mi ponašamo, i da to ima smisla, da će biti mesta za svakoga, da ćemo brže ući ako stanemo u red nego ako svi skačemo na autobus. Gledao sam u Japanu da ljudi uđu i izađu iz voza za 30 sekundi. Uđe, odmah spava i budi se na svojoj stanici, a voz ide 270 na sat. Ovde uđe u voz u Beogradu, zaspi, voz ide ceo dan, i on se probudi u Nišu. On je genetski potpuno neprilagođen. I zato se ne pomeramo na lestvici razvijenosti, zato smo stalno zadnji ili predzadnji. A mi ne samo da ne rastemo nego smo izloženi mutaciji, genetskoj i svakoj drugoj, posle toliko ratova, promašenih socijalnih ideja, ali jedno je bilo ratovati 1912. godine, kada je prosečno bilo po pet sinova u porodici. Sad ih nema. Srbija još uvek živi znatno iznad svojih mogućnosti, zato što živi od inkluzije, od urušavanja. Ne živi se od rasta. Istovremeno, Srbija više nije Pijemont Južnih Slovena koji u nju dolaze sa celog balkanskog prostora. Sada je to stalo. Gužva je samo na izlaznoj rampi i to od ljudi u najboljem životnom dobu i najkvalifikovanijih. Srbija se pretvara u bolesnika koji ima krvoliptanje, a transfuzije niotkuda. Stoga: plan A je kompletna rekonstrukcija temelja društva i države, a ne periodično farbanje fasada. ¶

Razgovarao: RADMILO MARKOVIĆ

ti u Švajcarskoj. Šta kad se desi kao ovo Beku? Gde je Švajcarska? Država je vrlo poželjan proizvod, a mi se s njom sprdamo, sa njenim činovnicima, kod nas se smatra da onaj ko ima dve tezge na pijaci treba da zarađuje više od hirurga, više od profesora univerziteta, da je to normalno. Ti ovde gradiš nelegalno i ništa ti ne bude, i još puštaš pse na ove kad dođu da naplate struju. I još misliš da je to normalno, da je to tvoje pravo. Da je normalno da se za jedno veče u dekolte strpa više nego što je plata direktora

Velika obaveza

IZAZOV VREDAN TRUDA: Zasedanje Komiteta za finansije MMF-a u Tokiju
foto Reuters

Rano je govoriti o tome da li je ova vlada u stanju da sprovede obećane reforme i da li je uopšte spremna na taj poduhvat ili – ima neki plan B u rukavu. Da li je odobreni aranžman sa MMF-om dobra vest ili "tačka posle koje nema povratka"

Vest da je Bord direktora MMF-a 23. februara u Vašingtonu odobrio jesenas utanačeni trogodišnji *stand by* aranžman iz predostrožnosti sa Srbijom, mogla bi biti dobra vest za našu ekonomiju. Pre svega zbog toga što su "specijalna prava vučenja" Srbije (427 miliona) duplirana, pa se otuda može reći da država sada "u rezervi" ima oko milijardu evra (koje, navodno, neće trošiti).

Najvažnije bi, ipak, moglo biti to da je ovaj aranžman možda još jedna nova "tačka posle koje nema povratka" na stari model privrednog sistema u kome je sam državni aparat "najveći privrednik" u Srbiji, a političke stranke na vlasti najveći "rentijeri" na srpskom tržištu. No, s obzirom na to da je u aranžmanu sa MMF-om dogovoreno da se svaka tri meseca vrši "revizija sprovođenja" onog što je dogovoreno, a naročito s obzirom na ozbiljnost reformi na koje se i ovoga puta obavezala Vlada Srbije (kao i prethodna dva puta u poslednjih 15 godina), rano je govoriti o tome da li je ova vlada u stanju da sprovede obećane reforme i da li je uopšte spremna na taj poduhvat ili – ima neki plan B u rukavu.

Izazov je vredan truda, jer Vlada Srbije, čak i ako ne uspe da sprovede svoje Pismo o namerama, koje je dostavila MMF-u, ali dokaže da je to pokušala i da je spremna na "strukturne promene", ovim aranžmanom dobija "ulaznicu" za pregovore o nekom eventualnom "reprogramu državnih dugova" koji će kroz dve-tri godine možda biti neophodni. Jer, jedno je kada pred Pariskim ili Londonskim klubom poverilaca sa vaše strane stola sedi i MMF, a drugo je kada ste tamo sami sa svojim nesavladivim dugovima.

U dogovorenoj ekonomskoj politici sa MMF-om možda i nije najteže pitanje kako sprovesti fiskalnu konsolidaciju za tri godine, mada naš Fiskalni savet već danas tvrdi da će za tu operaciju biti potrebno najmanje četiri godine, nego je mnogo teže odgovoriti na pitanje da li će Vlada Srbije doista smoći volje i snage da izvede reformu javnih preduzeća i da li će se pošteno držati "limita" državnih garancija tim preduzećima (limita o čijoj visini još nismo obavešteni).

Premijer Aleksandar Vučić je povodom vesti iz Vašingtona izjavio da je ponosan što je MMF prihvatio saradnju sa Srbijom, a njegovi saradnici ističu da je to veoma pozitivan signal za strane investitore u našu zemlju. U stvari, brzina sprovođenja obećanih reformi biće taj "pozitivni signal", dok bi ponovni slom aranžmana sa MMF-om bio mnogo opasniji od onog od pre tri godine. ¶

DIMITRIJE BOAROV

Nagoveštaji kosovskog proleća

Datum proglašenja nezavisnosti Kosova, 17. februar 2008. godine, mnogim Kosovarima bio je jedan od najsrećnijih dana. Ovogodišnja proslava, za razliku od prethodnih, bila je skromna i bleda. Dok se ranije slavilo sa nadom da će biti bolje, ove godine nije bilo mnogo razloga za radovanje. Na Kosovu nema napretka, ono je sve manje država kakvu su mnogi priželjkivali

Sedam godina posle proglašenja nezavisnosti, kosovsko društvo je podeljeno na one koji su prisvojili vlast i imaju ekonomsku moć, one koji protestuju i tu vlast kamenuju, na armiju nezadovoljnih koji beže sa Kosova i one koji su posmatrači svega što kvari imidž nove države. Kosovo je najsiromašnija zemlja u Evropi, ozbiljno degradirana moralno, duhovno, politički i ekonomski. Nezaposlenost je alarmantna, preko 50 odsto, korupcija, lopovluk, organizovani kriminal, loša zdravstvena zaštita i obrazovanje, neefikasnost sudstva, neodgovornost i nekažnjavanje političara koji loše upravljaju (osim par njih koji su u pritvoru, osuđeni ili u bekstvu) naneli su ozbiljnu štetu državi.

Mnogi građani ispoljavaju nezadovoljstvo i razočarenje, depresivni su i beznadežni. Izgubili su i ono malo nade da će doći do pozitivnih promena. Očekivali su da će ojačati politička nezavisnost države, da će uslediti ekonomski prosperitet koji će obezbediti posao, sigurnost, bolje uslove za normalan i srećan život. Malo je od toga ostvareno.

INSTITUCIJE BEZ SADRŽINE

Uz pomoć međunarodne zajednice formirane se institucije, ali u njima su na nedemokratski način instalirane interesne grupe, klanovi i militanti političkih partija, najviše iz ruralnih sredina. Uglavnom su to neodgovorni i nesposobni ljudi, bez političkog morala, i mafiozi koji su navodno zaslužni zbog borbe za slobodu i mir. Skloni su nepotizmu i korupciji, obogatili su se otimanjem, zloupotrebama, prevarama i manipulacijama u javnim nabavkama, praznim obećanjima i lažima. Politiku koriste za individualne i grupne interese, a ne u službi naroda. Bez njihove podrške male su šanse da neko obezbedi blagostanje za sebe i svoju porodicu. Oni su glavna prepreka što u institucijama, javnim preduzećima, agencijama, policiji, sudovima i medijama ima malo školovanih, profesionalno sposobnih, emancipovanih i pametnih ljudi.

Kosovo i njegovu realnost je priznalo preko 100 država sveta, ali još uvek nije član Ujedinjenih nacija. I dalje je najizolovanija zemlja Balkana i jedina država u regionu bez potpisanog Sporazuma o liberalizaciji viza. Od evropskih zemalja, Kosovari mogu putovati bez viza samo u Albaniju, Makedoniju, Crnu Goru i Tursku.

Iako je proteklih godina potvrđena evropska perspektiva Kosova, nema ozbiljnih pomaka u procesu evropskih integracija. Izuzimajući uspešno okončanje pregovora o Sporazumu o stabilizaciji i pridruživanju između Kosova i Evropske unije i efikasno sprovođenje vanrednih parlamentarnih izbora sredinom prošle godine, dijalog između Prištine i Beograda i potpisani dogovor o pravosuđu, malo je toga postignuto čime bi se Kosovo ponosilo. Od 30 potpisanih sporazuma sa Srbijom ne primenjuju se ni tri, rekli su poslanici na zadnjoj sednici Skupštine Kosova. Za ovih sedam godina kosovske institucije nisu uspele da otklone opiranja pet članica EU (Grčke, Kipra, Španije, Rumunije i Slovačke) da priznaju nezavisnost nove države i da sa njima uspostave bilateralne odnose, što svakako stvara nejasnoće o evropskoj perspektivi Kosova.

Kosovo je posle vanrednih parlamentarnih izbora bilo u blokadi šest meseci. Političke partije i njihovi lideri nisu pokazali sposobnost da izađu iz institucionalne krize. Nisu mogli da konstituišu Skupštinu, izaberu njenog predsednika, formiraju Vladu i druge institucije, zbog čega se sada osećaju negativne posledice u svim oblastima društvenog života.

Na Kosovu ima velikih mogućnosti za investicije u oblasti poljoprivrede, energetike, vinogradarstva, turizma, obradi metala, ali najviše se investiralo u asfaliranje puteva. U odnosu na period pre 2008. godine strane investicije beleže pad, pre svega zbog političkih nejasnoća. Kosovska privreda je već duže vreme u kolapsu. Carina i Uprava prihoda su glavni izvori državne kase, ali značajno zaostaju u prikupljanju planiranih prihoda. Prema najnovijim podacima Svetske banke, procenat siromašnih na Kosovu je 29,7 odsto, a oko 10 odsto građana živi u ekstremnom siromaštvu sa manje od 2,5 dolara dnevno.

Tokom proteklih sedam godina loše se upravljalo i međunarodno renomiranim kompanijama, na primer u oblasti telekomunikacija (PTK), energetskog sistema

NA PUTU U BOLJI ŽIVOT: Migranti sa Kosova u blizini Subotice

Foto: AP Photo

OSTAJTE OVDE: Predsednica Kosova Atifete Jahjaga ubeđuje svoje zemljake da ne odlaze u zemlje EU

Foto: AP Photo

(KEK), ništa konkretno nije urađeno ni po pitanju Metalurškog kombinata "Trepča", čiji se dugovi procenjuju oko 1,4 milijarde evra i gde proces privatizacije nije dao očekivane rezultate. Situacija oko Trepče je komplikovana i zbog pretenzija Srbije na "Trepču" i činjenice da su njeni pogoni i na severu Kosova, koju kontrolišu vlasti u Beogradu. Eksperti u Prištini procenjuju da srpske pretenzije nemaju zakonskih osnova jer se u Ahtisarijevom planu, po kome je proglašena nezavisnost Kosova, decidno navodi da bogatstvo Kosova ne pripada drugoj državi.

ODLAZAK "LJUDSKOG KAPITALA"

Kosovo ima veliki potencijal u mladima, između 65 i 70 odsto stanovništva je ispod 27 godina starosti. U situaciji kada nema ekonomskog razvoja, kada je velika stopa nezaposlenosti, socijalna situacija loša i građani gube poverenje u institucije vlasti, sasvim je normalna njihova želja da sreću i bolji život traže u nekoj od zemalja EU. Još uvek nema pouzdanih podataka koliko je ljudi napustilo Kosovo, ali se veruje da ih je u poslednje vreme migriralo preko 200.000. Samo prošle godine otišlo je 400 lekara. U poslednja dva meseca ilegalnim putevima ka evropskim državama je otišlo više od 50.000 ljudi među kojima je, prema podacima Ministarstva za obrazovanje, nauku i tehnologiju Kosova i 5130 učenika. Ova pojava ne zabrinjava samo vlasti u Prištini. Problemom masovne migracije kosovskih Albanaca okupirane su i zemlje EU, koje zahtevaju zaustavljanje velikog protoka migranata i najavljuju da će njihovih zahtevi za azil biti odbijeni, a migranti vraćeni. Kosovska vlada je zatečena nastalom situacijom i ne može da amortizuje nezadovoljstvo.

Migracija Kosovara je veoma kompleksno pitanje podstaknuto sa više faktora, i ne može se zaustaviti samo nekakvim ad hoc programima Vlade, niti parcijalnim ekonomskim i socijalnim programima. Pogotovo ne silom, policijom i ograničavanjem slobode kretanja.

Masovno vraćanje azilanata koji su ostavili svoje domove, porodice, prodali ono malo što su imali i krenuli po kiši i snegu ka Evropi, kao i veliki broj odbijenih zahteva za priznavanje statusa veterana Oslobodilačke Vojske Kosova (OVK) i privilegije koje uz to idu (od ukupno 57.556 zahteva do sada je priznat status za oko 16.000), odbijanje Rektora prištinskog Univerziteta Ramadana Zejnulahua da mimo prijemnog ispita upiše preko 1000 studenata, članova porodica pripadnika OVK-a na fakultetima tog Univerziteta, mogu dovesti do unutrašnje polarizacije, stvoriti nove ozbiljne probleme i dodatno opteretiti celokupnu situaciju.

Lošem upravljanju Kosovom jednog dana će doći kraj, ovakvo stanje građani ne mogu podnositi večito. Biće sve više onih koji će učestvovati na već najavljenim protestima protiv korupcije, organizovanog kriminala, bezakonja i svega negativnog što uništava kosovsko društvo. Oni će zahtevati promene, funkcionalniju državu koja će biti u njihovom interesu, pravdu, demokratiju, slobodu, sigurnost, ekonomsko blagostanje i dostojanstven život. Pojedini poslanici i lideri političkih partija nagoveštavaju da može doći do "Kosovskog proleća", masovne eksplozije nezadovoljstva, što nije isključeno, ali to ne može suštinski promeniti nepodnošljivu političku atmosferu. Još manje je to moguće sa onima koji ne osećaju odgovornost, ne biraju sredstva da se brzo domognu hijerharhije vlasti i da bez ikakvih ličnih vrednosti grade političku karijeru radi ostvarivanja lične koristi i odbrane interesa klanova.

Na Kosovu je već 15 godina prisutna logika vlasti koja nije dala neke značajne rezultate ni u dijalogu sa Beogradom. Zato je potrebno promeniti mnogo toga i stvoriti novu realnost koja će eliminisati godinama nagomilavane probleme. Potrebno je izgraditi društvo sa novim ljudima koji će obezbediti funkcionalnost svih institucija, razvijati demokratske odnose, poštovati prava svih bez obzira na etničko poreklo. Uz to, mora se unaprediti ekonomija sa novim programima i stvoriti mogućnosti za zapošljavanje ljudi, poboljšati ruinirano sudstvo, zdravstvo, obrazovni sistem i povratiti izgubljeno poverenje građana. Jedino tako Kosovo se može pretvoriti u bolju zemlju za život, gde će ljudi imati budućnost. ¶

BASHKIM HISARI

Levičarske ideje postavljene

"Ne vidim problem u bliskosti između političke levice i hrišćanstva, već u navodnom slaganju između desničarskih snaga i ideologija i hrišćanstva. Ta alijansa, između desnice i hrišćanstva, koja je prečesto prisutna i kroz istoriju i danas, zapravo je posledica zamene teza. Ne vidim kako se mogu neka od osnovnih načela 'desnice' izvesti iz hrišćanstva a da se time ne falsifikuje hrišćanstvo"

Početak 2015. obeležen je, između ostalog, i pobedom levičarske koalicije Siriza na izborima u Grčkoj, jedinoj zemlji u kojoj je pravoslavlje državna religija. Iako je jasno da novi grčki premijer ne živi "uzornim hrišćanskim životom", kao i da je još ranije najavljivao promene u odnosu države prema Crkvi, deluje da se, makar na početku, iznalazi zajednički jezik. Pre tri godine, sadašnji grčki ministar za veru i prosvetu organizovao je skup pod nazivom "Levica i pravoslavlje", sa ciljem da se, osim poznatih neslaganja, govori i o tačkama susretanja. Godinu dana kasnije na čelo Rimokatoličke crkve došao je papa koji ne prestaje da kritikuje krupni kapital i, s njime povezane, nepravde savremenog sveta. S druge strane, crkve na ovim prostorima se i danas tesno povezuju sa određenim idejama desnice. O ovim i drugim temama razgovaramo sa prof. dr Davorom Džaltom, predsednikom Instituta za studije kulture i hrišćanstva, vanrednim profesorom na Američkom univerzitetu u Rimu i naučnim saradnikom Instituta za filozofiju i društvenu teoriju Univerziteta u Beogradu.

"VREME": Koje su dodirne tačke između levice i hrišćanstva?

DAVOR DŽALTO: Iako se pojmovi "desno" ili "levo", pa i sam pojam "hrišćanstvo", mogu učiniti veoma jasnim i samorazumljivim, ipak je reč o konceptima koji na raznim prostorima i u različitim vremenima mogu imati bitno različito značenje. Ako govorimo o "levici" kao onom političkom spektru koji se zalaže za socijalnu pravdu, pravo na zdravstvenu zaštitu, obrazovanje i u slučaju potrebe, minimalna primanja za sve građane, a da pri tome afirmiše demokratske vrednosti i vladavinu prava, onda je to opcija koja je po vrednostima za koje se zalaže veoma bliska nečemu što bi se moglo nazvati izvornim hrišćanskim poimanjem naših odnosa prema drugima. Ta levica bi bila bazirana na principu da nam je stalo do drugih ljudskih bića i da imamo odgovornost da pomognemo onima kojima je pomoć potrebna. Hristove reči o ljubavi prema Bogu i ljubavi prema bližnjemu jesu istovremeno i osnova hrišćanske ontologije, antropologije i, ako hoćemo, *socijalnog* angažovanja. Mogli bismo čak reći i da su ove *levičarske* ideje (o socijalnoj pravdi, rodnoj, etničkoj i klasnoj ravnopravnosti i sl.) prvi put jasno postavljene u Novom zavetu, što je i dalo povoda da neki koji se u moderno vreme nazivaju levičarima, poput Fidela Kastra, nazovu Hrista "prvim komunistom."

Dakle, ja ne vidim problem u bliskosti između političke levice i hrišćanstva, već u navodnom slaganju između desničarskih snaga i ideologija i hrišćanstva. Ta alijansa, između desnice i hrišćanstva, koja je prečesto prisutna i kroz istoriju i danas, zapravo je posledica zamene teza. Ne vidim kako se mogu neka od osnovnih načela "desnice" (ako pod tim podrazumevamo shvatanje društva kao organske nacionalne, etničke ili rasne celine, koje je orijentisano ka "tradicionalnim" nacionalnim i patrijarhalnim vrednostima i sl.) izvesti iz hrišćanstva a da se time ne falsifikuje hrišćanstvo.

Nedavno je papa "optužen" da zvuči kao Marks, na šta je on, naravno odbijajući takve ocene, uzvratio da samo govori u skladu sa socijalnom doktrinom sopstvene Crkve.

Pa naravno. Potreban je oprez kada se bilo koji društvenopolitički sistem ili ideologija pokušavaju izjednačiti sa hrišćanstvom. Iako je moguće uspostaviti paralelu između nekih osnovnih načela hrišćanske antropologije i autentične *levice* (što svakako ne uključuje boljševizam ili, daleko bilo, "levicu" u stilu Mire Marković i njoj sličnih), ne treba zapasti u grešku u koju mnogi i "levo" i "desno" orijentisani hrišćani zapadaju, a to je da hrišćansku koncepciju sveta, čoveka i istorije potpuno poistovete sa određenom političkom orijentacijom ili određenim političkim sistemom. Mi možemo govoriti o tome koja je politička opcija ili ideologija manje ili više prihvatljiva sa stanovišta hrišćanstva, ali nikada ne bismo smeli da poistovetimo hrišćansko shvatanje sveta i istorije sa konkretnim političkim projektima, jer je za hrišćanstvo i Crkvu jedino "idealno" društvo zapravo eshatološka realnost carstva nebeskog, koje dolazi tek nakon istorije. Drugim rečima, za hrišćane nema i ne može biti *idealnog* društvenopolitičkog modela u istoriji.

Pre nekoliko nedelja u Grčkoj je pobedila levičarska koalicija Siriza. Za koga je iznalaženje nove ravnoteže u odnosu Crkva–država veći izazov, za Grčku arhiepiskopiju ili za premijera Ciprasa?

Izazov je i za jedne i za druge, a iznalaženje novih odnosa je neophodnost, koja je dugo odlagana. Pobeda Sirize u Grčkoj pokazuje da i jedna koalicija koja ima izrazito leve, a svakako i sekularne ideje, može takođe da pokaže osetljivost prema crkvenim pitanjima i poštovanje prema crkvi. Taj strah, da će se levica ako negde dođe danas na vlast ponašati po uzoru na boljševički model, jednostavno je neosnovan, ne samo zato što se istorijski i društveni kontekst promenio, već pre svega zato što boljševizam u svojoj praksi nema naročite veze sa izvorno levim idejama. Mi smo videli na našem primeru kako različite ideologije koje se deklarišu kao levičarske mogu i te kako da budu desničarske kada je to potrebno da bi se ostalo na vlasti, da budu procrkvene ili anticrkvene već po potrebi. Mišljenje u jednostavnim kategorijama poput "levica

su u Novom zavetu

= anticrkvenost" jednostavno je pogrešno.

Inače mislim da je pobeda Sirize jako važna, ne zbog toga što će doneti blagostanje Grčkoj, nego više kao jedan podstrek ljudima u regionu i Evropi, da je neophodno oživeti snage koje će se suprotstaviti korumpiranim političkim elitama, diktaturi krupnog kapitala ili onome šta se često naziva i korporativnim fašizmom.

A šta nam govori činjenica da je u državi u kojoj se ogromna većina stanovništva deklariše kao vernici pobedila partija koja je vrlo jasno u svom predizbornom programu govorila da će ukinuti privilegije Crkvi? Naravno da se kontekst današnje Grčke ne može prenebregnuti, ali ipak...

Da, uvek se mora imati u vidu kontekst. Međutim, postoji i taj problem zvaničnih podataka o broju vernika. Imali smo situacije kod nas kada je crkveni vrh pozivao na određenu vrstu političke akcije, koju su vernici (tj. oni koji se tako zvanično izjašnjavaju) uglavnom ignorisali. Ponekad ta deklarativna pripadnost crkvi ili hrišćanstvu nije ništa više od značke koja se zakači zato što je to postao poželjan oblik društvenog ponašanja, kao što je to u komunističko vreme bila pripadnost partiji. Ima dosta onih koji se izjašnjavaju kao članovi crkve, a zapravo ni na koji način ne učestvuju u liturgijskom životu konkretnih zajednica, ili pak zastupaju stavove koji su sasvim suprotni hrišćanstvu, ili su čak i ateisti. Zato treba biti obazriv u ovakvim analizama. Postoji jako puno različitih nivoa na kojima možemo govoriti o tome da li je neko i na koji način vernik. Neki mogu da budu verujući, a da uopšte ne idu u crkvu zato što se ne slažu sa određenim episkopima ili sveštenicima, i obrnuto, mogu da budu ponosni na svoju pravoslavnu pripadnost i da odlaze u crkvu, a da uopšte ne veruju u neke od osnovnih hrišćanskih dogmata, niti da istu veru praktikuju.

Kada je reč o osnovnim hrišćanskim postulatima i autentičnoj religioznosti, čini mi se jedna stvar »

fotografije: Marie Christine Fritsch

zanimljivom. Svet je većinom opčinjen novim papom. Usudila bih se da kažem da je ono što on radi upravo osnova hrišćanstva – on izbegava materijalno, ljudima pristupa s ljubavlju, zalaže se za siromašne... Govori li to više o savremenom svetu ili o Crkvi koja je pogubila konce pa je jedan pastir dočekan sa takvom radošću, ili o harizmi pape Franje...?

Po meni, to najviše govori, da parafraziram (Amina) Malufa, o razmerama "poremećenosti" sveta i zvaničnog hrišćanstva. Ta *poremećenost*, naravno, nije samo produkt savremenog doba. Ono što radi papa, ili ono što je činio patrijarh Pavle, jesu elementarne stvari – pokušaji praktikovanja ljubavi prema bližnjem, izbegavanja raskoši, bahatosti, sujete... I ljudi se oduševljavaju s razlogom, jer je potrebna snaga da se žive ti osnovni principi kada i religijske institucije u praksi često funkcionišu upravo na suprotnim načelima. Kod pape vidimo hrabrost da uputi jasne i otvorene kritike na račun dominantnog svetskog poretka, krupnog kapitala, ovakve verzije globalizacije, ali i na račun mnogih grešaka i slabosti crkve čiji je on sam deo. To njega čini neobično važnom ličnošću danas, ne samo za Rimokatoličku crkvu već i za ceo hrišćanski svet.

Koliko verujete da je papa, ma koliko moćan ali ipak kao pojedinac, u stanju da utiče na tromu instituciju kao što je Rimokatolička crkva?

Institucije, a pre svega one religijske, uglavnom su trome. Što se tiče pojedinaca, ja zaista mislim da jedino pojedinci i mogu da promene stvari u svetu. Naravno, ne izolovani, atomizovani pojedinci, oni mogu malo da urade. Već osvešćeni, aktivni i kreativni pojedinci, bilo da govorimo o građanima ili, specifično, o vernicima; pojedinci koji preuzimaju odgovornost za sebe i za svet u kome žive i pokušavaju nešto da promene, zajedno sa onima sa kojima dele iste ili slične ideje. U tom smislu je važno, i to je potrebno uvek iznova naglašavati, da se stvari mogu promeniti tako što će upravo mnoštvo pojedinaca delovati tako da menjaju društvenu realnost u kojoj žive, koristeći pozicije i mogućnosti koje su im trenutno na raspolaganju, bilo da je reč o aktivnostima na lokalnom nivou, širem društvenom ili globalnom planu. A svako

može da dâ neki doprinos, pa makar da pomogne da se raščisti đubre u kvartu u kome živi, ili da se izađe na protest. Naravno, ukoliko neko zauzima visoku poziciju, kao što je u ovom slučaju pozicija prvosveštenika Rimske crkve, time je mogućnost da delujete i date primer neuporedivo veća. U tom smislu je važno ovo što papa radi i duboko sam ubeđen da to nije samo marketing, kao što su neki to interpretirali. Verujem da je papa svestan da ako hrišćanstvo i crkva imaju perspektivu, onda se ona sastoji u aktuelizaciji onoga što bi hrišćanstvo trebalo da bude, a ne u jurenju po svaku cenu trendova i udovoljavanju zahtevima "ovoga sveta", uključujući finansijske interese, političke i mafijaške ucene i sve drugo.

Čini mi se da papa nije revolucionar u onom smislu u kojem šira laička javnost od njega očekuje. Ne verujem da će on reći "hajde da imamo žene za sveštenice".

A ne vidim ni zašto bi to rekao.

To i jeste moje pitanje. Koja je granica između poštovanja hrišćanske tradicije i prilagođavanja savremenosti? Da li Crkva može da bude savremena u onom smislu u kojem šira javnost od nje očekuje, i ako može, šta time dobija a šta gubi?

Ako ima nekih univerzalnih hrišćanskih kriterijuma po kojima se treba rukovoditi, onda su to kriterijumi ljubavi, slobode i stvaralaštva. Tu je sva veličina i lepota hrišćanstva. Naravno, i vera je tu, ali spolja gledano, budući da ne možemo znati da li i kako neko veruje, veru možemo posmatrati kroz njene plodove, a to su upravo plodovi ljubavi i to je plod slobode.

Kada je reč o izazovima koje svako vreme, svako društvo i kultura postavljaju pred crkvu i hrišćane, važno je imati u vidu da mi tu ne možemo da povučemo jasnu liniju između onoga što pripada hrišćanstvu i crkvi (ili Crkvi, ako se radi o univerzalnoj, eshatološkoj zajednici) i onoga što pripada širem kulturnom kontekstu. Jer istorijsko hrišćanstvo ne može da postoji izvan konkretne kulture, izvan konkretnog prostora i vremena. Sveto pismo je napisano u određeno vreme, na određenom jeziku, širilo se određenim geografskim područjem i menjalo tokom tog širenja. Jedinstven, jednostavan i kompaktan narativ o crkvi i hrišćanstvu koji neki pokušavaju da ispričaju jeste ideologija. Hrišćanstvo se menja kao što se menja svet, a i hrišćanstvo menja svet budući prisutno u njemu. Opasno je za crkvu da se zatvori i konzervira jer time pokazuje samo strah i nesposobnost da uđe u dijalog sa svetom, čiji je i ona sama deo. Isto tako, druga krajnost je nekritičko prihvatanje svega što dolazi da bismo jurili neku modu ili nešto što su veoma često samo dobri marketinški trikovi. Hrišćanstvo mora da bude so svetu, i kao takvo ono nikada ne može da bude

"Hristove reči o ljubavi prema Bogu i ljubavi prema bližnjemu jesu istovremeno i osnova hrišćanske ontologije, antropologije i, ako hoćemo, *socijalnog* angažovanja. Mogli bismo čak reći i da su ove *levičarske* ideje prvi put jasno postavljene u Novom zavetu"

mainstream. Ako hrišćanstvo postane dominantna ideologija u nekom društvu ili kulturi, onda nešto nije u redu sa tim hrišćanstvom. Hrišćanstvo može da bude korektiv, da stalno ukazuje i podseća na slobodu i ljubav kao na ono što nas čini ljudima. A koje i kakve će forme privatni i društveni život imati u nekom istorijskom periodu, kakve će biti obredne prakse i slično, to je stvar traganja u svakom periodu. Opasno je dogmatizovati te prolazne stvari.

Ko je, po vama, odgovoran u srpskom društvu i Crkvi za određeni konzervativizam koji teži da dogmatizuje određene promenljive pojave?

Uvek je najveća odgovornost na onima koji imaju najviše mogućnosti da nešto učine. Ali ovo pitanje se tiče šireg, društvenog konteksta, a ne samo crkve. Ja uopšte ne mislim da kod nas ima puno *zdravog* konzervativizma, ali zato ima puno nezdrave površnosti, neodgovornosti, neznanja i, shodno tome, bahatosti i straha koji treba da maskiraju odsustvo realnog sadržaja. A sve to onda rezultira već poslovičnom neuređenošću. Zdrav konzervativizam bi, po mom shvatanju, podrazumevao očuvanje pozitivnih i usaglašenih vrednosti, i na toj osnovi kretanje napred, dalji razvoj. Nasuprot tome, postoji jedna specifična vrsta takozvane konzervativnosti koja kaže "hajde da se zatvorimo, izolujemo od svega i trulimo unutar našeg mraka", što je velikim delom bila ideologija devedesetih, a i sada neki žele da se vrate istoj. Na drugom polu ove neuravnoteženosti je potpuno nekritično prihvatanje svega što se ponudi, do čega dolazi usled nepostojanja pravih kriterijuma i kvalitativne selekcije. To je dakle problem, ta impotentna konzervativnost, koja se razlikuje od one kreativne. Pogledajmo samo razvoj Srbije u poslednjih 20 godina. Mi smo u nekim stvarima bili predvodnica "inovacija", koje niste imali u razvijenim zemljama, ali zato ste imali u drugim zemljama "trećeg sveta". Pogledajmo samo primenu takozvanih neoliberalnih ekonomskih metoda, "inovacija" u školstvu i slično. Da li bi jedno društvo kome je stalo do mukom stečenih vrednosti to dozvolilo? Da li bi se dozvolila takva reforma visokog školstva koja je obezglavila i obesmislila obrazovanje? Imamo paradoks da mi, koji se smatramo konzervativnim društvom, izmišljamo zvanja i obrazovne profile, koji u toj formi uopšte ne postoje u razvijenim zemljama, tolerišemo čitavu industriju lažnih diploma... To pokazuje odsustvo ozbiljnih parametara, promišljanja šta jeste a šta nije vrednost za jedno društvo, šta je korisno a šta štetno, i koje su posledice određenih koraka. Da se to ne bi dešavalo, morate da imate obrazovane, odgovorne ljude i institucije koje su u stanju da artikulišu nove ideje i procese. Bez toga je neizbežno neprekidno davljenje u gustom mulju ničega, od čega će koristi imati samo oni koji se nalaze u poziciji moći, i koji su u stanju da lešinare delove društva od kojih se još ponešto može oduzeti. Ka spolja će takva situacija služiti kao prostor za novu kolonizaciju, a iznutra će profitirati finansijske i političke oligarhije, koje će težiti da unište sve vrednosti, poput vrednosti rada i obrazovanja. A u društvu u kome dominira beda, i kultura metastaziranog turbo-folka, možete da vladate koliko god hoćete i to uz vrlo jeftine trikove.

U tom i takvom društvu, kako bi onda Srpska pravoslavna crkva (SPC) kao so svetu trebalo da se ponaša?

Uvek treba praviti razliku između metafizičkog, ili ako hoćete eshatološkog i evanđeoskog hrišćanstva, i konkretnih istorijskih pojava hrišćanstva, poput verskih institucija. SPC je dugo vremena, iz poznatih razloga, bila u jako teškom položaju, što je ostavilo velike posledice. Tokom devedesetih se mnogi unutar Crkve nisu snalazili u novoj situaciji, često nisu bili u stanju da zauzmu stav koji bi bio, rekao bih, opravdan i konstruktivan. Ako, kao hrišćani, želimo da budemo dosledni svojoj veri i, istovremeno, konstruktivni građani, onda je bitno razumeti da su naše vrednosti i ideje relevantne za nas, ali ih ne možemo nametati drugima, pogotovu ne represivnim, srednjovekovnim metodama. U tom segmentu se kod nas može uočiti određeni totalitarni mentalitet. Mnogi nisu suštinski spremni da prihvate različitost, a mislim da to kreće još iz porodičnog vaspitanja. Hrišćani, ali i svi građani jednog civilizovanog društva, moraju poštovati slobodu pojedinaca i grupa dok ona na jasan i razuman način ne narušava slobodu drugih. A to znači da moramo računati sa pluralnošću. Ako Bog poštuje slobodu čoveka, do mere odbacivanja Boga, ko smo mi da ne poštujemo tu slobodu? Ali to takođe znači i da ne možemo uvek dovoditi u pitanje princip kada nam se jedna posledica tog principa ne sviđa. Ako nam se, kao vernicima, ili prosto kao konzervativno orijentisanim građanima, ne sviđa gej parada, onda je to naš problem. Ukoliko želimo da se zabrani ta parada samo zato što to nije u skladu sa našom idejom o svetu, onda bi bilo potpuno legitimno i da ateisti ili pripadnici drugih vera traže zabranu na primer litije u Beogradu jer se to njima ne sviđa i dolazi u konflikt sa njihovim pogledom na svet. Da li ćemo dakle, kao vernici, prihvatiti i ovu posledicu tog, novouvedenog principa? A ako, opet, jedini princip bude volja onih koji su trenutno u poziciji moći, onda se zapravo zalažemo za povratak u varvarstvo. Ako hrišćani polaze sa stanovišta ljubavi prema drugim ljudima i afirmaciji slobode, mislim da mogu imati veoma veliku, značajnu i konstruktivnu ulogu u savremenom društvu. ¶

JELENA JORGAČEVIĆ

TEOFIL PANČIĆ

Vita jela, zelen bor...

Nekoliko javnih pitanja srpskoj opoziciji koja će isplivati ili se udaviti "Beogradom na vodi"

Bar dve i po decenije, uz tek nešto malo kilavog diskontinuiteta, direktno smo izloženi vladavini sekicesa, ukoljica, lupeža i baraba, a najgore od svega je to što smo se takvom stanju stvari suštinski prilagodili: čak i ako im ne odobravamo i mrmorimo protiv njih, suštinski igramo po njihovim pravilima. Nije li onda odavno došlo vreme da se zapitamo: kako to da su barabe tako uspešne? Kako to da nas mahom nadvladaju? Tako što barabe unapred računaju na našu pristojnost (obaška i njonjavost), ništa manje nego na sopstvenu bezočnost. Stavljaju nas pred svršen čin: možda to-i-to nije po zakonu ili boljim običajima, ali ja ću to da uradim, vi ćete protestovati, ali nećete imati snage, volje ili odlučnosti da me sprečite ili bar da to naknadno poništite, polako i neosetno ćete se tome ipak prilagoditi, i tako će pobeda biti moja... Šta je, uostalom, cela priča sa tzv. divljom gradnjom ako ne to – trijumf opravdano samouverene bahatosti? Kad smo već kod toga: stoje li još one kućice u cveću dražesne prezidencijalne la Famiglie Nikolić na Savi? Nešto nisam opazio vest da su srušene?

A zapravo je *anihilacija posledica* – to jest, ozbiljna i stvarna "pretnja" njom – jedini efikasan način borbe protiv lupeštva zloupotrebljene političke ili ekonomske moći. Bez nje, i formalno oponiranje može da se na koncu svede na suštinsku kolaboraciju: u politici, naime, reči jesu neophodne, ali nisu dovoljne. Politika nije isto što i, šta znam, pisanje novinskih kolumni... Utoliko je u pravu, eh, Vesna Pešić, kada na Peščaniku piše da se od onih koji se aktivno politički suprotstavljaju nepodopštinama vladajuće klike očekuje nešto više od, kakbisereklo, puke analize... U tom kontekstu, vp spominje i famozni Beograd na vodi, gigantski toksični mehur koji polako počinje da niče na naše oči, mimo ili čak protiv svih zakonskih propisa, mišljenja praktično svih stručnjaka, urbanističkih planova i pravila i ostalih elementarnih regula civilizovanog življenja, kao najdrskiji primer državno sponzorisane divlje gradnje u istoriji Srbije, ako ne "i šire". Na tragu te priče, imam nekoliko konkretnih predloga...

Vlasti se, ovakvoj naročito, svašta može, ali nikada nemojte potceniti njenu svest o neminovnoj konačnosti i strepnju pred mogućnošću "naplate posledica". Zašto niko – koliko znam – od građanskih i profesionalnih udruženja, o političkoj opoziciji da i ne govorim, nije **tužio** grad Beograd, pa i državnu vlast, za kriminalnu nameru a bogme već i delatnost na privatnu korist a javnu štetu, koja se krije pod šifrom "Beograd na vodi", a podrazumeva bespravno oduzimanje građanima njima neophodnih javnih sadržaja (uključujući železničku i autobusku stanicu) radi pretvaranja ogromne "atraktivne lokacije" u leglo jaranskog profita za šačicu probranih? Manite se jeftinog cinizma u stilu: ma, ko ovde šiša sud i zakon... Ne, niko nije istinski ravnodušan pred tim, ako ništa drugo onda zato što zna da će po prirodi stvari pre ili kasnije sići s vlasti, pa ga zakon može stići bar tada! Ali, da bi ga stigao prvo mora da ga pojuri, a da bi ga pojurio neko treba da ga pokrene...

Drugo, tražim konkretne odgovore, za početak od Demokratske stranke: Bojane, Borko, Mićune etc., da li biste bili tako ljubazni da se udostojite na moralno i politički obavezujući čin u vidu javne deklaracije otprilike sledeće sadržine: kada dođemo na vlast, ganjaćemo vas pravno za "Beograd na vodi", ali ćemo bogme i *srušiti* sve što napravite a da nije striktno po zakonu, urbanističkim načelima i u najboljem javnom interesu, pa taman da je i Čardak ni na nebu ni na zemlji! I ne samo to, nego još važnije: *vratićemo* sadržaje od javnog interesa tamo gde su i bili. E, to se zove *anihilacija posledica*. I nemojte mi reći da nije sprovediva, jer je i te kako sprovediva. Dakako, najsprovedivija (i najjeftinija) je preventivno: ozbiljnim političkim, pravnim i građanskim pritiskom poradi odvraćanja od pravljenja teške štete pre nego što ona bude stvarno počinjena. A ovo je otprilike poslednji trenutak za nešto takvo.

Nemojte misliti da je bilo kojoj vlasti i moći, i bilo kojem "investitoru" svejedno kada to čuje: nije, jer oni bolje od nas znaju koliko su šuplji. Elem, nastavljam javnu anketu: Živkoviću, Pavićeviću, biste li se pridružili toj deklaraciji? Raduloviću? Borise Tadiću, isto pitanje? A vi, vesela srpska desnico, deesesovci, radikali i ostali? (Čedomira ne smem ni da pitam, ko zna na kojoj je taj frekvenciji...)

Kada je pre skoro deset godina u Novom Sadu otprilike ovo isto semikriminalno udruženje koje sada vlada državom (ali tada još u radikalskom dresu) napravilo magamuljažu s besmislenom "Novom autobuskom stanicom" u vlasništvu nekog njihovog sponzora i mesecima "silovalo" građane, prevoznike i putnike da se odreknu javnog resursa koji im je i zgodan i potreban ne bi li se (prinudno) priklonili onome koji im uopšte ne treba, uporno sam "huškao" njanjavu i tunjavu lokalnu opoziciju (demokrate, ligaši etc.) da se javno obaveže da će po povratku na vlast gradu vratiti njegovu pravu stanicu, dakle – *anihilirati posledice* nepočinstva. Jedva su nekako iscedili iz sebe takvo obećanje i, da vidite – i to je pomoglo... Kažem vam: nije svejedno i nije kasno; to su samo lagodni izgovori za one koji deklarativno oponiraju a suštinski kolaboriraju. Ako tvrdite da niste od takvih, čekam javni odgovor na anketu! ¶

Inkluzija je ljudsko pravo

Foto: UNICEF Serbia

"Vreme dece" je rezultat saradnje nedeljnika "Vreme" i UNICEF-a. Svakog poslednjeg četvrtka u mesecu do kraja godine, na srednjim stranama našeg nedeljnika bavićemo se građanskim, kulturnim, ekonomskim, političkim, socijalnim i svim ostalim pravima deteta definisanim pre 25 godina Konvencijom o pravima deteta. Stalna mesečna rubrika "Vreme dece" referisaće se na neki od 54 člana Konvencije, s namerom da predstavi oblast o kojoj taj član govori.

Ova Konvencija je ugovor sa najvećim brojem ratifikacija u svetu. Kako piše na sajtu Kancelarije za ljudska i manjinska prava, "Republika Srbija je po osnovu sukcesije od 2001. godine članica Konvencije o pravima deteta (*Službeni list SFRJ* – Međunarodni ugovori, broj 15/90 i *Službeni list SRJ*, br. 4/96 i 2/97) i oba njena protokola – Fakultativni protokol o prodaji dece, dečjoj prostituciji i dečjoj pornografiji uz Konvenciju o pravima deteta i Fakultativni protokol o učešću dece u oružanim sukobima uz Konvenciju o pravima deteta u julu 2002. godine (*Službeni list SRJ*, br. 7/2002).

Republika Srbija preuzela je obavezu da, u skladu sa članom 44. Konvencije, podnosi Komitetu za prava deteta inicijalni i periodične izveštaje o načinu primene Konvencije i opcionih protokola uz nju i o poštovanju – zagarantovanih prava deteta."

Drugi i treći izveštaj, koji je trebalo da se podnesu marta 2013. godine, još uvek nisu dostavljeni Komitetu. U međuvremenu, prošle godine je usvojen i treći Fakultativni protokol uz Konvenciju o postupku po pritužbi koja jasno štiti pravo deteta da uloži žalbu kada mu se krše prava. Srbija ga još nije ratifikovala.

Iz konvencije

Da svako dete ima pravo na obrazovanje, obaveza je svih država koje su ratifikovale Konvenciju – o tome govore član 28 i 29.

Član 28 Konvencije propisuje, između ostalog, da će njene potpisnice
a) učiniti osnovno obrazovanje obaveznim i besplatnim za sve;
b) podsticati razvoj različitih oblika srednjeg obrazovanja, uključujući opšte i stručno obrazovanje koje bi bilo na raspolaganju i dostupno svakom detetu i preduzimati pogodne mere kao što su uvođenje besplatnog obrazovanja i pružanja finansijske pomoći kada je to potrebno;
c) omogućiti, svim odgovarajućim sredstvima, da više obrazovanje bude dostupno svima u skladu sa sposobnostima

Član 29, kojim je takođe regulisano pravo svakog deteta na obrazovanje, između ostalog propisuje i da obrazovanje deteta bude usmereno na:
a) razvoj detetove ličnosti, talenta i mentalnih i fizičkih sposobnosti do njihovih krajnjih mogućnosti;
b) razvoj poštovanja ljudskih prava i osnovnih sloboda i principa utvrđenih Poveljom Ujedinjenih nacija;
c) razvoj poštovanja detetovih roditelja, njegovo/njenog kulturnog identiteta, jezika i vrednosti, nacionalnih vrednosti zemlje u kojoj dete živi, zemlje iz koje potiče i civilizacije različite od njegove sopstvene;
d) pripremanje deteta za odgovoran život u slobodnom društvu, u duhu razumevanja, mira, tolerancije, jednakosti polova, prijateljstva među narodima, etničkim, nacionalnim i verskim grupama i sa licima domorodačkog porekla.

»

U školi su svi ravnopravni

Po zakonu, u školu mogu da se upišu sva deca, i koja nemaju dokumenta, i bez obzira na sposobnosti

Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja iz 2009. godine prožimaju principi jednakih šansi, inkluzije, antidiskriminacije i najboljeg interesa deteta. Zakon sadrži znatan broj važnih inovacija. Na primer, propisuje se bezuslovna i inkluzivna politika upisa u školu. To znači da je upis u školu moguć i bez dokaza o prebivalištu i drugih dokumenata kako bi se prevazišao problem "pravno nevidljive dece". Upis se više ne uslovljava procenom sposobnosti i veština deteta, i rezultati takve procene ne upotrebljavaju se za kategorizaciju dece i za njihovo usmeravanje prema specijalnim školama.

ZAJEDNO: Đaci osnovne škole iz Bele Palanke
Foto: UNICEF Serbia

Angelina Skarep iz Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, navodi da su "u ustanovama obrazovanja zabranjene aktivnosti kojima se ugrožavaju, omalovažavaju, diskriminišu lica, odnosno grupe lica, po osnovu rasne, nacionalne, etničke, jezičke, verske ili polne pripadnosti, fizičkih i psihičkih svojstava, smetnji u razvoju i invaliditeta, zdravstvenog stanja, uzrasta, socijalnog i kulturnog porekla, imovnog stanja i političkog opredeljenja." Po tom Zakonu, svaka škola treba da ispuni petnaestak stavki kako bi sprovela mere antidiskriminacije, od upoznavanja zaposlenih, učenika i roditelja sa pojmom i vidovima diskriminacije, preko formiranja tima za zaštitu od diskriminacije, pa do organizovanja tribina o kulturi tolerancije.

Nekoliko roditelja romske dece i dece sa smetnjama u razvoju koje smo zamolili za mišljenje da li postoji diskriminacija u školama iz centra Beograda koje pohađaju njihova deca, nisu želeli da govore o tome. Kažu da je "uglavnom manje-više u redu", a žale se na vršnjačku diskriminaciju, "ali to je stvar kuće a ne škole".

Najbolji put ka smanjenju diskriminacije u školama i ka uspostavljanju poštovanja različitosti jeste inkluzivno obrazovanje da nijednom detetu ne bude uskraćeno pravo na učenje. Jer, inkluzija je ljudsko pravo. Suština inkluzivnog pristupa je, objašnjava Gordana Cvetković, načelnica školske uprave Beograd, "da se za svakog učenika koji ne može

Dobri primeri

Osnovna škola "Ivan Goran Kovačić" iz Beograda prva je eksperimentalno primenila pilot-projekat inkluzije "Škola po meri deteta". Miomir Dragaš, direktor ove škole, navodi da "od 705 učenika, 7 odsto su učenici sa smetnjama u razvoju i invaliditetom. Oni su ravnomerno raspoređeni u 28 odeljenja, po jedan ili dva učenika u svakom odeljenju. O vrstama podrške postoji dogovor stručnog tima (odeljenski starešina, predmetni nastavnici, psiholog, pedagog, a po potrebi i logoped) koji planira aktivnosti u okviru individualizacije pristupa u radu sa detetom i prati realizaciju planiranih korektivnih ciljeva u dogovoru i uz saglasnost roditelja. Omogućavaju se duže vreme za rad pojedinih zadataka, više usmeno ili pismeno izražavanje, slikovno predstavljanje, rad u grupi. Skoro svi zaposleni su prošli obuke na seminarima o inkluzivnom obrazovanju, a psihološko-pedagoška služba škole procenjuje koje kompetencije nedostaju i kroz instruktivan rad daje uputstva kako prilagoditi uslove i načine rada deci sa teškoćama."

U osnovnoj školi "Duško Radović" u Sremčici, navode psiholog Valentina Antić i pedagog Svetlana Komlenović, od 750 učenika "šest učenika prati nastavu po individualnom obrazovnom planu sa izmenjenim programom. To su učenici sa Daunovim sindromom, učenici sa smetnjama iz spektra autizma i učenici sa kombinovanim smetnjama u razvoju govora i motorike. Osim njih, više učenika nastavu prati uz primenu IOP-a sa prilagođenim programom zbog različitih teškoća u praćenju nastave. Oko 10 odsto naših učenika su učenici romske nacionalnosti. Poslednjih desetak godina oko 97 odsto učenika završava osnovnu školu i upisuje srednju. Trenutno veći problem predstavlja izostajanje sa nastave u trajanju od nekoliko meseci do godinu dana, zbog odlaska u inostranstvo celih porodica i pokušaja da tamo ostanu. Po povratku, nakon višemesečnog odsustva, ovi učenici se teže uklapaju u nastavu a u pojedinim slučajevima se pojavljuje i problem nedostatka dokumentacije o pohađanju nastave u inostranstvu."

KATARINA STEVANOVIĆ

da savlada propisane obrazovne standarde pravi individualni obrazovni plan". Gordana Cvetković navodi da su u toku prošle školske godine u Beogradu od ukupno 125.370 učenika osnovne škole, 1202 učenika pohađala nastavu po individualnom obrazovnom planu sa prilagođenim programom, a 448 učenika po individualnom obrazovnom programu sa izmenjenim programom.

Na našem tržištu postoji veliki problem sa udžbenicima za inkluzivnu nastavu. Zbog toga se, kaže Angelina Sarep, u mnogim školama nastavnici snalaze fotokopirajući udžbenike i prilagođavajući ih potrebama učenika. "U toku je izrada Zakona o udžbenicima koji će se u skupštinskoj proceduri naći u martu i koji obavezuje izdavače da udžbenike prilagode i deci sa invaliditetom (knjige na Brajevom pismu, zatim knjige za slabovide i slično), deci sa poteškoćama u razvoju i pripadnicima nacionalnih manjina."

Uz podršku Ministarstva prosvete, nauke i tehnološkog razvoja i UNICEF-a formirana je i Mreža podrške inkluzivnom obrazovanju s namerom da pruži podršku obrazovnom sistemu u osmišljavanju, promociji i jačanju modela inkluzivnog obrazovanja i izgrađivanju kapaciteta za kvalitetno obrazovanje za sve. Ljiljana Simić, koordinatorka Mreže podrške inkluzivnom obrazovanju, kaže da im se "obraćaju škole koje traže pomoć oko izrade plana podrške za slepo dete koje je prva dva razreda završilo u specijalnoj školi, sa pitanjem kako da ocene dete koje nastavu pohađa po sniženim obrazovnim standardima, kako da prilagode završni ispit devojčici koja zbog bolesti mora da boravi u sterilnim uslovima, zatim roditelji koji nisu zadovoljni načinom na koji škola pruža podršku detetu, ili zbog toga što dečku sa invaliditetom u domu zdravlja ne daju lekarsku potvrdu za upis u željeni obrazovni profil gde se dominantno koristi računar, koji je upravo za ovog učenika prava podrška u učenju, pitaju nas na koji način da upišu dete starije od sedam godina koje do sada nije bilo uključeno u obrazovanje..."

Za Mrežu su ipak najteže situacije kada se radi o kršenju prava deteta na obrazovanje, navodi Ljiljana Simić, "bilo tako što škola/ustanova odbija da upiše dete, bili tako što ne preduzima adekvatne mere

Pravo na maternji jezik

Prošle godine, najviše pritužbi dece i mladih na diskriminaciju bilo je u oblasti obrazovanja, i to zbog povreda prava na obrazovanje na maternjem jeziku

Foto: M. Milenković

Nevena Petrušić, poverenica za zaštitu ravnopravnosti, kaže da je "u jednom broju ovih predmeta diskriminacija izvršena tako što su škole odbile da sprovedu anketu učenika i učenica na kojem jeziku žele da prate nastavu, što je njihova zakonska obaveza, a u jednom slučaju tako što je, nakon sprovedene ankete, škola propustila da organizuje nastavu na jeziku nacionalne manjine, iako se izjasnio dovoljan broj dece. Takođe, nekoliko pritužbi je podneto zato što deci sa smetnjama u razvoju nije bio obezbeđen personalni ili pedagoški asistent. U jednom predmetu smo dali mišljenje da je ovim propustom Ministarstvo prosvete onemogućilo da dete dobije potrebnu dodatnu podršku za obrazovanje, čime je prekršilo odredbe Zakona o zabrani diskriminacije. Ministarstvu je preporučeno da preduzme sve neophodne mere kojima će obezbediti angažovanje pedagoških asistenata za decu sa smetnjama u razvoju u obrazovnom sistemu, kao i mere kojima će obezbediti da konkretna škola angažuje pedagoškog asistenta."

Deca su najčešće žrtve diskriminacije po osnovu invaliditeta, zdravstvenog stanja i nacionalnosti. Gospođa Petrušić navodi da je "u pritužbi majke jedne učenice prvog razreda sa oštećenim vidom navedeno da joj u školi nije bila pružena adekvatna podrška, da nije imala udžbenike za decu sa oštećenim vidom, da pedagoškinja nije bila dostupna i raspoložena za saradnju sa roditeljima, što je sve uticalo na ostvarivanje prava na obrazovanje. U izjašnjenjima direktora i pedagoškinje škole navedeno je da su aktivnosti u vezi sa obrazovanjem ove devojčice preduzimane, ali je utvrđeno da su joj udžbenici i nastavna sredstva obezbeđeni tek na kraju prvog polugodišta, a da je individualni obrazovni plan izrađen tek početkom drugog polugođa. Dali smo mišljenje da su direktor škole i pedagoškinja stavili učenicu u nepovoljniji položaj u odnosu na druge učenike, i preporučili da se preduzmu sve neophodne mere kojima će se obezbediti potrebnu podršku u obrazovanju za učenicu. Ova preporuka je sprovedena."

U Posebnom izveštaju o diskriminaciji dece, koju je institucija poverenika pripremila 2013. godine, dato je 10 ključnih preporuka nadležnim organima o merama koje treba preduzeti za suzbijanje diskriminacije. Po gospođi Petrušić, "jedna od osnovnih među njima je da se u nastavne programe i nastavne materijale uvrste teme koje kod učenika razvijaju kulturu mira, tolerancije, razumevanja i uvažavanja različitosti, interkulturnog dijaloga, rodne ravnopravnosti i nediskriminacije, kao i da se iz nastavnih materijala uklone sadržaji koji podržavaju stereotipe i predrasude".

S. Ć.

Naučena bespomoćnost

"Naš sistem školstva je, nažalost, još uvek sazdan tako da uporedo sa eksplicitnom zabranom diskriminacije zadržava puno mogućnosti za diskriminaciju", kaže Tinde Kovač Cerović

Foto: Milovan Milenković

Veliki je korpus istraživanja koja pokazuju da čak i suptilna diskriminacija veoma utiče na razvoj i smanjuje šanse za uspeh u budućnosti – kaže dr Tinde Kovač Cerović, profesorka predmeta iz oblasti psihologije obrazovanja i obrazovne politike na Filozofskom fakultetu u Beogradu. "Imam romske prijatelje koji mi kažu: da, znam, ja sam uvek morao da budem tri puta bolji od drugih da bi uopšte primetili da sam dobar. Kada stalno čujete kako ne valjate, kako ne možete, kako je vama mesto negde drugde a ne među uspešnima, poverovaćete u to i odustaćete od toga da se trudite i preskačete prepreke. Ako vaš trud ne donosi uspeh nego neuspeh, razviće se fenomen koji u psihologiji zovemo 'naučena bespomoćnost'. Ako nastavnik misli da nemate sposobnosti, ponašaće se prema vama u skladu sa tim očekivanjem – manje će se truditi, manje vas motivisati, manje izazova postavljati, i tako će uticati na to da se desi 'samopotvrđujuće proročanstvo', koje može zapečatiti vaš život."

Tinde Kovač Cerović ocenjuje da učenička diskriminacija reflektuje sklopove diskriminacije u društvu uopšte "Ukoliko nastavnik i cela škola svesno, namerno ili intuitivno ne preduzmu sve da preveniraju diskriminaciju po bilo kom osnovu, ona će se pojaviti i među učenicima i biti usmerena najčešće protiv Roma, Albanaca, siromašnih, ali i protiv svih koji se na neki način razlikuju od većine. Naš sistem školstva je, nažalost, još uvek sazdan tako da uporedo sa eksplicitnom zabranom diskriminacije zadržava puno mogućnosti za diskriminaciju. Na primer, još uvek se dešava da romsko dete pod različitim izgovorima neće biti primljeno u školu ili vrtić, pa tako nastaju romske škole, romska odeljenja; da dete sa invaliditetom neće dobiti svu onu podršku koju treba da dobije da bi nesmetano pohađalo nastavu, pa tako ispadne da će ipak ići u specijalnu školu; da će nastavnikovo nisko očekivanje od deteta čiji roditelji nisu obrazovani uticati na to da bude u manjoj meri uključeno u zanimljive aktivnosti škole, i naravno postići sve lošiji uspeh."

Inkluzivno obrazovanje, kao i svaka novina, kaže gospođa Kovač Cerović, traži prilagođavanje "škola, stila nastave, više i drugačije kompetencije nastavnika od tradicionalno uvrežene slike 'dobrog predavača', dobru organizaciju sistema, pametno rukovođenje. Mane inkluzivnog obrazovanja su iste kao mane novih tehnologija – još uvek ne umeju svi da rade na novi način. Ali, rekla bih, to nije mana inkluzivnog obrazovanja, nego onih koji još nisu naučili kako da rukuju s tim, ili mana sistema koji im nije pružio onoliku podršku koju mora da pruži." S. Ć.

podrške, pa dolazi do prave eskalacije problema, velikog nezadovoljstva i roditelja i zaposlenih u školi i učenika, o čemu najčešće izveštavaju mediji. Može se reći da u sistemu još uvek postoji potreba za senzibilizacijom zaposlenih, daljim obukama, stalnim praćenjem stanja u ovoj oblasti, a posebno za boljom intersektorskom saradnjom na lokalnom nivou i energičnijim akcijama odgovornih u situacijama kršenja prava deteta na obrazovanje."

Kako bi se umanjili navedeni problemi, krajem prošle godine je osnovano strukovno udruženje Asocijacija pedagoških asistenata Srbije, inače novog prosvetnog kadra. Njihova misija je da podrže stvaranje pozitivne inkluzivne klime u školama, i unapređenje međuinstitucionalne saradnje. Naime, kako objašnjava Božidar Nikolić, predsednik ove Asocijacije, "nastavnici nisu dovoljno senzibilisani za uočavanje i sprečavanje potencijalne diskriminatorske prakse. Postoji niz negativnih primera vrlo eksplicitne diskriminacije prema romskim učenicima koji, nažalost, nisu procesuirani." Božidar Nikolić navodi slučaj diskriminatorskog ponašanja prema učeniku romske nacionalnosti a desio se na izletu u Beograd učenikâ petog razreda jedne osnovne škole. "U autobusu, prolazeći pored Ade Ciganlije, vodič turističke agencije je pitao učenike šta misle – da li ime Ade Ciganlije ima neke veze sa Ciganima, što je kod učenika izazvalo niz negativnih komentara prema Romima, a prisutni nastavnici u autobusu nisu reagovali, iako je u autobusu bio i učenik romske nacionalnosti. Turistički vodič, profesionalac, nije dao odgovor na svoje postavljeno pitanje i time je samo podstakao negativnu diskusiju kod učenika u vezi s Romima. Epilog ove priče je odluka učenika romske nacionalnosti da više nikada ne ide na ekskurzije, izlete i na rekreativnu nastavu."

Angelina Skarep iz Ministarstva prosvete nauke i tehnološkog razvoja najavljuje da će početkom marta to Ministarstvo poslati dopunjen tekst Pravilnika o bližim kriterijumima za prepoznavanje oblika diskriminacije (na čije usvajanje se čeka od 2012. godine) na mišljenje organizacijama koje se bave ovim pitanjima, čije će usvajanje, odnosno primena, doprineti smanjenju diskriminacije u školama.¶

SONJA ĆIRIĆ

LJUBOMIR ŽIVKOV

Smrtni grešnik

Negde sam, ma gde bih drugde nego u starofrajlinskom naci glasilu, a u magnovenju, jer ne kupujem ja to i ne čitam ni na internetu, pročitao biblijski vapaj Simović Ljubomira: "Veliki je gnev u narodu!" Uze mi reč iz usta! Promašio je doduše za jedan slog deseterac koji bi još bolje legao uz ovo istorijsko upozorenje upućeno kome drugom nego li našim velikodostojnicima na čije bi se glave gnev narodni jednog lepo dana mogao sručiti. U narodu puno gneva ima, gneva puno u narodu ima, u narodu gneva puno ima, gneva ljuta i nevolje ljute, to je pesnik-akademik hteo da kaže, ali sam ga i u devetercu razumeo.

Toliko sam puta pisao da SANU nije potrebna, meni lično bez sumnje nije ona ni od kakve koristi, a sad, evo, iz srca Knez Mihailove stižu reči istinite. Da! Ja sam gnevan, iako je to smrtni greh, umetnost građanina Simovića nije mi uopšte potrebna, a čak i kad bih je visoko štovao, kao što štujem Rilkeovu poeziju, ne bih bio dužan da je celog svog života finansijski potpomažem. Da sam savremenik i sugrađanin Rajnera Marije Rilkea, kupio bih možda koju knjigu, ili bih u biblioteci naučio naizust pesmu "Orfej. Euridika. Hermes." i vsjo!

Podelio bih koricu kruha sa Nazimom Hikmetom (upravo sam premašio njegov životni vek), pomogao bih klet. Turčinu da sam ga kojim slučajem poznavao, jer znam zašto je sirotovao i zašto je umro u Moskvi, a našim pesnicima i naučnicima ukinuo bih državnu apanažu i prepustio bih ih samofinansiranju. Talentovan si?! Odlično! Drama "Čudo u Šarganu" opet se igra, kritika, pozorišni radnici i publika cene je očito više nego jedan novinar, odlično, stanovništvo obožava "Hasanaginicu", još odličnije, neka kupuje knjigu, neka autor i njegovi izdavači dobrano zarade, nemam ništa protiv. Imam protiv da država toliko tetoši tzv. elitu. Hoćeš da pišeš poeziju? Piši i radi kao ložač, dok ne budeš zapažen i pozvan da predaješ na jako lepom univerzitetu i dok te ne predlože za Nobelovu nagradu! Tako ja mnim, a gnev mi samo smeta da se još razložnije i efektnije blagoizrazim.

♠

Pravnu prethodnicu ove države, FNRJ, zanevoleo sam još kao ml. maloletnik, iako sam pod školskom prisilom krivokletnički izjavio da je volim iber ales. Najveća laž koju sam video svojim očima, a koju i dan-danas znadem napamet, jeste pesma "Mene tata pita/Voliš li ti Tita/A ja tati velim/Da najviše želim/Da drug Tito dođe/I kroz školu prođe/Da vidi sve đake/A najpre prvake", sve je u toj uličičkoj besmislici bila laž, moj baba me nikad ne bi to pitao, ako kojim slučajem i pitao znao bih da se švota, moj odgovor se niukoliko ne bi podudario sa onim što je stajalo na početku čitanke, ali ko je smeo reći: "Moja je najveća želja da imam fudbal, kožni, broj dva, da mi u Debeljači kupe brisu sa drškom od kosti i baterlampu, a kad mi se još malo razviju mišići i kičma, da mi moji kupe harmoniku."

Koreni moje antidržavne nastrojenosti potiču iz sitnosopstveničkog poriva, moja sestra i ja želeli smo kujnu stvari, tako se to zvalo, kakvu smo videli kod naših kumova, ganc nov kredenac, astal i hoklice, sve glatko i u boji sladoleda (vanila i pistaš, od potonjeg me je delilo dobrih dvadeset godina, sad mislim da je površina bila te boje), lobirali smo da i mi kupimo takvu kujnu, ne možemo, oni su to kupili na kredit, kuma Mila radi u zadrugu, pa i vi radite, kazali smo uglas, radimo, al ne primamo platu, pa šta, imamo žita, kukuruza, repe, repinog lišća, rezanaca, imamo krave, konje, imamo živinu, to mogu da nam uzmu ako ne plaćamo rate za kredit, kao što bi nas fendovali da ne plaćamo porez... Ne, nema kredita za paore, tako je kako je, sad nam bar Udba ne čupa brkove i ne otima sve što ovršemo, avaj, nije mi bilo dosta da mi ne čupaju nausnice, hteo sam da budem ravnopravan sa poslenicima zemljoradničke zadruge zvane po besmrtnom sovjetskom uzoru Zemproz, učitelji su takođe mogli da dignu kredit, hteo sam da budemo ravnopravni i sa crkvom o kojoj mi je otac rekao da ima trideset lanaca zemlje oslobođene poreza. Svako je domaćinstvo plaćalo parohijal obračunat prema tome koliko ima zemlje, mi smo imali trinaest ili četrnaest lanaca, ali to što si plaćao parohijal nije značilo da će te popa krstiti ili sahraniti besplatno, ne, dolazak na ovaj svet kao god i odlazak bili su luksuz koji je posebno naplaćivan.

Sva je prilika da između države i moje neznatnosti neće nikada kak se veli ni kliknuti: od njezinog odumiranja o kome sam toliko učio na marksističkome Voždovcu nema ništa, naoborot, a mene što se tiče – bumo videli

Državu sam zanevoleo i zato što je kroz školsko gradivo istrajno poručivala koliko sam slab, sebičan i nedostojan predaka: hajducima dušmani čupaju nokte, a ovi ne odaju nijednog saborca niti jataka, usled čega Turci pristupaju lomljenu kostiju podlaktice, potkolenice, Miloš će rasporiti Murata iako zna da neće se to sultanovim telohraniteljima ne znam kako dopasti te da će pribeći oni revanšizmu, kosovski junaci nisu ni očekivali pobedu, nego su saborno i sa nekom bolesnom vedrinom krenuli u izvesnu pogibiju, tja, nisam želeo nikoga da proburazim kroz neku škrgu na njegovom oklopu, a nisam goreo od želje ni da meni neko odrubi glavu pošto mi je jednim udarcem topuza prethodno izbio i moju dimiskiju i moj štit sa starim porodičnim grbom Krstinih. (nastaviće se) ¶

Bekrijska slava u Topoli

Desetka dobi Venac od paprika, Mlada šajkača Orden od rotkve. Pa uzeše da polivaju Šajkaču kiselom vodom, ne pomagalo, izneše ga o desno rame. Eliminisani Teški centar je još bio u ćošku, na kolenima, svi se upinjali, ali ne mogli da ga podignu

Već godinama se na Čisti ponedeljak, u narodu poznat kao Bekrijska slava, prvog dana Uskršnjeg posta, u restoranu "Jezero" kod Topole, održava takmičenje vinopija, pod geslom – Vino piti, a ne opiti se. U osnivačka akta Otmenog ispijanja vina ima i da "Kao dragoceni deo običajnog života i kulturnog nasleđa, svetkovina Čistog ponedeljka jeste, i treba da ostane, svedočanstvo širine, bodrosti, vedrine i duhovne moći našeg naroda"!

ZAKLINJEM SE

Dakle, restoran "Jezero", dužna sala za svadbe i ostalu radost, sve na svom mestu: muzika desno, tu Press sto, po sredini Časni sud, levo Viteški sto, napred, takoreći na podijumu, osam obeleženih stolova za takmičare, ispred, pošto ove godine navala, dodata još dva stola. Muzika, u sastavu – "Dalape" harmonika, saksofon vašarski žute boje, organa marke "Korg" i ćemane(violina) na struju. Sala uze da se puni, napred sede grupa koja na majice imala natpis "Srbska čast", uđoše i takmičari, uključi se muzika, *Vežen prsluk preko grudi/ takva nam je Šumadija ljudi...*

Reč uze voditelj Pija, naglasi da ovo 16. svečanosti Čistog ponedeljka, predstavi takmičare, broj jedan, proseda glava Milan, dva, već biv'o pobednik Dejan, tri, u crnu košulju Branko, četiri, štraftast džemper Goran, pet, plava jakna Milorad, šest, krupan brka Mirko, sedam, dete Jovan, crna šajkača sa zlatnu kokardu, na crnoj majici đeneral Draža, slova, Živ je Draža umro nije, osam, u košulju Radovan, devet Jordan, deset, crna majica Milenko.

Viteški sto, za kojim raniji pobednici, izlomi slavski kolač, stiže meze, svi izabraše vino, "banatac" ili "roze". Sve se diže, zakletva: Zaklinjem se na ovom časnom skupu, i svom braćom po vinu... da ću se svim silama truditi da se božanska čarolija vinskog napitka i danas preobrati u radost i lepotu ljudskog druženja. Tako mi pomoglo vino koje popijem!

Muzika se javi sa himnom *Obraše se vinogradi...* krenu viteška borba, Dvojka, s obe ruke, nova raznobojna trenerka ispod koje se pokazivala ganc crvena majica, uze zateže stajling, Mlada šajkača zatraži d'obuče duksericu, Devetka je bila s koncentrisana na muziku, Časni sud uze kaže koliko bodova donosi koja disciplina, Krupna šestica, za koga lično gazda kafane Rade reče da bio teški centar KK "Borac" iz Čačka, prvi počisti meze, otrese flašu "rozea"... I Osmica obrija flašu, Sedmica je bila na startnom nameštanju šajkače, Dvojka uz'o zalizuje kosu uzbrdo...

Bi disciplina pogađanja zagonetki, Dva lončića, čet'ri poklopčića (oči), niko ne pogodi, Četvorka pogodi 'lebac, Sedmica bi prvi na Puna škola đaka... Muzika udari *Vino točim, a vino ne pijem...* Osmica već digla ruke, strogo kontrolisano se smeje, i Dvojka se primače vinu, bi prvo merenje, odmakli Petica, Šestica i Osmica. Voditelj Pija objavi da se takmičenje održava po pravilima koje ustanovio čuveni etnolog Mile Nedeljković, muzika se nastavi sa *Hej mostovi na Moraču...* diže se Teški centar, eksira za publiku, Osmica je već u svemu bila nekontrolisana.

Muzika pređe na *Uzmi sve što ti život pruža...* Osmica izvadi paru časti, Teški centar uđe u neku raspravu sa žirijem, Šajkača je primenjivala taktiku jedenja suvog 'leba, Petica sve uze da se naslanja na Teškog centra, oko koga je obigravala Osmica, Dvojci glava stade preteže na levu stranu... Na red dođoše zdravice, Jedinica objavi da vidi samo lepo, Dvojka pozdravi gazdu Rada, pa reče, Dabogda broj'o novce, a nikad ovce, Trojka odbi, Šajkača uze čita sa ceduljice, oduzeše, diže se i Osmica: U ime naroda i otadžbine, živeli!

Krenu, *Idem putem, putem, šubara me kvari, kvari...* Jedinica je sve odobravala, Dvojka je već previše zanosila u levu stranu, Petici je sve bilo smešno, Desetka koncentrisana na piće, Sedmica se izbori sa

POLEGLI PO STOLU, NAČISTO VAN IGRE: Ispijanje vina u Topoli

foto: D. Todorović

prvom flašom, Osmica se obadala na sve strane, Devetka je bila nekako blažena. Bi *Tera kola Mitar rabadžija,* diže se Četvorka, pa kad uže da se presamićuje i vaspostavlja, Teški centar, kome je Petica sve padala u zagrljaj, širio je ruke, Šajkača je stolu Srbske časti, kojim predsedavo jedan sa istetoviran štit iza desnog uveta, pantomimom poručivo da kreće u finiš.

NA GLAVU

Pola posade krenu u toalet poradi sebe, Jedinica se omače i pade pravo na glavu. Digoše ga krvavog, pružiše prvu i ostale pomoći. Vašarski žut saksofon uze duva *Moji su drugovi veseli momci...* cela sala dade aplauz za Jedinicu, žiri zatraži još jedan aplauz za Jedinicu, zamoli publiku za zauzme svoja mesta. Milisava iz Požege pre'staviše kao publicistu i književnika, uze Milisav da besedi svoju besedu: Pije se posle masnih jela, pije se i kad se posti...

Usred Milisav nastup iskorači napred Teški centar, međunožje, sve do gazišta, mu beše mokro, diže se Osmica izvede svoje zujanje, pade u muziku, tačno na bas, koji bio uza zid, na rezervnom položaju. Nekako vratiše Osmicu u stolicu, Četvorka dograbi šajkaču, stade pokazuje umeće vešanja o grede, i Teški centar opazi grede, sa Četvorkom eksira preko ruke.

Krenu pevanje pesama, Jedinica bi ubedljiva sa numeru *Jer sve što se srećom zove, za mene je izgubljeno...* Trojka odbi pevanje, Štraftasti džemper pozdravi "široki aduotorijum", pa opiči, sala prihvati, *Doći ću ti bez svirača, neće biti plača...* i Petica odbi, *Druže Tito, bjela lica/ kad ćeš doći do Užica,* Teškog centra publika izvižda, Sedmica se otpeva uz pomoć papirića, Devetka je bila baš sentimentalna, Desetka bi u temi, *Krčma stara, krčmarica mlada...*

Mlada šajkača je sve vikala, Sad krećem, Dvojka, sa glavom van ose, žvakala je na prazno, Živ je Draža umro nije eksira čašu, Osmici odavno glava pala preko stola, i Petici glava sve više pada napred. Objaviše da sledi govorenje brzalice, "Pop popurac, okačio ranac o klinac. Neka nama popurca, neka ranca o klinca". Dvojka ponovi, Popa okurac, Trojka bi bolja, Pop okurac okačio, Petica pokaza dalje, Osmici upisaše negativne poene "za zaspivanje za stolom".

Posada "Srbske časti" priđe bodri Šajkaču, Desetka uze da se diže i nadima, pita, Što njega niko ne slika, muzika usitni, *Bio sam pijanac, nekada zbog nje...* Dvojci glava nepovratno pade na naslon stolice, Devetka se nasloni na stolove, uze udara Peticu, kome pala glava na sto, nudi mu "dobru travu" da se oporavi, Teški centar jopet stade da se diže. Nastupi hodanje po crti, Dvojka iskorača uz pomoć konobara koji ga upravi, podigoše Osmicu, ne znao očem se radi, odložiše ga na stolicu, Devetka ko leptirić, prosto izleprša po liniji.

Nastaviše sa otmenim ispijanjem, nekolicina polegla po stolu, načisto van igre, Četvorka zavratila glavu preko glave, Teški centar uze da se penje na stolicu, Sedmici se i šajkača podvrnula, Dvojka je stabilizovala glavu na levoj strani naslona stolice, žiri uze broji i sabira, ko kolko popio, koliko bodova zaradio. Objaviše da najmanje popila Devetka, koja svima dade kis, da otmeno ispijanje, u tišini, nastavljaju najbolji, Četvorka, Šestica, Sedmica i Desetka. Svima okačiše plave trake Viteza.

Teški centar uđe u tešku raspravu sa Časni sud, sve im po spisku, objaviše da eliminisan, zbog vređanja. Iskorači mokrog međunožja Teški centar, priđe žiri stolu, poteže flašu na zasedajući sto, krenu i na gazdu Rada, nekako ga savladaše, zavrnuše ruke, upraviše ka dnu sale. Van igre Dvojka uze da se umiva na suvo, glava mu oped pade natrag, Deset se samo nadimo, sve eksiro, viko, Idemooo, Šajkača je mrdala tek desnim okom, Četvorka se umotavala i izmotavala iz onu plavu Vitez traku, bi završno merenje, Četvorka popila 3,3 litra, Sedmica 3,7, Desetka 3,8.

Sabraše bodove, Četvorka treće mesto, Sedmica i Desetka dele pobedu. Desetka dobi pobedničku lentu, jerbo popio više vina, Venac od paprika, Šajkača Orden od rotkve, obojici po karton vina i po 50 evra. Desetka nastavi sa nadimanjem, Četvorka je u stolici, iako sve završeno, direkt iz flaša, naginjala vino i kiselu, Šajkaču kolege "Srbska čast" uzeše polivaju kiselom vodom. Ne pomagalo, uprti ga onaj Srbska čast sa istetoviran štit iza desnog uveta, i o desno rame iznese sa bojišta. Bi razlaz, muzika usitnila, u dna sale nekolicina je dizala Teškog centra, koji bio na kolenima. Šajkaču izneli napolje, ne se oporavlja, konstatovaše da to zbog 'ladan vazduh. ¶

DRAGAN TODOROVIĆ

Što pre do pravične konverzije

Zašto je pitanje konverzije prava korišćenja zemljišta u pravo svojine jedno od najvažnijih pitanja za investitore, zašto konverzija ne može da bude besplatna, i zašto država ne bi smela da je prodaje po tržišnoj ceni

"Izmene zakona stvarno su suštinske, jer menjaju način funkcionisanja javnog sektora", kaže o izmenama Zakona o planiranju i izgradnji za "Vreme" Nebojša Nešovanović, predsednik Odbora za nekretnine i izgradnju Saveta stranih investitora (*Foreign Investors Council* – FIC), "ali one još nisu stupile na snagu, jer se još uvek usvajaju podzakonska akta i čeka se početak primene od marta ove godine".

"VREME": Na koji način izmenjeni zakon utiče na rad javnog sektora?

NEBOJŠA NEŠOVANOVIĆ: Do sada je javni sektor bio dužan da kontroliše privatni sektor, kao zaštitnik države, i da sa svojim potpisom potvrdi da je to što radi privatni sektor u skladu sa zakonima ili pravilima. Sada se princip menja i javni sektor će samo formalno kontrolisati da li su poštovani neki uslovi propisani zakonom. Na primer, ako je reč o kontroli projekta, javni sektor će samo kontrolisati da li ga je uradila licencirana osoba i da ga je potpisala, a više neće kontrolisati sadržaj tog projekta. To je suštinski otklon i treba pripremiti javnu administraciju da ona više ne kontroliše sve, da čak ne kontroliše nimalo.

Ko onda kontroliše privatni sektor?

Licencirana lica. Ako je reč o projektu, odgovoran je projektant, koji stavlja svoju licencu i svoj potpis, i on stoji iza tog projekta. Stručne službe koje su licencirane za određene stvari preuzimaju odgovornost za ono što rade.

Šta se novim zakonom menja za privredu Srbije, pošto je građevinska industrija veliki multiplikator privredne aktivnosti?

Menja se suštinski način funkcionisanja. Od jednog anahronog sistema, gde imate privatni sektor i državu, koja mora da se "brani" od tog privatnog sektora i da sve kontroliše, država postaje samo servis privatnog sektora. Ovo će uzeti dosta ovlašćenja iz ruku javnog sektora i čitava će se stvar ubrzati. Glavno je pitanje sada kako naterati javni sektor da prepusti ta ovlašćenja. Kada javni sektor dosta pita i dosta odlučuje, tu ima puno prostora za korupciju, što je bio problem kod nas. Čini nam se da je država u velikoj meri shvatila šta treba da radi, shvatila je da zakone krši čitava javna administracija, čitav javni sektor i da se propisani rokovi nigde ne poštuju. A kada propise krši dovoljno veliki broj ljudi, ne možete da ih naterate da poštuju propise nekim drakonskim kaznama – nije moguće uhapsiti kompletnu javnu administraciju, ili otpustiti, ili bilo šta rigorozno sprovesti. Država je sada rešila da bude dosledna sa podnošenjem prekršajnih prijava, gde kazne nisu drakonske, ali će zbog velikog očekivanog broja kršenja, taj finansijski element na neka javna preduzeća, najčešće na lokalu, trebalo bi da bude značajan. Na taj način će država naterati javni sektor da počne da radi.

Ako sam dobro shvatio, konverzija još nije rešena ovim zakonom?

Konverzija je vrlo bitna stvar, ona je izostavljena iz ovog zakona, i ostavljeno je da se reguliše posebnim zakonom. Ministarka Mihajlović je izjavila da će vlada izaći sa predlogom ovog zakona do kraja marta, a da će se zakon usvojiti u prvoj polovini ove godine. Osim implementacije ovih usvojenih izmena Zakona o planiranju i izgradnji, konverzija je sada najvažnije pitanje, i Savet stranih investitora će se aktivno uključiti u definisanje rešenja.

Kakvo to rešenje po vama treba da bude?

Imamo nekoliko smernica. Najpre, moramo da poštujemo odluku Ustavnog suda donetu u novembru 2013, o protivustavnim delovima prethodnog zakona, koji je definisao konverziju. Ustavni sud je rekao da se cena plaćena za kapital ne može smatrati nabavnom vrednošću zemljišta. Prethodno rešenje zakona govorilo je da je cena plaćena u stečaju ili privatizaciji bila trošak sticanja zemljišta, a Ustavni sud je to proglasio protivustavnim. Drugo, i EU nameće pravila, pa će ovaj novi zakon o konverziji morati da vodi računa o zakonu o državnoj pomoći – to znači da se davanje građevinskog zemljišta ispod cene može smatrati državnom pomoći privredi, koja je regulisana zakonom i koja može da se radi samo na određeni način. Ako prepoznamo da je konverzija davanje nečega od strane države privatnom sektoru ispod tržišne vrednosti, to se tretira kao državna pomoć, i ona je moguća, ali je to regulisano zakonom. Takođe, mora da se uzme u obzir i restitucija. Ničija prava ne smeju biti povređena konverzijom, i niko njome ne sme biti oštećen.

Da li će biti moguća konverzija ako je pokrenuto pitanje restitucije?

To moramo da regulišemo i da vidimo koje odredbe kojih zakona su starije, i koje će prevladati – da li zakon o restituciji, o planiranju i izgradnji. Naš predlog će morati da uzme u obzir sve to.

Kad se sve to nabrojano uzme u obzir, šta je to što taj zakon, po vama, treba da ima?

On mora da omogući brzu i efikasnu promenu prava korišćenja na zemljištu u pravo svojine nad zemljištem. Pravo korišćenja je anahron oblik vlasništva koji nam je ostao iz nekih prethodnih sistema, koji ne donosi dovoljno garancija

foto: Marko Rupena

investitorima niti finansijerima, odnosno bankama. Mi moramo što pre da sa tog anahronog oblika vlasništva pređemo na pravo svojine. Konverzija mora da bude brza, pravična i da finansijski bude izvodljiva, jer postoje neka rešenja koja bi čak mogla da ugroze finansijsku stabilnost zemlje.

Na šta mislite?

Zalaganje da se sva zemljišta koja su predmet konverzije uz naknadu naplate po punoj tržišnoj vrednosti moglo bi da ugrozi finansijsku stabilnost zemlje. Na velikom broju objekata na tim zemljištima su stavljene hipoteke poslovnih banaka. Uvođenje obaveze plaćanja konverzije koja je većeg prioriteta od hipoteka banaka umanjilo bi vrednosti tog zemljišta i tih nekretnina za iznos konverzije. Ukoliko bi država probala da naplati milijardu ili dve milijarde evra za konverziju, za toliko bi se smanjila vrednost svih tih nekretnina, kao i vrednost kolaterala na koje banke imaju hipoteku, a znamo da je dobar deo tih hipoteka već veći od vrednosti nekretnina. Povećao bi se broj nenaplativih kredita (NPL) i nenaplativih potraživanja banaka, a banke već imaju veliki problem zbog toga.

Vi dakle predlažete da konverzija ne ide po tržišnoj ceni? Nego po kojoj? Je li to pravično rešenje?

Ne. Kada pričamo o tržišnoj vrednosti, treba razumeti da ovde država ne prodaje nešto što ima. Država je već davanjem prava korišćenja na zemljište najveći deo snopa prava prenela sadašnjim korisnicima. Ti korisnici imaju pravo da grade na tom zemljištu, što je najveći deo vrednosti za građevinsko zemljište. Razlika između prava korišćenja i prava svojine je u slobodi prometa i u stavljanju hipoteke – na pravo korišćenja ne možete da stavite hipoteku, na svojinu možete. Ovde država samo povećava snop prava koje ljudi imaju na tom zemljištu – oni već imaju glavni deo moguće vrednosti zemljišta, a sa dobijanjem dodatnih prava, ta vrednost će se nešto uvećati, ali ne pričamo da sva vrednost zemljišta pripada državi. Ona upravo ne pripada državi – ako pričamo o tržišnoj vrednosti zemljišta, pričamo o vrednosti prava koja već drže pravna i fizička lica na tom zemljištu. I oni sada od države treba da dobiju još nešto što će im povećati tu vrednost. Ne znamo za koliko, jer nemamo tržišnu praksu, to ona treba da kaže. Problem je bio što je država ranije, iz nekih svojih razloga, htela da naplati punu cenu, mnogo više nego što vrede ta dodatna prava koja se stiču, i onda, da bi primorala ljude da izvrše konverziju i plate za ta dodatna prava, oduzela je pravo gradnje, koje najviše vredi.

Kako onda odrediti koliko treba da košta konverzija, ako vi kažete da je to samo deo prava, a opet, u ovom zakonskom okviru, to je vrlo važan deo prava?

Predlog FIC-a bio je do sada da se konverzija obavi bez naknade, jer bi pozitivni efekti takvog rešenja bili mnogo veći nego nenaplaćivanje konverzije. Iznosi koje je moguće naplatiti kroz konverziju su dosta skromni, mnogo niži nego što su pojedini mediji prenosili. Reč je o tehnički zahtevnom procesu koji izaziva i političke bure, odlaže investicije i negativne strane su mnogo veće nego što su potencijalne dobiti. Mi smo zbog konverzije izgubili šest godina i za to vreme smo izgubili više nego što smo ikada mogli da dobijemo kroz konverziju.

Postoje brojni primeri da su ljudi kupovali propale firme samo zbog zemljišta i došli do njih za veoma mali novac. Tada nisu platili tržišnu cenu, i ako bi im se opet omogućilo da ne plate tržišnu cenu, došli bi do građevinskog zemljišta za vrlo mali iznos novca.

Oni su privatizacijama, stečajevima fabrika koje se nalaze u centru grada, stekli pravo korišćenja na zemljištu koje se do tog vremena koristilo kao industrijsko. Plaćene cene nisu ipak odražavale cene za industrijsko zemljište, dakle ne pričamo o ceni za koju se može kupiti industrijsko zemljište u Šimanovcima, Inđiji, Pazovi, odnosno za 5–30 evra po kvadratu. Svako zemljište te stare industrije plaćeno je po kvadratu daleko više od toga – čak i kada nije plaćeno kao puna vrednost komercijalnog zemljišta, a to je 700–800 evra, najčešće je bio slučaj da je bilo plaćeno 300–400 evra po kvadratu. Ljudi su plaćali više od vrednosti industrijskog zemljišta zbog nade da će se zemljište promeniti u komercijalno, a plaćali su manje od vrednosti komercijalnog zbog rizika i vremena koje vam treba da zemljište promenite u komercijalno. Znam da je od 2007. ili 2008. postala krilatica da su neki ljudi došli vrlo jeftino do firmi i do vrlo vrednog zemljišta. To je možda bilo tačno 2008, pre krize i na vrhuncu tržišta. Sedam godina posle, nisam siguran da bih mogao da nađem jedan primer takvog zemljišta. Čak i Luka Beograd, kao "najeklatantniji" primer, otišla je u stečaj, koliko znam, i organizovaće se prodaja njene imovine iz stečaja. I ta cena neće se drastično razlikovati u odnosu na to koliko je Luka Beograd nekad plaćena. ¶

RADMILO MARKOVIĆ

Fest 2015

Predlozi za gledanje

Kao i svake godine, "Vreme" donosi izbor filmova sa predstojećeg Festa koje ne bi trebalo da propustite

Četrdeset treće izdanje Festa, najmasovnije filmske manifestacije koja se organizuje u Beogradu, održaće se od 27. februara do 8. marta. Na njemu će biti prikazano preko devedeset filmova koji će ponuditi širok presek aktuelne svetske, ali i regionalne i srpske kinematografije. Filmovi su raspoređeni u devet programskih celina, uključujući i dve nove, posvećene subverzivnim i žanrovskim filmovima. Kao i svake godine, "Vreme" i ovoga puta donosi minimalni izbor deset filmova koje ne bi trebalo propustiti. Pored filmova iz ovog izbora, svakako će biti zanimljivo pogledati i aktuelne filmove velikih reditelja, među kojima su i *Džimijeva dvorana* Kena Louča, *Kraljica i zemlja* Džona Burmana, *Mape do zvezda* Dejvida Kronenberga, *Nova prijateljica* Fransoa Ozona, *Bele noći poštara Alekseja Trjapicina* Andreja Končalovskog, *Telo* Malgožate Šumovske, *Feniks* Kristijana Pecolda, *Eskobar – Izgubljeni raj* Andree Di Stefana, *Budala* Jurija Bikova, *Divlji život* Sedrika Kana, *Rez* Fatiha Akina, *Enklava* Gorana Radovanovića, *I dalje Alis* Ričarda Glacera i Voša Vestmorlenda u kojem je Džulijen Mur ostvarila ulogu života, kao i nekoliko biografskih filmova – *Sen Loran* Bertrana Bonela, kojim se Fest i otvara, zatim *Teorija svega* Džejmsa Marša o životu genijalnog astrofizičara Stivena Hokinga, film zasnovan na memoarima njegove supruge Džejn, ostvarenje Ejbela Ferare *Pazolini*, posvećeno velikom italijanskom reditelju, s maestralnim Viljemom Defoom u naslovnoj ulozi, i film Tese Luiz Salome o kultnom francuskom reditelju Leu Karaksu. Tu je i niz pratećih programa, među kojima i retrospektive posvećene Mileni Dravić i ruskom reditelju Aleksandru Sokurovu.

RAZGOVORI S BOGOVIMA

Režija: Vorvik Tornton, Ektor Babenko, Mira Nair, Hideo Nakata, Amos Gitai, Aleks de la Iglesija, Emir Kusturica, Bahman Gobadi, Giljermo Arijaga

Omibus *Razgovori s bogovima* nastao je prema ideji meksičkog pisca reditelja Giljerma Arijage, scenariste Injarituovih filmova *21 gram* i *Babel* i filma *Tri sahrane Melkijadesa Estrade* Tomija Li Džonsa, a realizovalo ga je devet priznatih svetskih reditelja, među kojima i Emir Kusturica. Reč je o pričama sa zadatom temom: religijsko nasleđe i odnos savremenog čoveka prema religioznosti. Svaki od reditelja uzeo je za okvir svoje priče drugu religiju – Vorik Tornton se bavi aboridžinskom spiritualnošću, Hektor Babenko afrobrazilskom umbanda religijom, Mira Nair hinduizmom, Hideo Nakata šintoizmom, Aleks dela Iglesija katolicizmom, Emir Kusturica pravoslavljem, Bahman Gobada islamom, dok se u poslednjoj priči Giljermo Arijaga bavi ateizmom. Devet religija, devet kultura, devet reditelskih rukopisa pružaju devet različitih pogleda na život, smisao ljudske egzistencije i pitanje postojanja boga. Redosled filmova u ovom omnibusu postavio je Mario Vargas Ljosa.

Bataljon Dmitrija Meshijeva

Reč selektora

Za profil ovogodišnjeg izdanja Festa najzaslužniji su novi umetnički direktor festivala Jugoslav Pantelić i novi selektor Mladen Đorđević. O selekciji 43. FEST-a razgovaramo sa Mladenom Đorđevićem, inače rediteljem kultnih filmova *Made in Serbia* i *Život i smrt porno-bande*.

"VREME": Koji je bio koncept po kome ste formirali selekciju?

MLADEN ĐORĐEVIĆ: Ideja je da se sa dosadašnje dominantne revijalne koncepcije FEST preusmeri na takmičarsku koncepciju, kako bismo u budućnosti mogli da govorimo o pravom festivalu. Izbor filmova je širok, od već potvrđenih festivalskih naslova pa do filmova koji su u prethodnom periodu ostali donekle ispod radara, odnosno nedovoljno vrednovani, te im mi ovom prilikom nudimo novu šansu. Publika će moći da vidi festivalski mejnstrim, nominovane za Oskara, ali i filmove koji nisu deo elitističkog festivalskog koncepta, a to su, recimo, filmovi žanrovske poetike u selekciji *Thrills and kills* i provokativni filmovi u programu *Granice*.

Program *Granice*, moglo bi se reći, vraća kriterijume koji su proslavili FEST. Da li je taj utisak tačan?

Ideja za pokretanje programa subverzivnog *arthouse* filma je u skladu sa ovogodišnjom koncepcijom da u memoriji gledalaca osvežimo zlatno doba FEST-a. Jedan sličan program je uređivao reditelj Dušan Makavejev na samom početku 1971, birajući filmove koji su pre svega politički provokativni. Program se zvao *Konfrotacije*. Makavejev je doživljavao napade zbog te selekcije. *Filmske novosti* su zabeležile jednu tribinu tokom festivala na kojoj mu novinari postavljaju nezgodna pitanja, a on se brani. Postoji kontinuitet prisustva subverzivnog filma na FEST-u. Miroljub Vučkovic je tokom svog selektorskog mandata pravio programe *Đavo u telu*, *Blagodeti prljavog* i *X files*, koje sam ja kao student režije pažljivo pratio. Moj prvi dugometražni film, dokumentarni film *Made in Serbia*, prikazan je na FEST-u 2005, upravo u selekciji *X files*. FEST je, znači, od samog početka bio mesto na kome je publika imala prilike da učestvuje u pomeranju granica, da bude isprovocirana, prodrmana, bilo da je reč o političkoj, religioznoj, seksualnoj ili nekoj drugoj kontroverzi.

Vaša selekcija promoviše domaći film. Čuje se da je bilo jeftinije dovesti domaći nego strani film, odnosno da su finansije razlog vašoj odluci da na FEST dovedete više domaćih naslova nego što je to bilo do sad.

Veće prisustvo domaćeg filma nema veze sa finansijskom situacijom, koja je uistinu teška, kao i prethodnih godina. Stranih filmova ima više nego u izdanjima festivala godinama unazad. Ideja za pokretanje nacionalne selekcije je da se iz haotične šume domaćih festivala konačno uspostavi jedan koji

ČOVEK PTICA
Režija: Alehandro Gonzales Injaritu
Uloge: Majkl Kiton, Zak Galifijanakis, Edvard Norton

Apsolutni pobednik ovogodišnjeg takmičenja za nagrade Američke filmske akademije je film Alehandra Gonzalesa Injaritua *Čovek ptica*. Ovaj film dobio je Oskare za najbolju režiju, najbolji originalni scenario, najbolju fotografiju, kao i oskara za najbolji film godine. Film poseduje svu težinu i kompleksnost koju poznajemo iz ranijih Injarituovih filmova, ali ovoga puta uz dodatak gorkog humora, koji dodatno podvlači beznadežnost njegovih junaka, i tehnike "nevidljivih rezova" zbog koje film izgleda kao snimljen u jednom kadru. Glavni junak filma je šezdesetogodišnji glumac po imenu Rigan Tompson (Majkl Kiton), koji je zahvaljujući filmskoj ulozi superjunaka Čoveka-ptice stekao slavu, ali i status glumca koji se "prodao" filmskoj industriji, za čim će uslediti i krah u privatnom životu. Svoju skoro ugaslu karijeru, umetnički kredibilitet i samopoštovanje on sada pokušava da povrati radom u teatru. Počinje da radi na Brodveju adaptirajući za pozorište priču Rejmonda Karvera *O čemu govorimo kad govorimo o ljubavi*, ali ništa ne ide kako bi on hteo. Srlja iz nesporazuma u nesporazum, iz poraza u poraz, a iz svog promašenog života beži u halucinacije i vizije, dok ga kao mračni i groteskni alter ego proganja lik koji je nekad glumio, lik Čoveka-ptice.

RITAM LUDILA
Režija: Dejmijen Šazel
Uloge: Majls Teler, J. K. Simons, Pol Rajzer, Melisa Benoist

Rediteljski dugometražni prvenac Demijena Šazela najprijatnije je iznenađenje ove sezone. Nakon hvalospeva kritike i nagrada na filmskom festivalu u Sandensu, poslednje priznanje koje je Šazelov muzički film dobio jesu i tri Oskara – za epizodnu ulogu, miks zvuka i montažu. Endrju Nejman je sin propalog pisca i talentovan mladi džez bubnjar s ambicijom da postane najbolji bubnjar na svetu, ali i sa strahom da ne ponovi očevu sudbinu. Upisuje Šefer, prestižni njujorški konzervatorijum, i postaje deo tamošnjeg školskog orkestra. Ali kada pomisli da su mu karijera i blistava budućnost obezbeđeni, suočiće se sa šefom orkestra, ekscentričnim profesorom Terensom Flečerom. Flečer je opsednut savršenom tehnikom sviranja, a da bi iz studenata izvukao najbolje, tera ih da prekorače sopstvene granice i to uz pomoć okrutnih, skoro sadističkih, pedagoških metoda. Kada ih primeni na mladom Endrjuuu, dovešće ga do ivice izdržljivosti i ludila. Izvrstan, nepredvidiv, dinamičan film, sjajna studija karaktera, jedna od najboljih muzičkih drama snimljenih poslednjih godina, i maestralna rola Dž. K. Simonsa, koji je za ulogu profesora Flečera posle Zlatnog globusa dobio i Oskara za najbolju epizodnu ulogu.

foto A. Anđić

je neprikosnoven što se tiče procene kvaliteta u srpskom filmu. U tome imamo i podršku Filmskog centra Srbije, koji je finansijski podržao pokretanje jedne ovakve takmičarske selekcije. Publika će domaći film imati prilike da vidi i u okviru selekcije *Microwave*. To su mikrobudžetni filmovi, rađeni u produkcionim uslovima štap-kanap, ali koji u estetskom smislu nude svežinu i pokazatelj su namere autora da ne zavise od često tromog, uštogljenog fondovskog mehanizma, te da do svojih prvih filmova dođu brže, ili, u slučaju autora koji već imaju filmove iza sebe, uprkos finansijskim problemima, održe stvaralački kontinuitet. U okviru mikrobudžetnog filma, posebno će biti predstavljen koncept *Garažnog filma*. Tu spadaju *Okean* Tamare Drakulić, *Petlja* Milutina Petrovića, *Žigosana* Saše Radojević i *Unutra* Jelene Marković.

Kojih pet naslova preporučujete iz glavnog, odnosno iz pratećih programa?

Favorit broj jedan mi je *Turista* Rubena Olsena, koji kroz priču o zimovanju jedne obične švedske porodice na Alpima govori o sukobu onog sakrivenog, iskonskog, animalnog u nama i civilizacijskih normi. Jedna lavina koja kreće ka terasi na kojoj je porodica i egoistični potez oca, koji usledi ubrzo potom, uzdrmaće porodicu i dovesti u pitanje njen opstanak.

Rvanje sa ludilom (Foxcatcher) je odlična drama o rvačima, koja zapravo govori o klasnom sukobu u SAD, o eksploataciji siromašnih od strane bogatih, ali i o usamljenosti i nesreći jednih i drugih. Posebno bih istakao izvanredne glumačke domete trojca Stiv Karel, Mark Rafal i Čening Tatum.

Ruski film *Budala* (*Durak*) govori o sukobu pojedinca sa vlašću u jednom malom ruskom mestu. Reditelj Jurij Bikov poznat je po debitantskom filmu *Major*. *Budalu* je posvetio velikom, nedavno preminulom ruskom reditelju Alekseju Balabanovu.

Po redu nestajanja (Craftidioten) je izvanredna crna komedija, švedski krimić, koji prati put osvete jednog oca (igra ga uvek odlični Stelan Skarsgard), koji ubija jednog po jednog člana mafijaške grupe, zaslužne za smrt njegovog sina. On i članovi srpske mafije, koju takođe predvodi ucveljeni otac (igra ga Bruno Ganc), sticajem okolnosti naći će se na istom putu, sa zajedničkim ciljem osvete.

Takođe, preporučujem gledaocima sve filmove iz programâ *Microwave*, *Granice* i *Thrills and kills*. ¶

SONJA ĆIRIĆ

BELI BOG
Režija: Kornel Mundruco
Uloge: Žofija Psota, Šandor Žoter, Lili Horvat

Fascinantan film kultnog mađarskog reditelja o pobuni pasa protiv ljudi. Budimpeštanske vlasti donose novi zakon o kućnim psima kojim se nameću visoke takse na držanje pasa mešanaca i time se favorizuju rasni psi. Vlasnici odbacuju svoje mešance i azili postaju pretrpani. Trinaestogodišnja Lili se bori da zadrži svog ljubimca Hagena, ali njen otac ga ipak ostavlja na ulici. Hagen se pridružuje čoporu uličnih pasa koje ganjaju kafilerijske patrole, da bi ga se na kraju dočepao trener borilačkih pasa i od njega okrutnim metodama napravio ubilačku zver. Hagen zatim beži od njega i staje na čelo čopora s kojim pokreće pobunu protiv ljudi. Sve to vreme Lili ne odustaje od potrage za Hagenom i jedino ona možda može da zaustavi opšti rat ljudi i pasa. "Mundruco savršeno kontroliše i veličanstveno upečatljivim filmskim jezikom realizuje jednu snažnu metaforu, lagano se šetajući kroz žanrove i između njih; a to što je ekipa *Belog boga* uradila sa psima – ima ih preko dvesta pedeset! – to jest kako ti psi *glume* i kako ih Mundruco i ekipa vode i režiraju, e to još nije viđeno", napisao je Teofil Pančić o ovom filmu. "Jedan od onih dragocenih trenutka koji gledaoca vrate u stadijum dečije fascinisanosti umećem: gledaš otvorenih usta i pitaš se: pa kako, zaboga, kako?!"

TURISTA
Režija: Ruben Estlund
Uloge: Johanes Bah Kunke, Lisa Luven Kongsli, Klara Vetergren

Film *Turista* švedskog režisera Rubena Estlunda (1974) jedno je od najzapaženijih ostvarenja na svetskim festivalima prošle godine. Priča o dobrostojećoj švedskoj porodici koja zimske praznike provodi na skijanju u Francuskim Alpima gde im se umalo desi nesreća i gde muž i otac na nagoveštaj nesreće reaguje sebično i

kukavički, istovremeno je i duhovita studija o krizi muškosti u (post)modernim vremenima i živopisna freska o trivijalnim problemima "prvog sveta". Istovremeno duhovit i uznemirujući, *Turista* je film koji vešto stapa kritičku oštricu sa notom vrhunske bioskopske zabave. Pritom nije reč o filmu s tezom, nego o zaigranom umetničkom delu tokom koga se, kao u kadrilu, pozicije nekoliko puta promene.

DIVLJE DETE
Režija: Vuk Ršumović
Uloge: Denis Murić, Pavle Čemerikić, Isidora Janković, Miloš Timotijević

Nakon više nego uspešne svetske premijere na prošlogodišnjoj venecijanskoj Mostri i serije nagrada na svetskim festivalima najiščekivaniji i najtraženiji domaći film, rediteljski prvenac Vuka »

Ršumovića, na Festu će imati svoju srpsku premijeru. Film je zasnovan na istinitom događaju. U proleće 1988. u bosanskim planinama lovci pronalaze divljeg dečaka koji je živeo među vukovima. Daju mu ime Haris Pućurica i šalju u sirotište u Beograd gde se polako adaptira na život u civilizaciji i socijalizuje se. A onda, u proleće 1992. godine, bosanske vlasti traže da ga iz Beograda vrate u Bosnu u kojoj upravo počinje rat. Kritičari su konstatovali da Ršumovićev film jeste na tragu Trifoovog *Divljeg deteta*, ali je bez Trifoove optimističke poente u ključu afirmacije civilizacije: Haris završava u istoj šumi u kojoj su ga pronašli, bos i divlji, ali u maskirnoj uniformi. Ovaj film je nedavno na festivalu u Palm Springsu dobio nagradu za najbolji debitantski film snimljen prošle godine u svetu.

MAGIJA NA MESEČINI
Režija: Vudi Alen
Uloge: Kolin Firt, Ema Stoun, Marša Gej Harden, Hejmiš Linklajter

Ljubitelji sedme umetnosti kojima je Vudi Alen najdraži režiser već godinama znaju da će im njihov omiljeni autor makar jednom godišnje priuštiti vrhunski gledalački užitak. Nakon višedecenijskog "njujorškog razdoblja" tokom koga su se njegovi filmovi po pravilu dešavali u Velikoj jabuci, Alen je u dvadeset i prvom veku snimio niz filmova koji su bili posvete velikim evropskim gradovima (London, Pariz, Barselona, Rim). *Magija na mesečini* širi Alenovu filmsku geografiju na prostor Azurne obale. U priči u kojoj važne role imaju mađioničar i vidovnjakinja, Alen je, posle Skarlet Johanson i Penelope Kruz, novu mladu muzu pronašao u Emi Stoun. Tipično alenovska kombinacija humora, ljubavnih intriga i lepih pejzaža predstavlja filmsko iskustvo koje ne treba propustiti.

TAKVA SU PRAVILA
Režija: Ognjen Sviličić
Uloge: Emir Hadžihafizbegović, Jasna Žalica, Hrvoje Vladisavljević

Ognjen Sviličić je bez sumnje najuspešniji i ponajbolji hrvatski režiser i scenarista nove generacije. I kao scenarista i kao režiser on se već istakao "bosanskom tematikom" (*Put lubenica*, *Armin*...). Mada se njegov novi film *Takva su pravila* odigrava u Zagrebu, dvoje glavnih protagonista su Bosanac i Bosanka koji tamo već neko vreme žive. Baziran na stvarnom slučaju tinejdžerskog nasilja čija je žrtva bio dečak Luka Ric, *Takva su pravila* nije, međutim, toliko film o nasilju kao takvom, koliko je film o posledicama nasilja. Vrhunski režiran i odglumljen (Hadžihafizbegović je nagrađen u Veneciji), snimljen uglavnom u kamernoj atmosferi, ovo je film koji je možda zaslužio i više od ulaska u jedan od programa Filmskog festivala u Veneciji, koliko god to bio jedan od najvećih uspeha hrvatske kinematografije uopšte.

GOSPOĐICA DŽULI
Režija: Liv Ulman
Uloge: Džesika Častejn, Kolin Farel, Samanta Morton

Glumačka ikona evropske i svetske kinematografija Liv Ulman se već tridesetak godina povremeno okuša i kao rediteljka. Film *Gospođica Džuli* je u tom smislu njen dosad najambiciozniji iskorak. Film je baziran na čuvenoj Strindbergovoj drami *Gospođica Julija*, ali je u skladu s prebacivanjem radnje u Irsku dobio naslov *Gospođica Džuli*. Uz klasičan predložak i sjajne glumce, Liv Ulman je uspela da napravi film koji istovremeno prati radnju Strindbergove drame, ali unosi i nešto novo. Prepoznatljiva, ali nepotrošena lica Džesike Častejn i Samante Morton, Liv Ulman nam prikazuje sa intenzitetom sličnim onom po kojem pamtimo njeno lice u velikim Bergmanovim filmovima u kojima je glumila. Sjajan omaž slavne norveške glumice velikom norveškom dramatičaru.

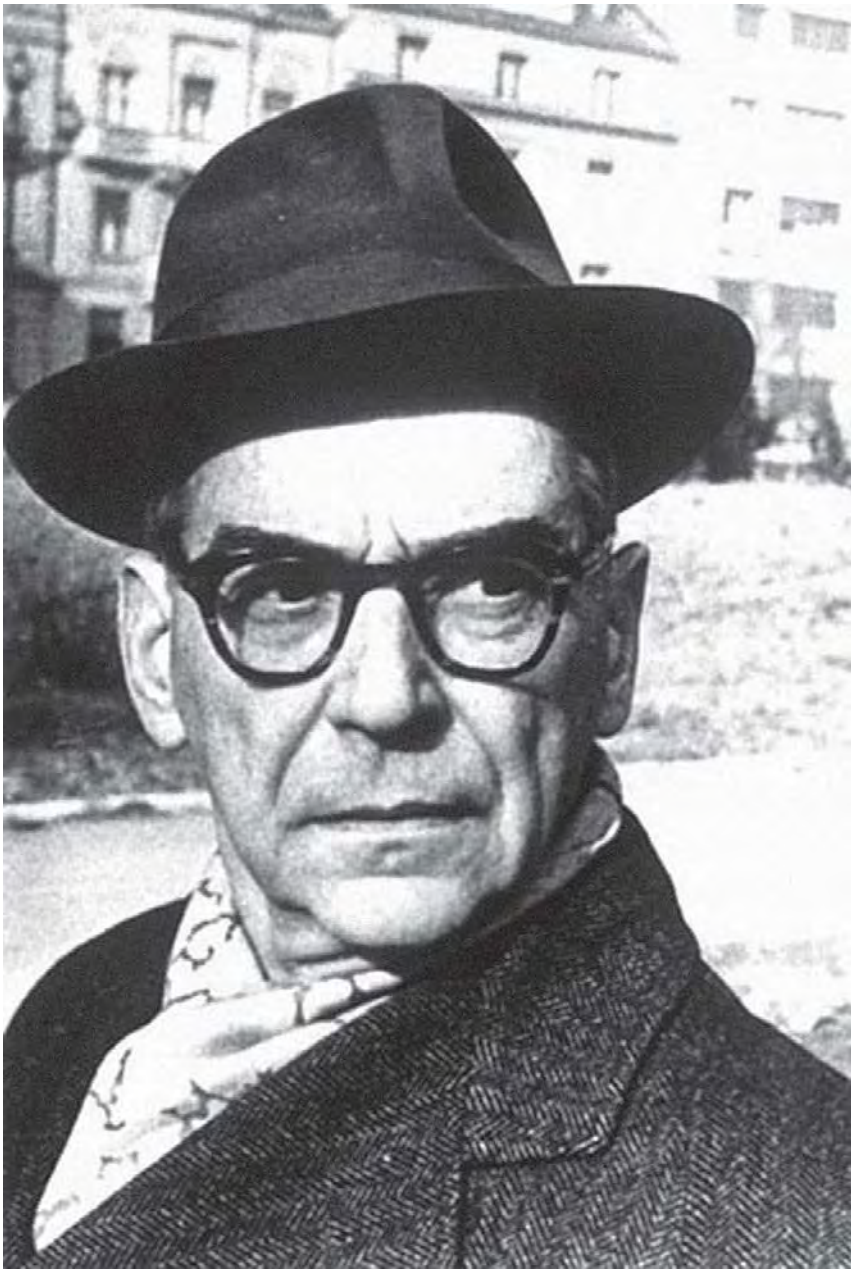

BATALJON
Režija: Dmitrij Meshijev
Uloge: Marat Bašarov, Marija Koževnikova, Irina Rahmanova, Marija Aronova, Aleksej Dmitrijev

Film iz mejnstrima ruske kinematografije kojim se ovogodišnji Fest zatvara, zasnovan je na istorijskim događajima. Radnja se odigrava 1917. godine u Rusiji, u prelomnom razdoblju između Februarske i Oktobarske revolucije. Car Nikolaj II Romanov se odrekao prestola, vlast je u rukama privremene vlade. U rovovima na beloruskom frontu ruska vojska je u rasulu dok boljševici vode propagandu i pozivaju na sklapanje separatnog mira s Nemačkom. Po naredbi vlasti, da bi se vojnicima na frontu podigao borbeni moral, formira se dobrovoljački ženski "Bataljon smrti" pod komandom poručnice Marije Bočkarove, jedne od prvih žena oficira u ruskoj vojsci i dobitnice najvećeg ruskog vojničkog ordena, Georgijevskog krsta. Dvestotinjak pripadnica bataljona su različitog socijalnog i nacionalnog porekla, među njima su seljanke, radnice, pripadnice građanskog staleža, čak i plemkinje, a pored Ruskinja ima i Estonki, Letonki, Jevrejki, Engleskinja. Bataljon smrti odlazi na front. Istorijski film čiju produkciju potpisuje Fjodor Bondarčuk, producent i reditelj *Staljingrada*, prikazanog na Festu prošle godine. R.V.

Sudbina čuda pod svakodnevnim suncem

I kada mu je postalo jasno da je jugoslovenska ideja umrla, nekadašnji Srbohrvat, a potonji Srbin, ostao je među Srbima i sa Srbima, za koje je vezao sudbinu. Ne zato što su mu oni koji su ga nazivali Fra-Ivanom i Ivan-begom bili draži od onih koji su ga nazivali velikosrpskim agentom, fratarskim kopiletom i mrziteljem Bosne i muslimana...

Piše: **Vladimir Kecmanović**

"Sa svakim danom, sa svakim satom i svakim novorođenim detetom veliki doživljaj naše mladosti biva sve svetliji i sve legendarniji, ali i sve dalji i sve nerazumljiviji... Niko od nas ne može da se otme jednoj naročitoj melanholiji... To je melanholija naraštaja kome je bilo dato da zaokrene kormilo istorije. Ponekad se pitam da li to nije neka vrsta mistične kazne za nas koji smo preživeli... Mi iz 1914. godine upiremo danas jedan drugome pogled u oči sa žarom, ali i sa dubokom melanholijom, tražimo ono naše iz 1914. godine... između sebe, gledajući jedan drugom u zenice koje su videle čuda, prava čuda, i ostali i dalje žive da gledaju ono svakodnevno sunce... Tada mi opet dobivamo krila i okrilje patnje i žrtve savladanog straha i prežaljene mladosti. I dok nas traje, mi ćemo u sebi deliti svet po tome na kojoj si strani bio i čime si se zaklinjao 1914. Jer to leto, leto 1914, žarko i mirno leto, sa ukusom vatre i ledenim dahom tragedije na svakom koraku, to je naša prava sudbina..."

Ove reči, koje je Ivo Andrić izgovorio pre više od osamdeset godina, predstavljaju mogući ključ za tumačenje biografije i dela jednog od najznačajnijih ljudi u srpskoj istoriji i jednog od najamblematičnijih fenomena u kulturnoj baštini srpskog i srodnih naroda.

U tim rečima krije se rešenje brojnih zagonetki koje sa sobom nosi priča o bosanskom katoliku koji je Vatikanu pretpostavio Beograd, Stojadinovićevom diplomati koji je, "kada se moralo", bio komunistički kulturni radnik, revolucionaru koji je postao konformista i konformisti koji je, nekada, iz Poljske, zapucao u zavičaj – Principovim atentatom razjarenoj austrougarskoj mečki na rupu...

"Veliki doživljaj naše mladosti" koji "sa svakim danom biva sve svetliji i legendarniji, ali sve dalji i sve nerazumljiviji" – onaj doživljaj koji je imao snagu da izazove potres neslućenih razmera i da grupu dečaka iz jedne bosanske vukojebine smesti u epicentar istorije – biće i ostaće Andrićeva zvezda vodilja. Sijaće na putu *njemu budućem*, što bi rekao jedan drugi srpski velikan rođen u Bosni, terajući ga da celog života pokušava da osvetli *sebe nekadašnjeg*, koji, pretvoren u spomenik *jednom* »

jdp.rs

JUGOSLOVENSKO DRAMSKO POZORIŠTE

REPERTOAR
MART 2015.

U MARTU 50% POPUSTA
za kupovinu ulaznica na dan predstave

Scena „Ljuba Tadić"

2.	Ponedeljak u 20.00	TAKO JE MORALO BITI
3.	Utorak u 20.00	SUMNJIVO LICE
4.	Sreda u 20.00	ZMAJEUBICE
5.	Četvrtak u 20.00	GOSPOĐICA
6.	Petak u 20.00	ŠINE
7.	Subota u 20.00	TARTIF
8.	Nedelja u 20.00	UNOSNO MESTO
10.	Utorak u 20.00	NIJE SMRT BICIKLO (da ti ga ukradu)
12.	Četvrtak u 20.00	METAMORFOZE
13.	Petak u 20.00	DNEVNIK O ČARNOJEVIĆU
14.	Subota u 20.00	SKAKAVCI
15.	Nedelja u 20.00	OTELO
16.	Ponedeljak u 20.00	ZMAJEUBICE
18.	Sreda u 20.00	GOSPOĐICA*
20.	Petak u 20.00	SUMNJIVO LICE
22.	Nedelja u 20.00	UNOSNO MESTO
23.	Ponedeljak u 20.00	DNEVNIK O ČARNOJEVIĆU
25.	Sreda u 20.00	VIŠNJIK
26.	Četvrtak u 20.00	TAKO JE MORALO BITI
27.	Petak u 20.00	NIJE SMRT BICIKLO (da ti ga ukradu)
29.	Nedelja u 20.00	OTELO*
30.	Ponedeljak u 20.00	UNOSNO MESTO

Scena „Bojan Stupica"

1.	Nedelja u 20.30	RAZBIJENI KRČAG
5.	Četvrtak u 20.30	HISTERIJA
6.	Petak u 20.30	DRAMA O MIRJANI I OVIMA OKO NJE
7.	Subota u 20.30	HADERSFILD
8.	Nedelja u 20.30	SHOPPING & FUCKING
9.	Ponedeljak u 20.30	RAZBIJENI KRČAG
10.	Utorak u 20.30	ŠVABICA
11.	Sreda u 20.30	HINKEMAN: ŠTA MORA NEKA BUDE (koprodukcija JDP i FDU)
13.	Petak u 20.30	IZDAJA
17.	Utorak u 20.30	ZLOČIN I KAZNA
19.	Četvrtak u 20.30	RAZBIJENI KRČAG
20.	Petak u 20.30	ZAPISI IZ PODZEMLJA
21.	Subota u 20.30	HISTERIJA
24.	Utorak u 20.30	IZDAJA
25.	Sreda u 20.30	POKOJNIK (produkcija FDU)
28.	Subota u 20.30	HADERSFILD
31.	Utorak u 20.30	SAMO NEKA BUDE LEPO (koprodukcija JDP i FDU)

Studio JDP

22.	Nedelja u 20.30	MARKS U SOHOU (nezavisna produkcija)
23.	Ponedeljak u 20.30	MARKS U SOHOU (nezavisna produkcija)

GOSTOVANJA

26.	mart	MARKS U SOHOU Kulturno prosvetni centar Petrovac na Mlavi

* Predstave su titlovane na engleski jezik / English subtitles.

Vaš lični blagajnik
069 26 44 447

DOSTAVLJAMO VAM ULAZNICE NA ŽELJENU ADRESU!

Preuzmite aplikaciju za android platformu

Preuzmite aplikaciju za Iphone platformu

Radno vreme blagajne:
ponedeljak - subota
10h - 15h i od 17h do početka predstave
nedelja od 17h do početka predstave
Tel. 011 30 61 957 / 011 26 44 447
Kralja Milana 50

Raiffeisen BANK

lepom ubistvu – kako je Principov čin okarakterisao Čarnojevićev alterergo – "sve legendarniji", samom sebi postaje "nerazumljiv i dalek".

Tražeći sebe u velikom istorijskom događaju kom je kumovao, Andrić je krenuo u literarnu potragu za onima kojima se ni imena ne zna, a koji su se ugradili u mostove što po turobnim bosanskim kotlinama sijaju kao da su pali s neba.

PISAC KAO KNJIŽEVNI JUNAK: Roman o Andriću, ambasadoru u Berlinu uoči Drugog svetskog rata

Jer oni koji su preživeli "žarko i mirno leto 1914, sa ukusom vatre i ledenim dahom tragedije na svakom koraku", imali su koliko težak toliko i jednostavan izbor.

Mogli su da nastave stopama Žerajića, Gaćinovića, Principa i drugova, prkoseći životu i smrti.

Ili da se prepuste iluziji mira, koji je produžetak rata drugim sredstvima.

Ovim drugima, koji su, kao što uvek biva – predstavljali većinu – nije preostajalo ništa do "melanholija" naraštaja kom je "bilo dato da zaokrene kormilo istorije", kao "nekoj vrsti mistične kazne za nas koji smo preživeli".

Ta melanholija pratiće Ivu Andrića do kraja prilično dugog životnog veka.

Zamerali su mu da nije dovoljno reči posvetio Mladoj Bosni.

I nisu bili u pravu.

Ne samo na završetku *Na Drini ćuprije* gde je odluci da svojim drugovima podigne književni spomenik žrtvovao sklad ovog inače besprekorno komponovanog dela – sve što je pisao, Andrić je pisao iz perspektive čoveka čije "zenice su videle čuda, prava čuda, i ostale i dalje žive da gledaju ono svakodnevno sunce".

Kao Đerzelez bez konja, Andrić je vrebao trenutke u kojima će ponovo "dobiti krila" i kao Ćorkan po ogradi ćuprije na Drini, "pod okriljem patnje i žrtve savladanog straha i prežaljene mladosti" – proleteti poetskim nebom.

A tim blagoslovenim trenucima valjalo je žrtvovati mnogo toga. Pre svega – nije bilo druge do da se trpi život u prokletim avlijama – od francjozafovske, u kojoj je, i bukvalno, bio u kazamatu, preko Hitlerove, od koje se distancirao ozbiljnije nego mnogi koji su se busali u junačke grudi, pa do Staljinove i Brozove, u kojima se građanskom hrabrošću, istina je, baš i nije proslavio...

Nije Andriću bilo druge do da, kao onaj paša iz *Mosta na Žepi*, nakon što je iskusio nemilost i blizinu pogibelji, vaga svaku reč, najčešće se opredeljujući za ćutnju.

Kažu da je u jednom od retkih trenutaka kada bi mu se razvezao jezik, Isidori Sekulić, koja ga je prezrela zbog saradnje sa titoistima, tiho, gotovo šapatom rekao:

"Ovi će da vladaju bar još nekoliko decenija. Ni vi ni ja ih nećemo nadživeti."

I tako je bivši iskreni revolucionar postao saputnik jedne druge revolucije koja je, i nakon što je umrla, nastavila da "permanentno teče".

Vaganje reči i sklonost ćutanju na koje ga je terala životna muka, u njegovom delu su odigrali ulogu kamena mudrosti.

Biograf Vladimira Gaćinovića Drago Ljubibratić je rekao:

"Da bi postali Jugosloveni, Srbi su morali da postanu revolucionari. A Hrvati su, da bi postali revolucionari, morali da postanu Jugosloveni."

Andrić je u doba Mlade Bosne postao revolucionar i Srbohrvat.

Po završetku Prvog svetskog rata, kada više nije bio revolucionar, kao Srbohrvat katoličke vere, otišao je u Zagreb.

I razočarao se u grad u kom je iskrene Jugoslovene mogao prebrojati na prste.

Preselio se u južnoslovenski pijemont.

I kada mu je postalo jasno da je jugoslovenska ideja umrla, nekadašnji Srbohrvat, a potonji Srbin, ostao je među Srbima i sa Srbima, za koje je vezao sudbinu.

Ne zato što su mu oni koji su ga nazivali Fra-Ivanom i Ivan-begom bili draži od onih koji su ga nazivali velikosrpskim agentom, fratarskim kopiletom i mrziteljem Bosne i muslimana...

Nego zato što mu je, u duhovnom prostoru, mesto bilo i ostalo kraj Vuka i Njegoša. I zato što je, sa krahom jugoslovenske ideje, jedino među Srbima nastavilo da živi nešto što liči na istinsku ideju slobode.

A istinska ideja slobode – "ono naše iz 1914. godine" – bila je i ostala mladobosanska prava sudbina. ¶

Tehnika društvenog ugovora

Pokoravanje je fascinantan roman koji bi trebalo da pročitaju svi slobodnomisleći levičari, liberali, libertarijanci i feministkinje. On bi mogao da ih podstakne da još jednom razmisle i nađu spremne odgovore na Uelbekove tvrdnje o posledicama francuske buržoaske revolucije, liberalizma i države blagostanja. Desničari, međutim, ne bi trebalo da nakon ovog romana likuju

Piše: **Dušan Pavlović**

Mišel Uelbek foto Reuters

Zamislite dve zaraćene vojske. Obe su podjednakog vojnog kapaciteta (ljudstvo, naoružanje, transport, sanitet itd.). Jedina razlika je u vojnoj disciplini i hijerarhiji. Prva vojska je liberalizovana. U njoj nema vrhovne komande kojoj svi bezpogovorno moraju da se pokoravaju. Decentralizacija odlučivanja je maksimalna. Svaki vojnik misli da sâm najbolje zna kako se vodi bitka. Što je glavno, svaki vojnik misli da sam može da odluči da li uopšte želi da učestvuje u njoj. Nasuprot tome, drugu vojsku karakterišu gvozdena disciplina i preki vojni sud. Postoji jasno identifikovan centar odlučivanja. Sva naređenja se bezpogovorno izvršavaju, a najmanja neposlušnost se proglašava dezerterstvom i sankcioniše strogom kaznom. Šta mislite, koja vojska ima više šanse da pobedi?

Ovo je (krajnje pojednostavljena) metafora koja pomaže razumevanje onoga što je Mišel Uelbek hteo da kaže svojim novim romanom *Pokoravanje*. Po njemu, savremeno francusko (i evropsko) društvo karakteriše sukob evropskog sekularizma i islama. U tom sukobu sekularisti prolaze loše. Muslimani preuzimaju Francusku i pretvaraju je u islamsku zemlju. Kako je to moguće?

RELIGIJA I IDEOLOGIJA

Zaplet je prosto fantastičan. Na francuskim predsedničkm izborima 2022. godine u drugi krug izbora ulaze kandidat francuske desničarske stranke Nacionalni front i kandidat Muslimanskog bratstva (koji je dobio malo više glasova od socijalističkog kandidata). Da bi sprečili pobedu desničara, socijalisti pozivaju svoje glasače da glasaju za kandidata Muslimanskog bratstva, koji potom pobeđuje na izborima. Kasnije se formira i nova vlada u kojoj Bratstvo dobija značajan broj ministarstava (među njima i Ministarstvo prosvete). Kako vreme prolazi, sve veći broj francuskih građana prelazi u islam.

Zašto su francuski socijalisti podržali muslimanskog kandidata? Po Uelbeku, tome je doprinela država blagostanja i viševekovna liberalizacija francuskog društva koja je oslabila katoličanstvo, i umesto autoritarnih omogućilo dominaciju liberalnih (građanskih) društvenih normi. Godinama zaštićeni institucijama države blagostanja koju su gradili socijalisti, zaposleni u javnom sektoru (ovde predstavljeni kroz lik univerzitetskog profesora Fransoa) bili su uvereni da bilo kakva politička promena ne može da poljulja njihov status nedodirljivih (str. 70). Građanska ideologija dezorijentisala je Katoličku crkvu (koja se predala posle francuske buržoaske revolucije), što je dovelo do potpune pasivnosti i straha od sopstvene tradicije.

Liberalniji deo francuskog društva se toliko grozi francuskih desničara da je pre spreman da prihvati tuđu ideologiju i religiju nego radikalniju varijantu sopstvene. Taj strah od sopstvene tradicije i kulture doveo je do još većeg slabljenja katoličanstva i potonje konverzije u islam, koji se opisuje u *Pokoravanju*.

Ovo je samo dramaturški zaplet. Poruke koje Uelbek želi da pošalje čitaocima (kroz lik konvertita Redižea) tiču se sposobnosti nacija u kontekstu biološke borbe za opstanak. Sukob religija se, po Uelbeku, razrešava putem prirodne selekcije. Religija i tradicija ovde nisu same po sebi vredne, već se vide kao ideologije koje kolektivu obezbeđuju vitalnost za potrebe biološkog opstanka. Kao i u sukobu dve vojske, u sukobu verskih kolektiva pobeđuje onaj koji je disciplinovaniji i gde društvene norme nisu podložne različitim tumačenjima. Disciplinovaniji kolektiv je superiorniji, a superiornost je selektivna prednost.

ISLAM I ŽENE

Muslimani su u ovom romanu predstavljeni kao superiornija zajednica. Ključ njihove superiornosti je islam, odnosno način na koji islam vidi ulogu žene, »

porodice, braka i seksa u društvu. Ovim pitanjima Uelbek je počeo da se bavi još u svojim prethodnim romanima, *Platforma* (2001) i *Mogućnost ostrva* (2005). Njegova glavna tvrdnja je da je evropska civilizacija slobodama i pravima građana (u koje ubrajamo i seksualne slobode) razorila brak i porodicu, a time i društvo i crkvu. Uticaj individualizma i sloboda mišljenja i govora doveli su Katoličku crkvu do nesposobnosti da se odupre moralnom propadanju, da odbaci homoseksualni brak, pravo na abortus i pravo žena na rad. Takva Evropa koja više nije u stanju sama sebe da spase, postala je lak plen bolje organizovanih muslimana (str. 243). Uelbek takvu poruku šalje kroz glavnog junaka koji je u sva tri romana skoro identičan: to je muškarac u svojom najboljim godinama kojeg više ništa ne uzbuđuje, odan je alkoholu, živi potpuno sam, često menjajući partnerke ili obilazeći javne kuće, i koji je nesposoban da zasnuje porodicu. Seks ne shvata kao sredstvo za biološku reprodukciju, već isključivo kao zadovoljstvo. To ima i društvene reperkusije, jer se u *Mogućnosti ostrva* jasno pokazuje kako ljudi jedni na druge počinju da, kroz prizmu takvog shvatanja seksa, gledaju kao na potrošnu robu. Čim pojedinac izgubi *seksualnu* sposobnost, drugima postaje *socijalno* nezanimljiv.

Za razliku od toga, islam je uspeo da očuva prirodno uspostavljene hijerarhije, potčinjenost žena i dece mužu, odn. ocu. Poligamija u porodici je, po Uelbeku, ključna za razumevanje vitalnosti islama i muslimana, jer kolektivu omogućava biološku sposobnost da izdrži konkurenciju i prirodnu selekciju. Dominantni mužjaci mogu da imaju više žena, što omogućava širenje najkvalitetnijih gena po populaciji. Ljudsko društvo se po tome ne razlikuje od životinjskih zajednica, jer ovo je biološki superioran princip u odnosu na zajednice u kojima je poligamija zabranjena i u kojima biološki "inferiorni" pojedinci takođe imaju pravo na širenje svojih gena po populaciji (str. 237-8). Ali poligamija nikako nije jedina "superiornost" koja karakteriše muslimane. Cela društvena organizacija u kojoj žena igra podređenu ulogu doprinosi ovoj vitalnosti. Patrijarhalni parovi imaju više dece od ateističkih ili agnostičkih, žene su slabije obrazovane, hedonizam i individualizam manje važni (str. 62-3). Takvi kolektivi su sposobniji za preživljavanje u odnosu na kolektive koji imaju liberalizovanu religiju i individualizam. Nije slučajno da muslimani u romanu odmah po formiranju nove vlade traže za sebe mesto ministra obrazovanja. Promene u sistemu obrazovanja povlače za sobom čitav niz promena u obrazovanju i društvu. Sada je obavezna samo osnovna i strukovna srednja škola. Država više ne finansira gimnazije, kao ni univerzitete (str. 176). Žene su isključene iz daljeg obrazovanja i odmah posle osnovne škole se usmeravaju ka školama za domaćice (str. 74).

PRIRODNA I DRUŠTVENA SELEKCIJA

Mnoge od ovih tvrdnji su, razume se, sporne, kako empirijski tako i teorijski. Razmotrimo, na primer, tvrdnju o superiornosti principa poligamne porodice. Taj princip proizvodi drugačije ishode kada funkcioniše unutar ljudskog društva od ishoda koje uočavamo među životinjama. Superiorniji mužjaci među, recimo, jelenima ili čovekolikim majmunima stiču pravo na više ženki na osnovu svoje fizičke snage. Kada (iz bilo kog razloga) izgube tu snagu, njihovo mesto zauzimaju mužjaci koji su u tom trenutku snažniji. To omogućuje da te zajednice u svakom trenutku predvode mužjaci koji su fizički najjači. Njima je omogućena oplodnja neograničenog broja ženki, što uvećava verovatnoću da će se geni najsposobnijih u prethodnoj generaciji preneti na naredne generacije. Za razliku od njih, u ljudskim društvima koja neguju poligamiju samo prva generacija najjačih muškaraca uspeva da iskoristi privilegiju širenja gena po celoj populaciji. Nakon toga, dominantan položaj "najkvalitetnijih" mužjaka regulišu društvene ili zakonske norme koje njihovim potomcima omogućuju isti privilegovani položaj *bez obzira na* kvalitet koji je krasio njihove pretke. Drugim rečima, usled genetskih mutacija više ne postoji garancija da će glave porodice već u narednoj generaciji biti isto onoliko superiorne koliko i njihovi preci koji su položaje stekli fizičkom snagom (ili nekom drugom uporednom prednošću). Princip poligamije se otuda može ispostaviti kao samoporažavajući. Demokratska konkurencija na kojoj počivaju sekularne države je, razume se, daleko od savršenog načina selekcije najsposobnijih za najvažnije društvene funkcije, ali ipak omogućava meritokratiju koja predstavlja selektivnu prednost u odnosu na društva u kojima se pojedinci biraju na osnovu statusa u poligamnoj porodici.

To se pokazalo na primeru opadanja Otomanskog carstva. U periodu vladavine Sulejmana Veličanstvenog, carstvo je bilo u naponu snage. U decenijama koje su usledile, zatvaranje, korupcija i nepotizam su postali rašireni upravo zbog društvenih ili zakonskih normi koje su sprečavale najkvalitetnije da izađu na vrh društvene lestvice. Najuočljiviji primer je bio pogoršanje kvaliteta samih sultana. Za nekih 100 godina od Sulejmana (umro 1566) do Mehmeda IV (postao sultan 1648) promenilo se čak devet sultana. Od toga, petorica su bili zbačeni s trona, a dvojica ubijeni. Mnogi sultanski naslednici ubijali su jedni druge pre dolaska na presto da bi sebi obezbedili to ekskluzivno pravo. Kada je Mehmed III (1597) došao na presto, naredio je da se njegovo devetnaestoro braće smesta pogubi. Osman III je postao sultan u 57. godini života (1754). Ceo svoj život proveo je u haremu. Toliko je mrzeo žene da je naredio svim ženama koje se kreću po sultanovoj palati da moraju da oko nanula da vežu krpe kako ne bi čuo odjek njihovih koraka.

Pokoravanje je fascinantan roman koji bi trebalo da pročitaju svi slobodnomisleći levičari, liberali, libertarijanci i feministkinje. On bi mogao da ih podstakne da još jednom razmisle i nađu spremne odgovore na Uelbekove tvrdnje o posledicama francuske buržoaske revolucije, liberalizma i državne blagostanja. Desničari, međutim, ne bi trebalo da nakon ovog romana likuju. Oni uglavnom veruju da su tradicija, religija i nacionalna kultura po sebi vredne. Uelbek, međutim, tvrdi drugačije: oni jesu vredni, ali su refleksija selektivne prednosti kojoj kolektivi teže u borbi za opstanak. Kao takvi, nikako nisu nužni i jedini koji mogu da doprinesu tom cilju.¶

Autor je profesor na Fakultetu političkih nauka u Beogradu

DRAGAN ILIĆ

foto M. Milenković

Orošena superžena

Jutros sam na naslovnoj strani tabloida bliskog vlasti pronašao naslov koji najavljuje tekst o Suzani Mančić. U tekstu na dve strane saznajemo da je "Suzana orosila vaginu", a reč je o terapiji mineralnom vodom u Vrnjačkoj banji!

Ne želim dalje da lamentiram nad standardima medija i reproduktivnim zdravljem, potpuno jalov posao, pomislio sam – kako je zajebano biti žena u Srbiji 2015!

Već nekoliko dana, neprekidno nalećem na primere ponižavanja, ili blaže potcenjivanja, žena na ovdašnjim televizijama. Pa, hajde da rekonstruišemo tu "superženu".

Najvažnije je ipak, dokazati se kao majka! Nećete videti žene koje govore o stresnom iskustvu majčinstva, ili komplikovanoj proceduri za dobijanje državnih prinadležnosti. Nema reči ni o vakcinaciji, niti o vaspitanju, niti o štrajku prosvetara – što je opet i roditeljska tema. Zato ćete iz sata u sat, recimo na B92, gledati telešop sagu o trudničkom stažu Ene Popov, devojke koju pamtim isključivo po nastupu u "Velikom bratu". Da ne grešim dušu, posle je vodila nekakav dnevni Fejsbuk šou na Televiziji Pink. Elem, Ena se obraća "dragim trudnicama" i govori kako se patila jer je imala loš dušek: "Nenad se okrene i probudi me!" Ko je Nenad? Osećam se kao da sam propustio prvih sto epizoda indijske serije, pa sam uleteo pred porođaj. Porodilje, dakle, možete korisno upotrebiti da reklamiraju dušeke, ali nezgoda sa televizijom je što se Ena u realnom životu porodila (neka je sa srećom, zaista), ali je na telešopu još u trudnoći ko Georgina iz Radovana Trećeg.

Obratite pažnju na reklame za čokolade. Nikada nećete videti punačku damu kako strasno uživa u čokoladi. Ovo zadovoljstvo je potpuno nepravedno rezervisano za nekakve uspijene, isušene mršavice koje izgledaju toliko izgladnelo da bi smazale i zelene dženarike. Kako onda da verujem da je baš ta poslastica toliko ukusna i posebna, ako nemam mišljenje neke strasne žene koja uživa u životu i neće posle jedne kockice satima da trči na pokretnoj traci teretane kao hrčak sa kompleksom krivice. Ajde što ću ja da sumnjam u iskrenost reklama, čudna mi čuda, žene koje gledaju moraju da pomisle kako se u čokoladi uživa tek ako ste se na smrt izgladnele. Bolesno!

Pošto je hrana zabranjena za dame, njihova lepota koristi se za reklamiranje – stočne hrane! U spotu za nekakav stočni premiks, Ognjen Amidžić na salašu obilazi stoku koju hrane napupele devojke, da ne kažem snaše. Roditelji pokazuju prasiće, krave muzare, piliće i nosilje – a u prvom planu su poprsja. Pitanje đuvegije glasi: "A čime ih hranite?" Kuriozitet je da proizvod preporučuje i stoku hrani i Soraja, jedna od najpoznatijih starleta u Srbiji. Pomislio bih da je poruka spota dokaz da nekakvi steroidi poput aflatoksina preko stočne hrane dolaze u mleko, jaja i meso pa izazivaju bujanje sisa kod starleta.

Čak i ako postoji honorar za angažovane dame, degradacija je evidentna. Verovatno slično poniženje oseća ona gospođa u godinama koja u ispovednom tonu govori o problemima sa nadimanjem, grčevima i gasovima koje je imala dok nije počela da pije nekakve tablete. Misterija je rešena: ono kad nismo znali, prdnula je baka!

Pošto smo se najeli, da vidimo da li ima nekakvog posla za dame, osim pevanja i vrckanja ili hranjenja stoke, al samo ako ste sisate.

Za ljubiteljke fitnesa – televizija Kopernikus, ogledalo većinske Srbije, nudi vam "IQ fitness show"! Ne, drage moje, ne mora da se uči, niti se rešavaju oni glupi testovi, vaš IQ je sasvim dovoljan. U pitanju je izbor pred stručnim sudijama, a biramo najbolju fitnes instruktorku. Količina stranih i stručnih termina, haj, lou, step, zumba, ritam rada, kardio, uverila me je da sam potpuni fitnes idiot! Evo, priznajem. Žiri ocenjuje kandidatkinje, zatim počinje mentorski rad i veliko finale gde ćemo dobiti pobednicu koja će se tri godine usavršavati na Akademiji Fudbala u oblasti fitnesa i rekreacije, čisto da ne pomislite da će zaigrati na goliće. Dok gledate IQ šou, shvatite razmere biznisa sa rekreacijom, čak i u siromašnoj Srbiji, samo dolazimo do kršenja jedne logičke premise.

Već nekoliko dana neprekidno nalećem na primere ponižavanja, ili blaže potcenjivanja, žena na ovdašnjim televizijama. Pa, hajde da rekonstruišemo tu "superženu" iz reklama, spotova i s naslovnih strana

Rekreacija se savremenoj ženi nudi kao vreme koje može da posveti sebi, svom telu i zdravlju, nakon napornih obaveza na poslu i kod kuće. Rekreacija postaje vremenom jedina aktivnost mnogih žena koje je kriza ostavila bez posla, a obnovljeni tradicionalizam ostavio kod kuće, u službi muškarca. Dakle, fitnes postaje jedini smisao i način da sačuvate trunku kontrole nad sopstvenim životom. Ipak ima tu neke pameti, ne zove se uzalud IQ šou!

Ako ništa od nabrojanog ne pomogne, život prođe pored vas, ne brinite, Suzana će vam uliti novu nadu. Posle britanskog jutarnjeg programa gde je tretman podmlađivanja vagine izveden uživo (tek da znate da nismo najgori), ovde se govori o podmlađivanju i putem nekakve elektrostimulacije mišića vagine. Ja gledao u Jutarnjem na Televiziji Pink i nisam imao halucinacije pod temperaturom.

Večita lepota, zategnuti mišići i eliksir mladosti danas se odnose samo na vašu mačkicu, čime je žena svedena na polni organ. Tako znači izgleda superžena danas u Srbiji – dama čija je vagina dvadeset godina mlađa od nje same!

Nije lako biti žena, a ako je za utehu – i pevcu vreme ide! ¶

Grčka kriza

Prelazno rešenje

Prošlog utorka svi su odahnuli: Grčka je na vreme dostavila korigovanu listu sa reformama koje ima nameru da sprovede, što je bio uslov za produžetak finansijske pomoći, lista je za ministre finansija evrozone bila prihvatljiva, Evropska komisija se još nakon burnog okončanja pregovora krajem prošle nedelje blagonaklono izjasnila o naporima grčke vlade da nađe kompromis sa poveriocima, tako da će ugovor o pomoći Grčkoj biti produžen za još četiri meseca, što znači da u tom periodu prezadužena zemlja neće bankrotirati, banke će ostati likvidne, Grčka neće biti izbačena iz evrozone... Ali, šta posle?

To niko ne zna. Za sada se vlada Aleksisa Ciprasa obavezala da će se privatizacije koje još nisu realizovane "preispitati"; da će privatizacije koje su započete biti sprovedene; da će se odlučno boriti protiv korupcije i utaje poreza; da podizanje minimalnog dohotka doduše ostaje zacrtano kao cilj, ali se ne navode ni datum kada bi to moglo da bude realizovano niti visina povećanja.

U dokumentu se na više mesta precizira da "svi" reformski poduhvati moraju da budu usaglašeni sa "institucijama, a pod "institucijama" se podrazumevaju Evropska komisija, Evropska centralna banka i Međunarodni monetarni fond, dakle ozloglašena Trojka, koja je i do sada odlučivala o sudbini Grčke a čiji je mandat Siriza obećavala da ukine, samo što se sada koristi drugi termin. Zato u Berlinu govore o "kapitulaciji Sirize", ali ne toliko glasno i slavodobitno da potpuno zagluše premijera Aleksisa Ciprasa koji kod kuće produženje ugovora o pomoći prodaje kao "dobijenu bitku".

A da rat tek predstoji, svi se slažu. Jer tek predstoje pregovori u dugoročnijem ugovoru za Grčku koji bi trebalo da obuhvati način "održive" otplate (ili brisanja) duga od oko 320 milijardi evra, način na koji bi trebalo da se pokrene posustala grčka privreda, da se smanji nezaposlenost itd., a neoliberalno viđenje Trojke, koja se sada drugačije zove, i Sirize se suštinski razlikuju.

Siriza je dovela u pitanje politiku stroge štednje koju je pod pritiskom Berlina prihvatila čitava evrozona i koja je uslov za finansijsku pomoć ugroženim zemljama. Vlada kancelarke Angele Merkel nije pokazala spremnost na ustupke, jer se radi "o principu poštovanja ugovora", čije bi kršenje ugrozilo čitavu strukturu Evropske unije.

Pritom udarni dvojac Sirize, premijer Aleksis Cipras i ministar finansija Janis Varufakis, nemaju ni jednog jedinog saveznika u EU. Njihovi dramatični nastupi, način na koji se oblače i zatežu do poslednjeg trenutka, zapravo sve što zastupaju, ide na živce njihovim zapadnim kolegama. Jedina šansa Sirize je da i dalje oteže i nada se da će na parlamentarnim izborima u Španiji na jesen ove godine pobediti njihov španski pandan i saveznik Podemos. A onda bi to bio, što bi rekli Amerikanci, a whole new ballgame. Dotle će biti još mnogo dramatičnih pregovora na ivici izbacivanja Grčke iz evrozone.

ANDREJ IVANJI

Grčka dužnička drama u Nemačkoj je stilizovana u svojevrsni *chicken-game*. Punom brzinom su jedan drugome u susret vozili gvozdeni čuvar berlinske kase Volfgang Šojble i ratoborni levičar Janis Varufakis. Bilo je samo pitanje ko će od njih dvojice prvi da skrene i ispadne kukavica. Za Nemce je stvar jasna: popustili su Grci, čime je vlada Angele Merkel poslala signal celoj Evropi

Vlada Grčke priznaje da je bila primorana na "određene ustupke", ali negira da je kapitulirala u pregovorima sa ministrima finansija evrozone. Dok premijer Aleksis Cipras govori o "dobijenoj bici", leva frakcija Sirize vrh partije optužuje za izdaju

NEUMOLJIVI TANDEM: Kancelarka Angela Merkel i ministar finansija Volfgang Šojble
fotografije Reuters

Kapitulacija Aleksisa Ciprasa

za "Vreme" iz **Bona**

"Dobili smo bitku, ali ne i rat", ponavljao je Aleksis Cipras u prvim reakcijama nakon mukotrpnih pregovora i privremenog rešenja isposlovanog prošlog petka. Te njegove reči u Nemačkoj su dočekane gotovo kao neuspela *stand-up* komedija. Kako su to tačno Grci "dobili bitku" kada su pristali baš na sve da bi dobili novih 15 milijardi evra kreditne pomoći i sprečili ekspresni bankrot? Atina je potpisala nastavak – doduše, nešto drugačijih – *bolnih reformi* koje uključuju i privatizaciju. Omražena kreditorska Trojka i dalje je tu, samo pod eufemističkim nazivom "institucije". I ne samo to: upravo ta Trojka, koju je Aleksis Cipras u intervju magazinu Štern označio kao ljude koji su sa aktentašnama šetali Atinom i elektronskom poštom naređivali Samarasovoj vladi, imala je da odluči da li su reforme koje je predložila levičarska vlada Grčke dovoljno dobre.

U svakom slučaju, najbitniji igrač na polju evropskih finansija bio je konačno zadovoljan – Volfgang Šojble, konzervativni ministar finansija Nemačke. "Nije reč o pojedinim zemljama. Reč je o Evropi. O tome da u svim evropskim državama pojačamo poverenje u ovu našu zajedničku stvar", rekao je on nakon dogovora. Tako je sedamdesetdvogodišnji asketa Šojble kamenog lica dozvolio sebi gotovo neprimetno likovanje nad privremenim dogovorom kada je o kolegama iz Atine kazao: "Vladanje zemljom je randevu sa realnošću. Ona često nije tako lepa kao snovi." Ili još jasnije: "Ne znam kako će naši grčki partneri ovo objasniti svojim biračima." Nemački mediji naveliko izveštavaju o navodnom raskolu u Sirizi, čije levo krilo prihvatanje reformi vidi kao nastavak smrtonosnog diktata.

PREDIZBORNE PORUKE

Šojbleova računica nije samo ekonomska. Oduvek je važio za tvrdog političara, nije ga pokolebao ni atentat iz 1990. nakon kojeg je ostao u invalidskim kolicima.

»

IZMEĐU OBEĆANJA I SUROVE STVARNOSTI: Premijer Grčke Aleksis Cipras

Gorak ukus pobede

Za "Vreme" iz **Soluna**

Četvoromesečni sporazum "Most", koji je postignut na sastanku Evrogrupe u petak, 20. februara, između nove grčke vlade i grčkih poverioca, ostavio je Grcima slatkastogorki ukus u ustima. Nakon iscrpljujućih pregovora koji su protekli pod ogromnim pritiskom, dve strane su postigle sporazum za naredna četiri meseca, koji više liči na "prekid vatre" nego na "mirovni sporazum".

Grčkoj je pružena prva pomoć, dat joj je "poljubac života", ali moraće da ga plati. Zemlja je spasena od "iznenadne smrti" finansijskim gušenjem i izlaskom iz evrozone, ali će i sledećih 120 dana biti pod budnim okom poverioca, sa ciljem da se postigne konačni sporazum o izmirenju grčkog duga i ostanku zemlje u evrozoni.

"Grčka ostavlja iza sebe Trojku, Memorandum i mere štednje", izjavio je ministar finansija Janis Varufakis. A premijer Aleksis Cipras je rekao: "Uspeli smo da zemlji povratimo izgubljeno dostojanstvo (...), spasili smo je od prevremene smrti koju su joj spremale slepe konzervativne snage, a rok nam je isticao 28. februara. Dobili smo bitku, ali ne i rat, jer su teški pregovori još uvek pred nama."

NITI SLAVLJE, NITI PLAČ

Za grčku levičarsku vladu za sada je najveći uspeh što je dobila na vremenu. Nove mere štednje kao što su dodatno smanjenje penzija i povećanje poreza, koje bi samo izazvale još veću recesiju, nisu prošle. Evropska centralna banka će ponovo kao zalog da prihvata grčke državne obveznice, ali će zauzvrat Grčka i dalje biti pod stalnom prismotrom i proverom.

Atina se obavezala da će hitno krenuti u sprovođenje reformi, naročito onih koje se tiču utaje poreza i borbe protiv korupcije i šverca, a zauzvrat joj je dozvoljena fleksibilnost u sprovođenju socijalnih mera koje treba da ublaže humanitarnu krizu: obustavljanje aukcija osnovnih stambenih jedinica opterećenih hipotekom, besplatna struja za najsiromašnije, otplaćivanje poreskog duga na 100 rata, itd.

Vlada je uspela da se izbori za smanjenje ciljanog primarnog suficita za 2015. godinu sa tri odsto na 1,5 odsto; obavezala se da će vratiti dug kreditorima, međutim, tek pošto obezbedi njegovu

»

» Nekada jedan od ideologa zajedničke evropske valute poslednjih godina izborio se za svoj životni cilj – za izbalansiran budžet Nemačke. Pozitivnu nulu (na nemačkom se kaže "crna nula" – što zgodno podseća na crnu boju Demohrišćanske unije) u budžetu za ovu godinu progurao je uprkos protivljenju koalicionih partnera socijaldemokrata koji su tražili više investicija u infrastrukturu. Nemci su inače ubeđeni da imaju propale autoputeve i mostove, ali to već spada u njihove *first world problems*.

Ipak, Šojbleu i njegovoj partijskoj šefici Angeli Merkel bilo bi teško da objasne biračima zašto su Grčkoj dali 60 milijardi evra poreskog novca, istovremeno trenirajući štednju u sopstvenom budžetu. Zato Šojble neće ni da čuje za

NEŽELJENI GOST U BRISELU: Ministar finansija Grčke Janis Varufakis

» održivost uz pomoć tehnika "razređivanja" koje će biti tačno određene do jula.

"Nije da slavim, ali neću ni da plačem" kaže tridesetčetvorogodišnja Angelika, koja na prethodnim izborima nije glasala za Sirizu, ali spada u onih 80 odsto Grka koji, sudeći po najnovijim anketama, podržavaju rad nove vlade. Istina je da je većina grčkog naroda osetila čudno olakšanje, "kao kad ti neko skine omču s vrata", kako to slikovito opisuje Elsa, vlasnik male porodične taverne. A "omča" – to je bila omrznuta Trojka i Memorandum koji je Grčkoj nametnut.

Grčkom više neće vladati tehnokrate Trojke u sivim odelima, koji su svaka tri meseca dolazili u Atinu, ispitivali i ponižavali vladine ministre, a zatim mejlom slali svoja naređenja koja su uticala na sudbine miliona ljudi. "U suštini Grčkom su do sada vladala trojica tehnokrata, koji su stanovali u svitama atinskog Hiltona i odlučivali o životima hiljada Grka: da li će ili neće imati posla, da li će moje dete sutra imati da jede ili neće. S tim je gotovo," izjavio je poznati grčki novinar Kostas Hardavelas.

Po mišljenju većine Grka ovaj dogovor nove vlade je doprineo da zemlja, koja je donedavno bila tretirana kao dužnička kolonija, sada izađe iz evropskog podruma i vrati se u red ravnopravnih partnera.

"Osećamo se kao da smo izašli iz podruma Evrope, gde su nas neprekidno i bez milosti mučili", izjavio je Tasos Papas, urednik dnevnih novina "Efimerida ton Sintakton".

NIJE ŠIJA NEGO VRAT

Međutim, za opoziciju, naročito za konzervativnu Novu demokratiju, koja je donedavno bila na vlasti, ovaj sporazum nije ništa drugo do produžetak istog Memoranduma koji se samo opisuje drugim rečima. Novi sporazum između Atine i poverioca zaista izaziva zabrinutost u vladi da će biti primorana da "zamrzne" svoja predizborna obećanja. Takođe strahuju od reakcija Sirizinih poslanika, naročito sa tzv. leve platforme: "Naše crvene linije neće biti pregažene. Nijedan sporazum neće poništiti naš radikalni, antimemorandumski i progresivni program. Ne dolaze u obzir nikakva privatizacija, niti rasprodaja naših aerodroma i luka", insistira Panajotis Lafazanis, novi ministar "Produktivnih rekonstrukcija" i glavni čovek Sirizinog levog bloka.

Najburnije reakcije su stigle od dva čuvena grčka devedesetogodišnjaka. Prvi je iz Brisela reagovao Sirizin devedesettrogodišnji poslanik u Evropskom parlamentu, narodni heroj Manolis Glezos, koji je kao tinejdžer 1941. skinuo nacističku zastavu sa Akropolja: "Preimenovanje Trojke u Institucije, Memoranduma u Sporazum, a Kreditora u Saradnike, to je kao kad krstiš ribu u meso, a zapravo se ništa ne menja. Ja s moje strane tražim izvinjenje od grčkog naroda, jer sam učestvovao u stvaranju ove iluzije. Ali pre no što se zlo nastavi i bude prekasno, hajde da nešto preduzmemo."

Sa iste talasne dužine se oglasio i devedesetpetogodišnji kompozitor i borac, legendarni Mikis Teodorakis, koji je pozvao lidere Sirize "da pronađu snagu i da kažu *Ohi* Šojbleovom *Najn*".

Odgovarajući na te izjave, portparol grčke vlade Gabrijel Sakelaridis nazvao je stav Manolisa Glezosa zabludom, jer da "vlada postepeno ostvaruje pobede. Ne možemo u roku od tri nedelje sve da promenimo jer nemamo čarobni štapić. Nismo dobili rat, ali sada uspešno postavljamo temelje jednoj politici bez mera štednje i bez smanjenja plata i penzija."

U redovima Sirize sve su glasniji glasovi protiv novog sporazuma i vlada će morati da balansira između ideologije i predizbornih obećanja s jedne, i realnih brojeva i tvrdog stava poverioca s druge strane.

opraštanje grčkih dugova, hoće *svoje* pare nazad iako zna da pojedinačne zemlje-poverioci dolaze na red tek ako i kada Atina uspe da namiri MMF i Evropsku centralnu banku. Pri tome Šojble ni izbliza nije najtvrđi među svojim partijskim kolegama u pogledu Sirizine politike. Ali je najmoćniji, te se može očekivati da i nemački Bundestag do subote odobri dalje kreditiranje Grčke.

Spartansko držanje naspram Atine ujedno je i poruka biračima širom Evrope. Jer ove godine se biraju novi sazivi parlamenata u čak deset država EU (Estonija, Finska, Britanija, Poljska, Danska, Portugal, Španija, Hrvatska, dok su u Francuskoj i Holandiji lokalni izbori). Ugledni "Zidojče cajtung" citira neimenovanog evropskog diplomatu koji kaže da je ishod grčkih izbora izazvao šok po briselskim hodnicima. Najveći strah evropskih tehnokrata i vodećih političara je, kaže taj diplomata, da više izbori u Evropi neće odlučivati između socijaldemokratskih i demohrišćanskih snaga (levog i desnog centra), nego između umerenih i radikalnih. U gore pobrojanim državama, jedino u Španiji jača levičarski Podemos, dok u svim drugim radikalne partije dolaze zdesna.

JUŽNJAČKE LENŠTINE

Kancelarka i njen ministar finansija mogu biti sigurni da ih većina Nemaca podržava u vaspitačkom odnosu prema Grčkoj. Ta podrška osigurana je i medijskim širenjem stereotipa o "lenjim Grcima", predrasuda na granici kulturnog rasizma. Ovako je tokom pregovora proteklih nedelja, recimo, pisao konzervativni "Velt": "Liberalni komunista Varufakis izgleda kao da se sprema na borbu prsa u prsa. Košulja preko pantalona, otvorena kragna. Preti. Proklinje. Hoće pobedu – pogotovo nad Nemačkom. Pred takvim siledžijom ne smete da se uplašite, inače su vam šanse slabe..." Javnost je izvrsno informisana o činjenici da prosečni Grk poseduje više imovine od prosečnog Nemca (jer su Grci uglavnom vlasnici svojih stanova, dok Nemci više žive kao podstanari), ali slabo znaju da zaposleni Grk u proseku više radi od Nemca.

Berlinska vlada ima i podršku da na pregovarački sto izvadi i oružje ozbiljnijeg kalibra. Reč je o famoznom *Grexitu*, potencijalnom izbacivanju Grčke iz monetarne unije. Još pre tri godine je to važilo za apsurdnu ideju iz bavarskih pivnica, a Angela Merkel je decidirano odbacivala taj scenario, u nameri da primiri investitore i berze. Mogućnost je vraćena u igru nekako baš pred grčke izbore, kada su ankete pokazivale ubedljivo vođstvo Sirize. To upozorenje grčkim biračima neugodno je podsetilo na predreferendumsko plašenje Škota ekonomskim posledicama mogućeg istupanja iz Ujedinjenog Kraljevstva.

Pretnja Atini nije nestala ni posle privremenog dogovora. Tako je mnogo citirani Hans-Verner Zin, šef prestižnog nemačkog Instituta za ekonomska istraživanja, rekao: "Dodatni novac nije lek za grčku bolest. Grčka u zoni evra postaje preskupa i mora da pojeftini ukoliko hoće da bude konkurentna. To je moguće samo napuštanjem monetarne unije i sa slabom dramom."

Mnogi ekonomski analitičari nalaze se na sličnom tragu kada čitaju prelazni dogovor sa Atinom. Rok koji Ciprasova vlada ima za reforme očigledno je prekratak – u samo dva meseca traže se reforme koje vlada Antonisa Samarasa nije uspela da sprovede za čitavu godinu. U tom tumačenju, Grčki bankrot nije sprečen, nego samo odložen. Uz to, privremeni dogovor ističe krajem juna, i do tada Cipras treba da izađe sa nekakvim master planom. Hoće li Germani biti voljni da još jednom ukrštaju rogove sa Helenima? Možda, ali tek ako Atina spremi šest milijardi evra koje treba da vrati Evropskoj centralnoj banci već na leto. ¶

NEMANJA RUJEVIĆ

Nekonvencionalnog ministra finansija Janisa Varoufakisa proteklih dana su u Berlinu optuživali da igra "na američku kartu", da je "tvrd orah" i "nepredvidiv igrač", čak su zahtevali od premijera Ciprasa da ga skloni sa mesta ministra finansija.

"To znači da radi dobar posao kao pregovarač", primetili su neki članovi vlade koji vrlo dobro znaju da u julu počinje težak posao, kad bude završen i konačni dogovor o prelasku iz memorandumske Grčke u Grčku razvoja i socijalnog blagostanja. Ili, kako kaže novinar i izdavač Nikos Hadzinikolaou: "Ovo je naša poslednja šansa. Najteži period za Grčku tek dolazi, jer su stvarni pregovori zapravo tek sad započeli." ¶

GEORGIOS STAMKOS, MILICA KOSANOVIĆ

Nova strategija za evropski Istok

Koje su slabe tačke "ruskog fronta" i na koji način mogu da se prevaziđu ukrajinska i grčka kriza

Za "Vreme" iz Stejninga

U organizaciji britanskog Forin ofisa, u saradnji sa Evropskom komisijom, nemačkim Maršal fondom i Ministarstvom spoljnih poslova Poljske, u Vilton Parku u Engleskoj je od 26. do 28. januara 2015. održana konferencija "Nova strategija za evropski Istok". Došlo je 54 učesnika iz 26 zemalja: političari (vladajući i opozicioni), ministri, profesionalne diplomate, obaveštajci, urednici vodećih medija, bankari, biznismeni i predstavnici nevladinog sektora.

Centralna tema konferencije bilo je definisanje nove strategije za tzv. evropski Istok, odnosno zemlje istočne periferije EU i države kandidate, u kontekstu geopolitičke krize stvorene građanskim ratom u Ukrajini i novim zaoštravanjem između Zapada i Rusije.

Većina učesnika bila je saglasna u polaznoj proceni da su Zapad i Rusija ušli u fazu tzv. produžene krize, koja bitno menja sve pretpostavke na kojima su njihovi međusobni odnosi počivali u periodu od 25 godina, od pada Berlinskog zida do puča na Majdanu, februara 2014. Ozbiljne razlike su, međutim, bile očigledne i po pitanju političkih prioriteta i kada se razgovaralo o sredstvima i metodama suprotstavljanja ruskom uticaju u Evropi.

U toku rasprave su se kristalizovale tri osnovne strategije:

Ratna opcija, odnosno naoružavanje režima u Kijevu, uz logističku, obaveštajnu i kadrovsku podršku NATO-a. Ratni ciljevi su postavljeni vrlo visoko i uključuju ponovno uspostavljanje vlasti režima u Kijevu u međunarodno priznatim granicama Ukrajine, uključujući i Krim, kao i potpuni poraz proruskih vojnih formacija u Donbasu.

Ekonomske sankcije protiv Rusije od kojih se očekuje da primoraju Putina da promeni svoju politiku prema Ukrajini i prihvati mirnim putem političko rešenje koje bi Zapad nametnuo. Kao potez koji bi pojačao dejstvo sankcija i izazvao nezadovoljstvo ruske srednje klase Putinovom vladom, pojedini učesnici predlagali su i "dogovoreno vizno maltretiranje" za ruske građane kako "žene pripadnika ruske elite ne bi mogle da idu tako lako u šoping u Oksford strit ili Via del Korzo" (nepotrebno je možda i reći, ali ovaj predlog iznela je žena).

Izvoz tzv. demokratske revolucije u samu Rusiju, odnosno izazivanje takvih političkih promena u Moskvi kojima bi se Rusija vratila u pred-Putinovu fazu. Jedna podvarijanta ove opcije je i izazivanje rascepa unutar samog establišmenta u Moskvi, odnosno pokušaj da se on podeli na "meku" i "tvrdu" struju.

HLADNE RAČUNICE I ZAPALJIVE PAROLE

Načelno, apetit za rat je bio najveći među učesnicima iz same Ukrajine (mada su se neki od njih u pauzama diskretno raspitivali i za uslove azila u Britaniji). Taj apetit su delili i pojedini učesnici iz baltičkih zemalja, računajući na dodatnu zaštitu koju im pruža članstvo u NATO-u. Kako se, međutim, išlo dalje na zapad, razum je sve više dominirao nad emocijama, a hladne računice nad zapaljivim parolama.

Problem ekonomskih sankcija, njihovog obima, dinamike i efekta, otvorio je (ne)očekivano i pitanje položaja same Nemačke, odnosno njenih finansijskih (i političkih) kapaciteta da izdrži produženi trgovinski konflikt sa Rusijom na istoku, uporedo sa narastajućom finansijskom krizom u prezaduženim mediteranskim zemljama na jugu.

"U Nemačkoj trenutno politička dimenzija u potpunosti dominira nad ekonomskom u procesu odlučivanja" – požalio mi se jedan od nemačkih učesnika skupa, prilično zabrinutim tonom, doduše van zvanične rasprave. I zaista, slom zone evra značio bi za Nemačku gubitak od 1310 milijardi evra (oko 131 odsto njenog BDP-a) u narednih pet godina, dok bi saniranje grčkih finansija zahtevalo samo 579 milijardi. Sa druge strane, popuštanje Grcima bi značilo politički kraj Angele Merkel, i kao što jedan učesnik reče nemačkom kolegi u pauzi: "Procenite sami vredi li sujeta kancelarke baš 731 milijardu evra."

I svakako, taj kontrast između političke i ekonomske dimenzije u odlučivanju nigde se nije tako jasno video kao u sledeće dve konstatacije, koje su se ponavljale gotovo kao mantra u toku sva tri dana: "Evropa sebi ne sme dozvoliti da izgubi u sukobu koji joj je nametnut u Ukrajini" i "Sa ovom dinamikom ne možemo da izdržimo više od godinu dana".

Učesnici iz Britanije – a njih je, naravno, bilo najviše – nisu sakrivali značaj

Učesnici

Iako celokupna lista učesnika nikada neće biti dostupna javnosti, nekoliko njih su, uz sopstvenu saglasnost, objavili već sami organizatori na svojoj internet strani: Linkas Linkevičijus, ministar spoljnih poslova Poljske, Erik Furnije, direktor za kontinentalnu Evropu u MIP-u Francuske, Đovani Brauci, generalni direktor za politička pitanja i bezbednost u MIP-u Italije, Sara Svinford, direktor za istočnu Evropu i srednju Aziju u Forin ofisu, Konrad Pavlik, državni podsekretar u MIP-u Poljske, Džoana Vagner, ministar-savetnik za politička pitanja u Misiji SAD pri EU u Briselu, Stefan Majster, šef programa za istočnu Evropu u Nemačkom savetu za međunarodne odnose u Berlinu, Ema Udvin, šef kabineta Evropskog komesara za proširenje.

POTRAGA ZA ODGOVORIMA NA GORUĆA PITANJA: Vilton park

Čatam Haus pravila

Konferencija se odvijala uz striktnu primenu tzv. Čatam Haus pravila. Svi učesnici su govorili samo u ličnom svojstvu, bez obzira na zvanje, čin, funkciju ili instituciju u kojoj rade. Citiranje učesnika po imenu i prezimenu nije dozvoljeno bez njihove izričite saglasnosti, kao ni njihovo fotografisanje. Lista učesnika nam je svima podeljena – sa sve brojevima mobilnih telefona i privatnim i-mejl adresama – kao uostalom i lepa zajednička fotografija, ali obe, naravno, pod uslovom stroge poverljivosti i na "časnu džentlmensku reč". Konačno, domaćini su nam već na samom početku sugerisali da se svi jedni drugima obraćamo na "ti", kako u toku zvanične rasprave tako i uveče u baru uz pivo.

koji ruska kriza ima u političkom javnom mnjenju njihove zemlje, niti su se previše trudili da ospore moju ironičnu opasku o "većim Amerikancima od samih Amerikanaca". Psihologija iz Krimskog rata 1856. i Velike istočne krize 1878. je očigledno prisutna i u XXI veku, a Ukrajina sada igra ulogu koju je u XIX veku imala Turska, "bolesnika na Bosforu". Njoj se sve oprašta i toleriše, čak i ono što bi u samoj Britaniji izazvalo zgražavanje i osudu.

Učesnici iz ostalih zemalja tzv. stare Evrope bili su mnogo uzdržaniji, a neki nisu ni sakrivali svoju zabrinutost tokom događaja. Jedan ugledni investicioni bankar je, na primer, razvejao mnoge iluzije sa samo nekoliko rečenica: "Rusi su u Londonu već 20 godina. Kupili su naše medije i fudbalske klubove, sede u bordovima elitnih kompanija na našoj Berzi, angažovali su najbolje advokatske kancelarije i PR kompanije. Znaju sve o nama, imaju precizne profile svih ključnih ličnosti našeg političkog i finansijskog establišmenta. A mi o njima možemo samo da nagađamo i oslanjamo se na poluinformacije nekoliko nezavisnih analitičara".

SLABE TAČKE RUSKOG FRONTA

Svakako, konferencija koja je počela po podne, na dan posle grčkih opštih izbora, nije mogla da zaobiđe ni problem tzv. Jugoistoka, odnosno područja Balkana, i detaljnu procenu odnosa snaga između Rusije i Zapada u svakoj od balkanskih država. Više učesnika je naglasilo rizik koji po "evropske interese" predstavlja sadašnji Orbanov režim u Budimpešti, sa potencijalom za širenje "ruskog virusa" na Slovačku, Rumuniju i zapadnu Ukrajinu.

Sasvim vidljivu zabrinutost izazvalo je i nedavno približavanje Rusije i Turske, kao i alternativa "Južnom toku" preko maloazijskog poluostrva. Očigledno, NATO baza u Indžirliku nije bila dovoljna da odagna tu zabrinutost, kao što ni britanske baze na Kipru, u Episkopiju i Akrotiriju, nisu po sebi garancija da Kipar neće otići u drugom pravcu. Nedavni poraz Baseskua na predsedničkim izborima u Rumuniji, hronična nestabilnost bugarske vlade i tvrdoglava Dodikova pozicija u Banjaluci takođe nisu davali evropskim stratezima suviše povoda za optimizam.

Uprkos svemu tome, kada se raspravljalo o Balkanu, dve nepoznanice su izazvale najviše rasprave.

Prva je nepoznanica zvana Aleksis Cipras, ili Siriza, odnosno spremnost novog grčkog rukovodstva da zaista bitno naruši evropski konsenzus oko politike prema Rusiji, odnosno da tu pretnju iskoristi kao instrument pritiska u finansijskim pregovorima sa kreditorima. Na toj tački je bila očigledna suštinska razlika između učesnika iz Nemačke i onih iz SAD. Dok su prvi insistirali na doslednom poštovanju preuzetih obaveza i nastavku politike štednje, ovi drugi su – fiksirani na kupole Kremlja kao krajnji cilj – bili spremni da Grcima progledaju kroz prste, možda više nego što i sam Cipras trenutno očekuje. "Ne može se od siromašnih mediteranskih zemalja očekivati da nas slede u teškom periodu, a da im ne damo bar nešto para" – jednostavno je to formulisao jedan američki učesnik. A na pitanje nemačkog kolege "A čije pare biste im vi to dali", lakonski je odgovorio "Pa vaše".

Druga nepoznanica bila je sadašnja politika vlade u Beogradu, koju je više učesnika definisalo kao "politiku neutralnosti" ili "politiku ekvidistance". U psihologiji krstaškog rata koja je, nažalost, preovladavala, za tu politiku i njene razloge nije bilo previše razumevanja, a još manje podrške, dok je nedavna ponuda predsednika Nikolića da Srbija odigra ulogu "dobronamernog posrednika" izazvala komentare koje ne bi bilo primereno ovde citirati. Od Srbije će se – u kontekstu ruske krize – svakako očekivati da uradi više, a moju primedbu da "ono što je Srbija dosad uradila Rusi već odavno smatraju za previše, a vi još uvek za premalo", nekoliko učesnika ocenilo je "suštinski tačnom, ali ciničnom". Pa ipak, ovo je prva međunarodna konferencija tog formata, posle skoro 20 godina, na kojoj sam učestvovao, a da pitanje Kosova i Metohije nije nijednom pomenuto. Kupole Kremlja su očigledno primamljiviji cilj od blatnjavih prištinskih ulica.

Od Baltika do Egejskog mora, Zapad pokušava da uspostavi "sanitarni kordon" prema Rusiji. U Čerčilovom govoru u Fultonu 1946. ta ista "gvozdena zavesa" je bila povučena od Šćećina do Trsta, danas je oko hiljadu kilometara istočnije. Ali u njoj ima mnogo rupa, a za njeno održavanje je na raspolaganju sve manje para i vojnika, a sve više propagande. I niko zapravo ne zna kada će se, na kom trgu i u kojoj vladinoj zgradi, pojaviti neka ružna rupa u jedinstvenom frontu. U Budimpešti, Atini, Istanbulu ili Sofiji. Ili možda u Beogradu? ¶

ZORAN ČIČAK,
predsednik Argonauts grupe, Beograd

Fotografije: M. Rupena

Lutanja spoljne politike Srbije

U osmoj emisiji "Zumiranje" gosti Andreja Ivanjija, urednika spoljne politike nedeljnika "Vreme", bili su Dušan Spasojević, diplomata i bivši ambasador Srbije u Turskoj, i Boško Jakšić, spoljnopolitički komentator dnevnog lista "Politika". Tema emisije bila je spoljna politika Srbije između EU, SAD, Rusije i Kine

Pitanje kojim je Andrej Ivanji otvorio razgovor odnosilo se na to da li Srbija nepokolebljivo ide ka članstvu u EU, počevši od toga koliko je njena spoljna politika nejasna. O tome su stavovi različiti – od toga da je ona konfuzna i nedorečena, da postoje geopolitička lutanja, ali da sa druge strane vlast govori da je strateški cilj članstvo u EU i da tu nema ničeg nejasnog.

Dušan Spasojević smatra da je prilično jasno šta Srbija želi, ali ne i da li su te želje potpuno realne i u kom periodu su ostvarive. "Srbija je izrazila želju da krene ka punopravnom članstvu u EU još 2000. godine i taj put je išao sporo. Treba podsetiti da smo početkom 2001, godinu i po dana nakon bombardovanja, doneli zvaničnu odluku da postanemo punopravni član NATO saveza, a onda nam je trebalo pet godina da budemo primljeni u Partnerstvo za mir. Bili smo blokirani u toj svojoj odluci od nekoliko najvećih članica. Primljeni smo zahvaljujući odluci Džordža Buša, koji je u novembru 2006. na samitu u Rigi podržao prijem Srbije. Spoljna politika je samo izraz unutrašnje politike. U tom smislu, kada rešimo unutrašnju konfuziju, i spoljna politika će nam biti jasna."

CENA NEDOSLEDNOSTI

Odgovarajući na pitanje da li Srbija može da bude članica EU, a da ne bude i članica NATO-a, Boško Jakšić smatra da je to moguće, ali da nije preporučljivo. "Mi smo od 2001. govorili veoma iscrpno o evroatlantskim integracijama i u tom trenutku je podrška članstvu u NATO-u bila vrlo neobična s obzirom na to da su rane od bombardovanja bile sveže. Danas, kada je bombardovanje daleko za

nama, pominjati NATO u javnom diskursu postaje izdajnički. Na osnovu toga zaključujem o našoj nekonzistentnosti. Naša nedoslednost će se sada sve više pokazivati jer je na sve većim ispitima. Umeće diplomatije je izuzetno važno; kako se postaviti i izaći iz nekih situacija. Pri tome, naša diplomatija se bolje snalazi u bilateralni, a daleko gore u multilateralni."

Stubove naše spoljne politike čine i EU i Rusija. Ambasadori Moskve i cela Rusija jasno stavljaju do znanja da nemaju ništa protiv članstva u EU, ali je naglašeno da se ne bi baš blagonaklono gledalo na to. U tome su se složili svi sagovornici.

"General Ivašov je na našoj nacionalnoj televiziji rekao da bi to bila katastrofa", rekao je Jakšić. "Setimo se kako je ruski ambasador u Beogradu reagovao kada je Crna Gora saopštila želju da uđe u NATO. Rekao je da sve ruske rakete stavljaju Crnu Goru na nišan. Ne mislim da se oni ustežu, štaviše, Rusija je dugo sve činila da nas uplaši od ulaska u NATO. Ako posmatramo izjave koje dolaze iz naučnih krugova ili instituta, bivših vojnika i generala, sve češće se pominje da EU nije za Srbiju, već da nam je mesto u evroazijskoj federaciji, sa panslovenskom i panpravoslavnom braćom."

Na osnovu toga može se zaključiti da će pritisak Moskve rasti i da će se postavljati direktne prepreke na našem putu ka EU. Praksa je pokazala da nijedna zemlja članica bivšeg sovjetskog bloka nije postala članica EU pre nego što je postala članica NATO-a. Ovakav scenario je u slučaju Srbije moguć, ali činjenicom neulaska u NATO, produžićemo proces na putu ulaska u EU, smatra Jakšić.

Dok je Boris Tadić bio predsednik Srbije, mantra naše spoljne politike glasila je "I Kosovo i EU", a sada ta mantra glasi "I Rusija i EU". Međutim, iz Brisela i Berlina sve vreme dolaze signali da Srbija ne može da glumi ekvidistancu, nesvrstanost i neutralnost i da je veoma lepo što ima dobre odnose sa Rusijom, ali da može da ih iskoristi samo kao neko ko je u taboru evropskih zemalja.

NEUTRALNOST ILI HRABROST

Kada je reč o neutralnosti Srbije po pitanju ukrajinsko-ruskog konflikta, Spasojević smatra da uvek treba držati poziciju koja najviše odgovara našim interesima:

NAREDNA EMISIJA
NEDELJA, 20 ČASOVA
UŽIVO

www.vreme.com/zumiranje

Razgovor DRAGOLJUBA ŽARKOVIĆA sa novinarem DIMITRIJEM BOAROVIM i MILANOM ĆULIBRKOM, glavnim i odgovornim urednikom nedeljnika NIN.

Otvoreno i bez cenzure:
ima li Srbija plan B

komentarišite uživo na:
www.twitter.com/NedeljnikVreme #Zumiranje

Plašim se da ćemo izudarani i sa jedne i sa druge strane, prepuni modrica, završiti predsedavanje OEBS-u
– Boško Jakšić

Spoljna politika je samo odraz unutrašnje. U tom smislu, kada rešimo unutrašnje probleme, i spoljna politika će nam biti jasna
– Dušan Spasojević

"Mi ne možemo da postanemo punopravan član EU u narednih pet godina. U programu Junkerove komisije je vrlo jasno da Srbija neće u njenom mandatu postati punopravan član, šta god radili. Za to vreme će ukrajinska kriza proći, a sankcije će biti ukinute. Ne vidim logiku u tome da uvedemo sankcije Rusiji. Nikome nismo uveli sankcije zbog priznavanja Kosova, pa ne vidim razlog da to radimo i zbog tamošnje situacije."

Jakšić smatra da je potrebno hrabrije postupati oko ukrajinske krize: "Hrabrost koju je pokazao Milo Đukanović je državnička hrabrost. Državnici su ti koji ne mogu da vode populističku politiku i da samo vode računa o tome kako će proći na narednim izborima. Trebalo bi da povuku neke hrabrije poteze. To nedostaje. Plašim se da će taj period čekanja biti ispunjen greškama u koracima kojima ćemo se zameriti i EU i Rusiji, obema stranama sa kojima želimo izvanredne odnose. Pre tri dana je Parlamentarna skupština OEBS-a zasedala u Beču i doneta je odluka da u sastavu ruske delegacije ne može da bude žena koja predstavlja Krim. Iza te odluke stoji i Dačić, kao predsedavajući OEBS-a; dobili smo minus u Moskvi. Onda nešto drugo uradimo i dobijemo minus u Briselu. Plašim se da ćemo izudarani i sa jedne i sa druge strane, prepuni modrica, završiti predsedavanje OEBS-u."

Govoreći o tome da li će Srbija moći da postane članica EU, a da ne prizna Kosovo, Spasojević kaže da je to tabu tema: "O tome niko ne govori javno, ni u Briselu, ni u Beogradu. Formalni uslov još nije postavljen, ali ja verujem da će biti pritisaka, pogotovo od zemalja koje su najuticajnije u EU, a priznale su jednostrano proglašenu nezavisnost Kosova i aktivno podržavaju čitav taj proces. Oni će pokušavati da nas uslovljavaju u bilateralnim odnosima stavljanjem veta. Ni u Uniji nema jednoglasnosti kada je reč o tome – pet zemalja članica nije priznalo nezavisnost Kosova."

Uprkos tome što Vlada Srbije govori da nepokolebljivo idemo ka EU i da smo prešli onu tačku posle koje nema povratka, nerešena su brojna pitanja, od statusa Kosova, stava prema ukrajinskoj krizi, članstva u NATO-u. Boško Jakšić apsolutno ne veruje u nepokolebljivost nijedne strane, ni Beograda, a ni Prištine: "Pregovara se isključivo zbog pritiska. Da nema pritiska Brisela i odvojene želje Kosova i Srbije da uđu u EU, mi nikada ne bismo međusobno razgovarali. Sve o čemu se pregovara je u velikoj meri nametnuto. Da će Srbija morati da prizna Kosovo, to je potpuno jasno."

Tokom razgovora bilo je reči i o regionalnoj saradnji i politici koju vodi ova Vlada kada su odnosi u regionu u pitanju. Popravljeni su odnosi sa Bosnom i Hercegovinom, Makedonijom i Crnom Gorom, ali su mnoga pitanja u odnosima sa Hrvatskom i dalje otvorena. Spasojević je u tom smislu veliki pesimista: "Beograd je u mnogo navrata bio naivan i potcenjen je antisrpski osećaj koji dominira u hrvatskoj politici. Mislim da će oni koristiti svaku priliku da štite bilateralne interese koristeći se plaštom EU. Mi smo u periodu hladnog mira sa Hrvatskom i moramo te odnose racionalno da posmatramo."

Jakšić smatra da je loše to što se veliki značaj daje istoriji u odnosu na dnevnu politiku: "Odnosi Srbije i Hrvatske u svetlu evropskih integracija su dvadeset osmi deo ukupnih odluka. Svaka odluka mora da prođe konsenzus 28 država, Hrvatska je jedna od njih. Ona može da iskoristi neke stvari u našim odnosima, ali ne zaboravimo da i ona kao punopravna članica podleže određenim pravilima EU, koja neće tako olako dozvoliti da nas Hrvati pritiskaju. Moram da priznam da je mini-serijal regionalnih poteza koji vodi ova Vlada jedna od retkih stvari koje zaslužuju pohvalu." ¶

Priredila: KATARINA STEVANOVIĆ

PODELJENA ZEMLJA: Vojnici Hutija u Sani
Foto: Fonet/AP

Teroristi svih zemalja

Najsiromašnija zemlja Arabijskog poluostrva se godinama retko pominjala u medijima, a kada se to događalo, ključne reči su bile: bombaški napadi, šiitska pobuna koja je odavno tinjala, povremene akcije Al kaide, napadi američkih bespilotnih letelica. Međutim, u poslednje vreme se situacija drastično promenila

Jemen je u žiži svetske javnosti bio posle 7. januara, kada se dogodio teroristički napad na redakciju časopisa "Šarli Ebdo" u Parizu. Istog dana desio se i bombaški napad u Sani u kome je poginulo više od 30 ljudi. Kod napada u Sani svakome ko prati dešavanja u Jemenu odmah je bilo jasno da je za to odgovoran ogranak Al kaide u ovoj državi, ali ova vest brzo je potonula na Zapadu. Međutim, reči braće Kuaši, napadača na "Šarli Ebdo", da su oni u stvari članovi Al kaide Jemena i da su u ime ove organizacije izvršili masakr u Parizu, imale su izuzetan odjek i izbacile su jemensku Al kaidu i sam Jemen u udarne vesti svetskih medija. Vremenom je priča o zbivanjima u Parizu splasnula, ali je pre nekoliko nedelja vrhuška Al kaide sa Arabijskog poluostrva objavom podrške Islamskoj državi ponovo podsetila svet na svoje prisustvo.

Aktuelna dešavanja u samom Jemenu nam govore da prisustvo ekstremističkih snaga nije jedini problem koji ova zemlja ima. Već mesecima traje eskalacija krize sa pobunjenicima iz grupe Huti, odnosno Ansar Alah, kako sami sebe nazivaju. Hutiji su u januaru u potpunosti preuzeli vlast u glavnom gradu Sani, zauzeli predsedničku palatu, zarobili šefa države Abdurabuha Mansura Hadija i raspustili parlament. Hadi je u subotu pušten (ili je pobegao, vesti su protivurečne) iz Sane i stigao je u Aden, grad na jugu zemlje, u kome je veliki broj njegovih pristalica. Hadi je u Adenu povukao ostavku koju je podneo pod pritiskom, saopštio da je opet preuzeo sve predsedničke dužnosti i poručio da su sve mere koje su preduzeli Huti "ništavne i nelegitimne". Pozvao je poslanike da sarađuju sa njim na "normalizaciji bezbednosne i ekonomske situacije u svim provincijama", a vladine ministre da se "odmah zapute na sednicu u Aden". Premijer Jemena Halid Bahah se i dalje nalazi u kućnom pritvoru u Sani zajedno sa drugim ministrima i zvaničnicima.

Reakcija međunarodne zajednice na sva ova dešavanja odaje utisak zbunjenosti ili neobaveštenosti. Generalni sekretar UN Ban Ki Mun je upozorio da se Jemen raspada pred očima celog sveta. Istina da je sada situacija postala nešto alarmantnija, ali ovakva izjava mogla je biti data i pre pet ili više godina i ne bi bila mnogo pogrešna. Problem je u tome što se situacijom u Jemenu, osim lokalnih političkih snaga, niko ozbiljno nije bavio. Još veći je problem što se čini kao da ni sada niko nema nameru da se time bavi. Zapravo, malo ko i zna šta se uopšte dešava u Jemenu.

AL KAIDA U JEMENU

Krenimo od Al kaide. Organizacija pod imenom Al kaida sa Arabijskog poluostrva pod tim imenom postoji od 2009. i već »

SVAKODNEVICA: Mesto bombaškog napada u starom delu Sane
Foto: Fonet/AP

nekoliko godina figuriše kao najozbiljniji ogranak originalne Al kaide, ali je ekstremizam u Jemenu mnogo duže prisutan.

Problem za, pre svega, jemensku državu, a potom i globalnu bezbednost, postaje sve veći početkom XXI veka. Međutim, jedan od korena tog problema seže desetak godina ranije. Tada je ondašnji predsednik Ali Abdulah Salih ušao u pakt sa radikalnim islamom, a džihadisti iz Avganistana su 1994. godine primljeni u zemlju u zamenu za pomoć u građanskom ratu. Ovaj potez je Salihu doneo pobedu u ratu, pri čemu je eliminisana i Socijalistička partija Jemena, najjača stranka na jugu zemlje. Ipak, da se stvar otima kontroli postalo je očigledno posle bombaškog napada na američki vojni brod u Adenu u oktobru 2000. godine, u kome je poginulo 17 mornara.

Već tada je Jemen bio u nezavidnoj poziciji jer se našao pod pritiskom da mora da se suoči sa ekstremistima. Kada se dogodio teroristički napad 11. septembra 2001, Jemen je definitivno stavljen u poziciju da sa ekstremizmom mora da se obračuna. Pored toga, ova zemlja se otprilike u isto vreme suočila i sa brojnim drugim nevoljama.

U prvoj deceniji ovog veka počinje rat u Sadi protiv Hutija i formira se Al hirak, pokret za nezavisnost Južnog Jemena. Kada se na to dodaju očajna ekonomska situacija, ogromna stopa nezaposlenosti, problemi sa vodom itd., nije bilo teško pretpostaviti da će situacija postati još gora.

EKSTREMIZAM U NALETU

Tokom mog prvog boravka u Jemenu 2006. godine, malo ko je govorio o nevoljama sa terorizmom. Hutiji su tada smatrani najvećim problemom, a kao najveći krivac za stanje u zemlji s pravom je označavan tadašnji predsednik Salih koji je nezadovoljstvo Hutija pokušavao da reši žestokom represijom, koja nije donosila nikakve rezultate.

Isto je bilo i krajem 2008. i početkom 2009. godine, kada su borbe sa Hutijima vođene u regionu plemena Bani Hušajš, nadomak Sane. Stanje u zemlji bilo je gore nego ranije. Sredinom 2009. Jemen posećuje Umar Faruk Abdulmutalab, Nigerijac koji je krajem te godine bezuspešno pokušao da izvrši teroristički napad u avionu na letu Amsterdam–Detroit. Tada Al kaida sa Arabijskog poluostrva široj javnosti stavlja do znanja da je izuzetno opasna po globalnu bezbednost, a bezbednosna situacija u Jemenu postaje sve lošija.

Jemenska vojska sprovodi brojne antiterorističke akcije, neke od njih i uz pomoć SAD, a mešanje Amerike ne nailazi na dobar prijem ni kod nenasilnog lokalnog stanovništva. Američki dron je, recimo, još 2002. godine ubio Abua Alija al Haritija, jednog od glavnih osumnjičenih za napad na američki brod u Adenu. U međuvremenu je bilo još sličnih akcija, da bi 2011. godine u septembru bio ubijen i imam Anvar al Avlaki, američki državljanin jemenskog porekla, koji je dovođen u vezu sa mnogim ličnostima koje su bile protagonisti najvećih terorističkih napada u svetu (Šerif Kuaši je Avlakija opisao kao svog duhovnog vođu i čoveka koji ga je finansirao).

Ove akcije izazvale su reakciju Al kaide sa kojom je jemenska država sve teže izlazila na kraj i koja je 2011. godine zauzela veliku oblast na jugu zemlje, u provinciji Abjan, uključujući i Zindžibar, glavni grad provincije. Džihadisti su iskoristili haos u državi izazvan nemirima i protestima protiv tadašnjeg predsednika Saliha i formirali svoj emirat na jugu Jemena. Tek po delimičnoj konsolidaciji države, kojoj je prethodila promena vlasti, vojska Jemena uspela je u leto 2012. da protera pripadnike Al kaide sa okupiranih teritorija.

TERORISTI I NJIHOVE ŽRTVE

Pomenuta konsolidacija države je bila samo delimična, ako i to nije previše optimistička ocena, pa su problemi uglavnom ostali nerešeni. To je dokazao i stravičan samoubilački bombaški napad u Sani 2012. godine u kome je poginulo više od stotinu ljudi, uglavnom vojnika koji su se pripremali za proslavu dana državnosti 22. maja, kojom se obeležava ujedinjenje Severnog i Južnog Jemena 1990. godine. Ciljevi terorističkih akcija uglavnom su bili vojni objekti i institucije Vlade, 2013. izvršen je napad na Ministarstvo odbrane, kada je ubijeno više od 50 ljudi, kao i ranije pomenuti napad od 7. januara ove godine ispred zgrade Policijske akademije.

Lokacije na kojima su se dogodili pomenuti bombaški napadi u Sani, kao i škola koju je pohađao Umar Faruk Abdulmutalab, dobro su poznati autoru ovog teksta koji je kroz prozor sobe gledao na dvorište te škole, a igrao košarku na terenima pored Policijske akademije. Imao sam priliku i da se upoznam sa ljudima koji žive u Sani, donekle i u planinskim selima severno od nje. Samo stanovništvo većinom nije radikalno niti militantno, nije reč o ekstremistima, već o veoma specifičnom narodu sa posebnim moralnim kodeksom, koji posmatraču sa zapada deluje nestvarno. Problem Al kaide je prvenstveno problem jemenskog naroda, jer je on prva i najveća žrtva ove organizacije.

Jemen je zemlja u haosu u kojoj sistem praktično ne postoji, sa svojom planinsko–pustinjskom konfiguracijom geografski pogodan za terorističke aktivnosti koje slaba država ne može da spreči, dok je narodu glavna briga kako da preživi. Naravno da ima i Jemenaca sa

Iranska veza

Postoje sigurno i strane zainteresovane da se veštački stvori sukob između sunitskog i šiitskog islama u Jemenu. Kao jedna od takvih često se pominje Iran, a za ovakvo mišljenje postoje izvesni argumenti. Ne može se osporiti da po pitanju vere Hutiji, iako zajditi, već dugo vremena liče na dvanaestoimamske šiite (dominantne u Iranu). Njihov idejni tvorac Husein Badredin al Huti, kog je ubila jemenska vojska 2004. godine, proveo je određeno vreme u Iranu, javno je u svojim propovedima podržavao Hezbolah i Iran, a njegov povratak iz ove zemlje poklapa se sa jačanjem aktivnosti organizacije Šabab al Mumin, iz koje se razvio današnji pokret Hutija.

Iako Iran verovatno ima nekog ideološkog uticaja, njegova direktna umešanost još nije dokazana. Ipak, neposredno po svrgavanju vlasti u Sani oglasio se zamenik šefa diplomatije Irana Hosein Amir Abdolahijan koji je izjavio da "poslednje promene u Jemenu idu u korist stabilnosti ove zemlje" i da se "Hutiji bore protiv korupcije i terorizma".

ekstremističkim pogledima, ali je u pitanju više izuzetak nego pravilo. Uostalom, brojni su primeri da je priroda Al kaide sa Arabijskog poluostrva više internacionalna nego jemenska. Umar Faruk Abdulmutalab je Nigerijac, braća Kuaši su bili državljani Francuske, ekstremisti poginuli u bitkama za Zindžibar u Abjanu su mahom bili Somalijci itd.

HUTIJI NA VRATIMA

Kada govorimo o Hutijima, pobunjenicima iz regiona Sada kod Saudijske Arabije, oni su jasno benigniji od Al kaide. Hutiji insistiraju na tome da su branioci zajditskog islama, koji je frakcija šiizma, ali koja je od svih frakcija šiitskog islama najsličnija sunitskom. Njihov agresivni i beskompromisni stil se, naravno, ne dopada sunitskoj populaciji koja čini apsolutnu većinu u svim delovima Jemena, osim na severu (ukupan odnos u procentima je oko 60-40 na strani sunita).

Sada imamo situaciju koju najbolje opisuje reč rasulo – Hutiji vladaju u Sani i na celom severu, u samom gradu se održavaju demonstracije protiv njih, Hutiji hapse i prebijaju demonstrante,

BORBA ZA PREVLAST:
Demonstracije protiv Hutija
Foto: Fonet/AP

sunitski delovi odbijaju da prihvate da se Hutiji pitaju za nešto u državi, a Al kaida da namerava da vrši napade na šiitske pobunjenike.

Ono što je pozitivno je da Hutiji, iako naoružani, ne pokazuju klasično ponašanje terorista niti sprovode versko nasilje, kao što se, na primer, događa u Iraku. Zajditski i sunitski islam su veoma slični i u Sani ne postoje sunitski i šiitski delovi, niti različite džamije, već se svi mole zajedno. Verske razlike, iako prisutne, znatno su mekše nego u nekim drugim zemljama i to je olakšavajuća okolnost. Osim toga, Hutiji generalno ne praktikuju bombaške napade i ne propagiraju nasilje kao takvo, ali imaju svoje ideje o funkcionisanju države, koje se očigledno ne poklapaju sa idejama ostalih, i spremni su da ih brane oružjem. Prema vestima koje u poslednje vreme stižu iz Jemena može se izvesti zaključak da su Hutiji postali nešto agresivniji, pre nekoliko dana je pucano na demonstrante u Ibu, gradu u centralnom delu zemlje sa većinskim sunitskim stanovništvom. Ipak, ovakve vesti se moraju uzimati sa rezervom jer se ne može se sigurnošću tvrditi ko je zapravo pucao.

Ono što ponajviše zabrinjava je sve zapaljivija retorika Hutija u kojoj skoro sve svoje protivnike optužuju da sarađuju sa Al kaidom i na taj način veštački fabrikuju sukob sunitskog i šiitskog islama u zemlji. Poslednji u nizu takvih gafova u vezi sa predsednikom Hadijem. Pošto je Hadi napustio Sanu, jedan od vođa Hutija izjavio je da je predsednik "postao vođa jednog od delova Al kaide koja namerava da uništi jug". Ovakva izjava bi se mogla okarakterisati kao besmislica kakvu je imao običaj da izgovara bivši predsednik Salih, čije se ime u poslednje vreme takođe dovodi u vezu sa podrškom Hutijima. Konačno, ogroman je problem što nije potpuno jasno šta Huti zapravo hoće i da li je njihov cilj drugačija, federalna podela zemlje, potpuno otcepljenje i formiranje imamata ili nešto treće.

Ono što daje kakvu-takvu nadu je stav ujedinjenih jemenskih političkih partija koje su pozdravile puštanje predsednika Hadija i izrazile nadu da će biti uloženi napori da se okonča kriza izazvana njegovim nasilnim svrgavanjem. Legitimitet imaju jer su u pitanju stranke koje su imale veliki broj glasača. Legalno izabrani predsednik je, istina, bio jedini kandidat na izborima, ali je izlaznost bila prilično velika, čime je jemenski narod ponovo pokazao želju za pronalaženjem mirnog političkog rešenja.

Kako bilo, pred Jemenom je težak period. Problem predstavlja i činjenica da je Jemen izuzetno heterogena država pa je sukobe u njemu još lakše isfabrikovati nego u drugim zemljama u kojima je taj posao takođe uspešno sproveden, a postoje strane koje profitiraju od nestabilnosti zemlje i koje sve čine da Jemence nahuškaju jedne na druge. Sunitsko stanovništvo je svakako protiv Hutija, što ne znači da su za Al kaidu. Međutim, bili za Al kaidu ili ne, spremni su da pruže otpor Hutijima, što će koristiti Al kaidi kojoj bezvlašće odgovara. Nažalost, izgleda da pripadnici te organizacije nisu jedini kojima ne smeta to što Jemen počinje sve više da liči na Somaliju. ¶

MARKO GAGIĆ

Ispravljanje greha mitohondrijske Eve

Velika Britanija je odlučila da napravi korak bez presedana: da zakon dozvoli da beba ima dve biološke majke. Da li je u pitanju revolucionaran korak u nauci i medicini ili bahata odluka koja podrazumeva kršenje svih etičkih normi

Britanka Šeron Bernardi rodila je sedmoro dece. I izgubila svako od njih. Prvo troje umrlo je nekoliko sati nakon što su rođeni, a onda je 1989. godine dobila Edvarda. Doktori su joj u startu rekli da se ne nada mnogo, i bebi odredili specijalnu terapiju koja je podrazumevala i transfuzije krvi. Njihova prognoza bila je da Edvard neće dočekati peti rođendan. Već u četvrtoj godini počeo je da ima učestale napade, ali pokazao se kao borac i izgurao do 21. rođendana. Ohrabreni time što telo njihovog sina demonstrira upornost da preživi, Šeron i njen suprug Nil su nastavili da pokušavaju da dobiju bar jedno zdravo dete. Dobili su još troje, ali nijedno od njih nije uspelo da živi duže od dve godine. Kada je 2000. godine njihova poslednja ćerka Kerolin umrla nakon srčanog napada, odlučili su da napokon prestanu da se trude i gaje nadu.

Tek nakon što je izgubila peto dete Šeron je dobila objašnjenje. Sva njena deca patila su od mitohondrijskih bolesti i to zbog – nje.

EMBRION NA OPRAVCI

Mitohondrijske bolesti su i danas neizlečive i još uvek ih je nemoguće preventirati. Javljaju se u detinjstvu, pogoršavaju tokom života i obično se pokažu kao fatalne još pre nego što dete odraste. Gluvoća, slepilo, epilepsija, dijabetes, progresivna dečja poliodistrofija, Bartov sindrom, Parkinsonova bolest... Spisak je dug, a rezultat je učinka "neispravnih" mitohondrija, ćelijskih organela koje, najprostije rečeno, imaju zadatak da snabdevaju ćelije energijom. Kada one ne rade svoj posao kako treba, nijedna ćelija u organizmu ne dobija dovoljno energije, a prvi na udaru su delovi tela kojima je ona najpotrebnija: mozak, mišići, srce i jetra. Mitohondrije se nasleđuju od majki, a Šeronine su bile "neispravne".

Tek nedavno saznala je da je i njena majka pre nje izgubila troje dece nakon porođaja. Međutim, uprkos svim odgovorima, Šeron nije imala rešenje na raspolaganju. Popravka "neispravnih" mitohondrija podrazumevala bi zamenu ovih organela u svakoj ćeliji našeg tela, a to je nemoguće. Dakle, jedino rešenje je zameniti ih prilikom samog začeća. Kako ih nasleđujemo isključivo od majki, naučnici u Njukastlu su došli na ideju da u postupku sličnom vantelesnoj oplodnji ovu malu količinu lošeg DNK u jajnoj ćeliji jedne, zamene zdravim DNK druge žene. Zvuči jednostavno, otprilike kao da menjate pokvareni akumulator na automobilu, ali nije baš tako.

Na panelu održanom u sklopu organizacije *Human Fertilisation and Embryology Authority* (HFEA) u Velikoj Britaniji, prošle godine predstavljena je tehnika kojom bi se mitohondrijske bolesti mogle izbeći. Konkretno, ideja je zameniti "neispravne" mitohondrije u jajnoj ćeliji majke zdravim organelama donorke.

Početkom februara predlog je prošao Donji dom koji ga je većinski podržao. Ukoliko to krajem meseca učini i Dom lordova, već krajem sledeće godine na svet bi mogle da dođu prve bebe začete ovom metodom, koje su već dobile ime: "bebe sa tri roditelja". Imaće DNK tri osobe – biološke majke i oca i još jedne žene koja je donirala svoje zdrave mitohondrije. Pitanja koja se logično nameću su: koliki procenat DNK beba nasleđuje od te svoje "druge majke", koliki je rizik da nasledi i njene negativne genetske osobine i, naravno, kakva su njena zakonska prava u smislu starateljstva nad tim detetom.

IGRA BOGOVA

"Bebe (začete) od tri roditelja"... Zvuči kao loša i zastrašujuća ideja, zar ne? Otkad je sveta i veka bebe su proizvod jedne majke i jednog oca, čak i ako ih na svet donese treća osoba. Svaka druga kombinacija koja podrazumeva mešanje DNK tri osobe u najmanju ruku je uznemiravajuća i etički sumnjiva.

Očekivano, sama ideja i razvoj događaja izazvali su polemiku u naučnim i verskim krugova i uznemirili javno mnjenje. Da li su se Britanci usudili da se igraju bogova ili je po sredi nešto sasvim drugo?

Protivnici bilo kakvog uplitanja čoveka u DNK potegli su sve etičke, moralne i zakonske skrupule kojih su mogli da se sete. Što se njih tiče, ovo je samo još jedan korak od ere "dizajniranih beba", otvaranje vrata vremenu kada će roditelji želeti ne samo zdravu, već i decu koja će izgledati po poslednjoj modi, a to znači da će moći sami da odlučuju kakve će boje biti njihove oči, da li će im kosa biti ravna ili kovrdžava, put svetla ili tamnija, brada sa rupicom ili bez nje. Iako ova ideja zvuči kao scenario filma sa distopičnom fabulom, za sve koji zaziru od ljudskog uplitanja u DNK lanac prilično je realistična i zastrašujuća.

Iznad svih, poteže se pitanje da li su naučnici zaista toliko drski da se petljaju u nešto za šta ne znaju kakve će posledice imati po buduće generacije, među kojima su i potomci beba o kojima je ovde reč.

Naučnici su, pak, decidirani: procedura koja čeka da zaživi u praksi nema nikakve veze sa genetskim inženjeringom u smislu prčkanja oko osobina koje se

EUGENIKA ILI LEK: Kombinovanje DNK dve majke

nasleđuju od roditelja (boja kose, očiju i slično), već ima za cilj da stane na put bolestima koje je, uprkos svim naporima medicine, i dalje nemoguće sprečiti.

Pobornici ove metode tvrde da je rizik od nasleđivanja defekata minimalan, a kako druga žena/majka donira samo mitohondrijski DNK njen udeo u genetskom kodu deteta je minimalan.

DNK koja svakoga od nas čini takvim kakvi jesmo i koja određuje da li ćemo biti plavooki ili riđi, zdepasti ili visoki, nalazi se u jedru ćelije. Sve ukupno, određuje nas nešto više od 20.000 gena. U mitohondrijama ih je 37 i oni se nikada ne mešaju sa ovima iz jedra. Dakle, od majke donorke beba praktično nasleđuje manje od 0,2 procenta njenog genetskog materijala.

Druga sporna stvar u celoj priči su prava "druge majke". Predlog zakona predviđa da ta žena ostane anonimna i da u budućnosti ne polaže pravo na bilo kakvo staratelјstvo i nema nikakve veze sa detetom kome je podarila svoje zdrave mitohondrije. Prema aktuelnom britanskom zakonu, međutim, u ovoj zemlji je zabranjeno anonimno doniranje jajnih ćelija i sperme, dakle "materijala od koga se bebe prave". Zašto bi od toga bila izuzeta i donorka DNK mitohondrija? Ako je treća strana već učestvovala u davanju DNK, ona je efektivno drugi roditelj, smatraju oponenti. Što se njih tiče, "bebe od tri roditelja" su upravo ono što im samo ime kaže i po zakonu imaju pravo da znaju identitet svih onih čije gene nose, ma koliko mali procenat tih gena nasledili. Ako ni zbog čega drugog, bar da bi imali šansu da zahvale ženama koje su im omogućile život.

DRSKOST KOJA SE ISPLATILA

Zabrinutost zbog "britanskog eksperimenta" prevazišla je i granice Ujedinjenog Kraljevstva. Početkom ove nedelje reagovali su i pojedini zvaničnici Evropskog parlamenta (EP) upozoravajući da ova procedura krši zakone EU i atakuje na fundamentalne standarde ljudskog dostojanstva i integriteta ličnosti. Miroslav Mikolask, predstavnik Slovačke u EP i još 49 njegovih kolega pisali su britanskom premijeru Dejvidu Kameronu zahtevajući od njega da povuče predlog zakona uz opasku da bi u suprotnom Velika Britanija pala na svakom ispitu iz etike.

Britansko ministarstvo zdravlja, međutim, isključuje svako kršenje zakona Unije i ističe da je procedura prošla sva neophodna testiranja i da nijedno nije pokazalo kako bi mogla biti opasna po pojedinca ili čovečanstvo. Uprkos protivljenju evropskih političara, navodi se da kontroverzna procedura uživa podršku 40 vodećih naučnika u ovoj oblasti iz četrnaest zemalja, među kojima je i pet laureata Nobelove nagrade.

Njihov najjači argument je da bi ova odluka bila spasonosna za sve žene čije jajne ćelije imaju "neispravne" mitohondrije. Ukoliko procedura bude bila aminovana, šansu koju nije imala Šeron Bernardi sa početka ove priče već u narednim mesecima moglo bi imati čak 2500 majki samo u Ujedinjenom Kraljevstvu.

Kada je reč o ljudskom dostojanstvu i drskosti zadiranja u isto, ne bi trebalo zanemariti činjenicu da Britaniji ovo nije prva bitka sa na polju reproduktivne medicine. Sličnim sumnjama i optužbama da se igra boga bila je izložena pre skoro četiri decenije kada se usudila da se pozabavi vantelesnom oplodnjom. Prva "beba iz epruvete" rođena je 1987. upravo u Britaniji. Zahvaljujući toj drskosti, ono što je do tog trenutka bilo nezamislivo, danas je praktično rutinska procedura. ¶

JASMINA LAZIĆ

Živim od prodaje fantazija

Virtualna ljubav i seks su fenomeni savremenog vremena. Kao i u realnom životu, ta zadovoljstva se i na internetu mogu kupiti. Ko su ljudi sa kojima se dopisujete na raznim seks četovima i kako izgleda njihov posao

Charlotte: Moram da ti priznam da si me stravično naložio, *fitta* mi je već vlažna!

GOST3456: Mmm, i moj *kuk* jedva čeka da prodre u sve tvoje rupe!

Charlotte: Uh, jedva čekam da te vidim i osetim! Nabiću ti i prst u *röv* tokom seksa, čula sam da muškarci od toga dožive bombastičan orgazam! Hoću da eksplodiraš u meni! Može?!

GOST3456: Naravno, dušo! Želim te najradije sad odmah! Jedva čekam subotu!

Charlotte: I ja! Javi se onda jedno dva sata pred sastanak da potvrdimo da je sve ok i da budemo u kontaktu! Moram na ručak s mojima, ćao!

Ovo je samo delić jedne od prepiski u kojima svakodnevno učestvujem. Glumeći da sam Charlotte, Lisa, Mary, ali i Jon, Jens i mnogi drugi, dopisujem se sa Šveđanima. Hranim njihove seksualne fantazije i zarađujem ogroman novac za firmu u kojoj radim. Inače, *fitta* je isto što i "pičkica", *kuk* je "kurac", *röv* je dupe, a ja sam muškarac. Imam tridesetak godina i živim u Beogradu.

Poslom animatora, kako se to naziva, počeo sam da se bavim pre deset godina. Te 2005. sam, zahvaljujući poznavanju stranih jezika, radio kao honorarac na jednom državnom radiju. Do mene je nekako došao oglas u koj em strana firma traži ljude koji govore švedski. Javio mi se čovek i na srpskom rekao da je u pitanju firma koja se bavi SMS dopisivanjem tj. četom, i da traže animatore.

Mušterije, to jest korisnici, su iz Švedske tako da se četuje na tom jeziku. Na kraju, čovek je bojažljivo dodao i da je u pitanju "čet za odrasle"...

Tada sam, takoreći, živeo na MIRC-u (smartfonovi, whatsappovi, viberi i slični *online* kanali komunikacije s poznatima i nepoznatima nastali su kasnije) i četovanje sam obožavao. Nisam imao ništa protiv da mi neko još i plati za to. Pristao sam, obavio zvaničan razgovor i dobio posao koji radim i danas.

Svoje pravo ime krijem iza pseudonima, ali ne zbog moralnih razloga i mogućih društvenih osuda, nego moj šef ne bi bio srećan što o poslu pričam ovako javno.

KAKO IGRA POČINJE

Na internetu postoje razni sajtovi sa oglasima u kojima, uglavnom, lepe devojke traže muškarce za upoznavanje, dopisivanje, druženje, avanturu... Oglas čine fotografija devojke, kratak opis njene ličnosti i izgleda. Ispod je i objašnjenje da razgovor sa devojkom počinje nakon što se SMS pošalje na određeni četvorocifren broj; navedene su cene poruka, kao i način na koji se prestaje sa dopisivanjem. Sve je uređeno tako da korisniku izgleda kao da se stvarno dopisuje sa prelepom dvadesetogodišnjom studentkinjom, koja pravi pauzu u učenju tražeći zabavu sa zanimljivim momcima.

U stvarnosti, korisnik se dopisuje sa mnom ili s nekim od mojih kolega i koleginica animatora. Fotografija koju gleda je ukradena sa interneta ili legalno kupljena od profesionalnih modela. Posao nas animatora je da korisnika držimo što duže u razgovoru – on plaća poruke koje dobija od nas. Pričamo o tome šta bi mi radio, šta bi voleo da ja njemu radim, i tako dalje i mnogo dublje...

Postoji nekoliko jasnih zabrana – ne sme se pisati o mokrenju, igrama s fekalijama, nanošenju telesnih povreda, a zabranjeni su i razgovori sa maloletnicima. Neverovatno je koliko puta su mi korisnici nametali baš takve teme.

PROFILI KORISNIKA

Apsolutno svaki od korisnika već od prve poruke traži od nas da razmenimo privatne brojeve, jer je tako "jeftinije za oboje". Mi se pravimo da ne vidimo njegov broj, da je cenzurisan, da firma verovatno blokira slanje telefonskih brojeva kako bi zaštitila žene, korisnice sajta, od maltretiranja i slično. Nekad ta objašnjenja upale, pa korisnici potroše brdo para dolazeći iznova i iznova. Nekad ne uspe, pa pobegnu odmah.

Sa desetogodišnjim iskustvom iz desetina hiljada razgovora sa korisnicima, mogu da kažem da su to, pre svega, usamljeni, nesigurni ljudi, koji nisu u stanju da na drugi način nađu intimnog partnera.

Ponekad pomislim da bi im bilo jeftinije da odu u javnu kuću, ali valjda svako ima neki ponos, pa misli: ajde, ovde plaćam čet, ne plaćam devojku. Doduše, mnogi su me pitali da li želim da mi plate za seks koji "ugovaramo". U tim slučajevima uvek glumim "uvređenu damu" ("Pa, kakav je to način?! Nisam ja kurva!"), što mi je posebno zabavno.

Sa druge strane, pogrešno je misliti da se na ovakve četove javlja samo "socijalni škart" nesposoban za normalne kontakte. Jedan od naših korisnika bio je i danas poznati svetski teniser. Tad je tek počinjao s treniranjem i glavna briga mu je bila da li će devojkama smetati to što mu je lice rošavo.

Intelektualci poput advokata i lekara se baš retko javljaju. Kada se jave, deluju kao da pokušavaju da nađu "nešto na brzaka".

Dok smo na sajtu imali različite tematske čet-sobe, redovno je dolazio čovek koji je uporno tražio da ga neko kastrira jer je, kako je pisao – silovao komšijinu svinju. Razgovori s njim su bili

ILUZIJA: Dva evra po poruci

foto: SMS-dejta.com

posebno naporni jer je insistirao na zabranjenim temama.

U čet-sobu namenjenu za ljude iz bivše Jugoslavije, stalno je dolazila žena koja se predstavljala kao medicinska sestra Vida i koja se opisivala kao "sitna, crna, nabijena". Na pitanje odakle je, uvek bi odgovarala: "od Banjaluke". Uvek je tražila "nekog tipa da se seksaju". Na dan kad je umro Slobodan Milošević, Vida je razgovarala s jednom koleginicom i posle nekih sat vremena vrelih poruka, napisala je: "Čovječe! Umro Slobo, a mi pričamo o seksanju!"

ALGORITAM

Na kraju svakog meseca, svakom animatoru se meri prosek broja poruka po broju korisnika. Na osnovu toga se određuje i ko će narednog meseca koliko da radi, a dele se i bonusi na plate. Plate nisu fiksne nego se obračunavaju po radnom satu. Suština je da ćeš zaraditi onoliko koliko si umešan u animiranju, odnosno koliko se korisnici dopisuju s tobom. Prosečan radnik može da zaradi od 200 do 400 evra mesečno.

Meni su se iskustva sa MIRC-a i više nego isplatila (o znanju stranih jezika ne treba ni govoriti). Od početka sam bio najbolji i zarađivao sam više od proseka. I sada mi se dešava da za šestočasovnu smenu pošaljem preko hiljadu poruka. Jedna koša 20 švedskih kruna što je malo više od dva evra...

Razvio sam čitave scenarije kako korisnika što duže zadržati u četu. Jedan od najboljih jeste da se sve vreme dogovaramo o susretu u realnom životu. Mnogi su dolazili na dogovorena mesta. Mnoge sam posle ubedio da firma nešto menja u porukama i onemogućava nam susret, a oni su dolazili i dolazili pokušavajući da se nađu s devojkom svojih snova. Zaljubljivali su se, čak maštali i o brakovima...

Isprva mi je sve bilo smešno i zabavno. Bilo mi je žao pojedinaca, ali s vremenom se sve to pretvorilo u puku rutinu: pitanje A zahteva odgovor B i pitanje C, na šta se nadovezuje E ili F, a potom G ili H. Jednostavan algoritam.

Posle nekog vremena počeo sam da se »

REALNOST SEKS ČETA: Muškarac za kompjuterom

ponašam kao stvarna žena: on se javi na moj oglas, vidi moju sliku, godine, sve, a u prvoj poruci zahteva da mu pošaljem svoj broj i pritom ne kaže ništa o sebi. Pa šta on misli ko sam ja?! Jeste, evo, baš sam sedela i čekala samo njega, nepoznatog princa na belom konju, da mu dam broj i sebe celu.

To je, naravno, rezultiralo sve lošijim prosecima (ko je lud da skupo plaća razgovor s kučkom koja se istresa na njega), ali prošlo me je to. Ponekad radim i u korisničkom servisu firme gde telefonom razgovaram s besnim korisnicima i na fin način im objašnjavam da su glupi što ne čitaju uslove korišćenja četa i ostalih usluga. Suprugama objašnjavam da im je račun za mobilni toliko visok jer je njihov muž želeo da upozna zanosnu plavušu s interneta, roditeljima da su se njihovi maloletni sinovi lažno predstavljali kao odrasli kako bi prvo seksualno iskustvo imali s onom tetom sa slike.

SVE PO ZAKONU

Za razliku od Srbije, Švedska ima veoma jaku pravnu zaštitu potrošača. Svaka usluga mora da ima jasno istaknutu cenu, kao i način na koji se usluga prekida.

Što se tiče mog posla, potpuno je legalan. U uslovima poslovanja sasvim jasno piše da partneri u dijalogu mogu biti i zaposleni u firmi koji se u četu mogu lažno predstavljati a da to ne kažu. To nije napisano sitnim slovima – naprotiv. To je prva ili druga tačka među uslovima korišćenja, a to što ih niko ne čita je sasvim druga priča.

Mobilni operateri su takođe upućeni u stanje stvari. Pri konkurisanju za kratki broj preko kojeg se čet obavlja, firma mora da dostavi obimnu dokumentaciju i garancije o prometu. Ukoliko se ne ispune norme, gubi se kratki broj.

Kada se neki od korisnika buni prvo operaterima, oni im odgovaraju da ne znaju o čemu se radi i preusmeravaju korisnika na firmu koja nudi samu uslugu. Sama firma zatim kaže da oni pružaju tehničku podršku, dok se prava firma koja vrši uslugu nalazi u Srbiji, Sejšelima ili gde već. Korisniku često ne pada na pamet da ide pred sud na Sejšele, te teška srca plati račun i priča se tako završi.

Mnogi od korisnika pokušaju da se izvuku tvrdeći da uopšte nisu koristili čet. Međutim, u transkriptima se vidi da su navodili svoje ime, prezime, opisivali svoj izgled, zanimanje, mesto stanovanja...

Ovakve stvari postoje i u Srbiji. U gradskim autobusima se mogu videti reklame na kojima je fotografija devojke uz kratak opis: "mlada advokatica, želi da se skrasi" i slično. Glavni slogan reklame je nešto poput: "Dok se voziš busom, upoznaj ljubav svog života". Treba samo da pošaljite BUSCHAT ili nešto slično na neki četvorocifreni broj i bićete spojeni s devojkom ili momkom sa slike. Tekst na dnu plakata kaže da je servis zabavnog karaktera i da razgovor s animatorima košta toliko i toliko.

Koliko mi je poznato, ova vrsta dopisivanja ipak nije toliko popularna kod nas. Verovatno zbog cene poruka. Tešim se idejom da smo možda inteligentniji od nekih drugih i da ne damo da nas neko tek tako vara. Sa druge strane, nas lože drugačije prevare koje su drugde nezamislive...

SMISAO

Kako se ja nosim sa ovakvim poslom koji *de iure* nije, ali *de facto* jeste prevara? Imao sam kolege koje su kukale kako ćemo goreti u paklu zbog ovoga što radimo. Mnoge kolege i, naročito, koleginice kriju od svoje okoline čime se bave.

Neke su imale moralnih problema jer se osećaju kao prostitutke. Jednu od njih sam nedavno ubeđivao da to što korisnika nagovaram na seks bez kondoma ne znači da širim bolest i nemoral, jer do samog seksa uopšte neće ni doći.

Ne volim kad mi se jave ljudi koji su na bilo koji način bolesni i kod kojih se zaista osećam da ih iskorišćavam. Žalosno mi je da vidim da njihovi staratelji ne obraćaju dovoljno pažnje na to kako oni koriste svoje telefone. Posao je posao, ali ipak se trudim da ih ne "oderem" i pokušavam suptilno da ih odvratim od daljeg korišćenja četa.

Osim toga, nemam nikakvih moralnih problema s poslom. Sve sasvim jasno piše. Onaj ko veruje da će prezgodna riba sa interneta dotrčati kod njega, samo zato što je video njen oglas i poslao joj dve, tri poruke, taj valjda i zaslužuje takve "usluge".

Ovaj posao me prilično zadovoljava. Ne ložim se na titule, fotelje i status. Dovoljno mi je da 30. u mesecu ne razmišljam o tome šta ću toga i narednog dana jesti. Pali me to što mogu da živim normalno, što mogu sebi da kupim pantalone, kafu u gradu, ručak u restoranu ili što kad hoću – mogu da odem na kraće putovanje, bez griže savesti.

I dalje sam honorarac na državnom radiju. Radio sam i u jednoj jedinici velike nevladine organizacije u našoj zemlji. Tamo se novac dobija na ruke, ugovor se produžava na svakih par meseci uz izmene radne pozicije, a doprinosi se ne plaćaju. Imao sam visoku poziciju, ali mi ona nije mnogo vredela jer plata i kupovna moć padaju kako evro raste; kirija se računa u evrima; cene namirnica prate evro...

Ništa. Ćuti, sedi, piši poruke po ceo dan... Trudim se da budem najbolji radnik. Na stranu što zbog toga nemam nimalo slobodnog vremena tokom kog bih taj novac trošio. ¶

STOJAN ČEKRK

ZORAN STANOJEVIĆ

Nebitan si, Sezame

Svako ko je (bio) niko sanja ili je sanjao taj trenutak gde se pojavljuje na vratima nekog prestižnog i važnog mesta, a nemilosrdni vratari se rasklanjaju da mu omoguće prolaz jer su ga prepoznali. Nema propusnica, zagledanja u sliku, pozivnicu, traženja imena na spisku, pozivanja na ne znam koga i molećivog pogleda. Ili srdžbe posle odbijanja.

E, tako bi ubuduće mogao da izgleda naš odnos sa kompjuterom. Umesto pasvorda logovaćemo se pogledom ili palcem, predviđaju eksperti za kibernetičku bezbednost.

Ideja nije nova, nešto slično predviđao je Bil Gejts još pre desetak godina tvrdeći da su pasvordi prevaziđeni i generalno nesigurni. Ako je dobar, pasvord se teško pamti. Ako se lako pamti, brzo će ga provaliti. U međuvremenu su kamere i senzori napredovali i pojeftinili, kao i softver koji ih pokreće.

Pasvord od brojki i slova (najmanje šest, obavezno mešano) osnov je naše današnje bezbednosti. Dobra strana je da takav pasvord na izvestan način štiti vašu privatnost. Ako kreirate tajni nalog na društvenoj mreži, na primer. Ili u nekoj banci. Ako nas primoraju da se logujemo biometrijski država bi, kada joj to zatreba, mogla da naloži vlasniku mreže ili banke da mu preda biometrijsku bazu i da jednostavnim upoređivanjem sa sopstvenim arhivama dođe do svakog korisnika. Biometrijsko logovanje olakšalo bi praćenje, bilo da su u pitanju komercijalni ili službeni razlozi. Mnogima se to nimalo ne dopada.

Loša strana pasvorda je da lopovi prečesto kradu spiskove tih šifri, što onih za pristup nekom sajtu, što onih za mejl, banku, osiguranje ili nešto treće. Postoje i programi za razbijanje. Pasvord je, kažu, postao krajnje nesiguran način da se zaštitite.

Majkrosoft najavljuje da će u svom novom Vindouzu sa brojem deset ukinuti pasvorde kako bi nam olakšali korišćenje. Biće dovoljno da sednete pred kompjuter i svi vaši nalozi će postati pristupačni. Ako ustanete da biste otišli do toaleta oni će se zatvoriti i niko od kolega neće moći da šacuje ili se poigrava. Zapravo, svaki kompjuter sa tim operativnim sistemom dočekivaće vas tako, baš kao i vaš mobilni telefon ili pametni sat.

Taj sistem prepoznavanja zove se FIDO (*Fast Identity Online*). Tačnije, reč je o udruženju (www.fidoalliance.org) nastalom pre dve godine u februaru 2013. baš zbog potrebe da se nešto učini za bezbednost na mreži, budući da su pasvordi postali zamorni i nesigurni. U udruženju, sa plaćenom članarinom, nalaze se gotovo sve značajnije kompanije od Gugla, Alibabe, Samsunga do Vize i Majkrosofta. Ali svi koji prihvate pravila mogu da primene FIDO tehnologiju. Bitno je reći da FIDO radi samo na uređajima koji je nalaze na nekoj mreži, internetu ili lokalnoj.

Nadajmo se da će ta tehnologija biti dovoljno osetljiva. Jer zamišljam zajapurene ispred bankomata kako vrište na FIDA koji neće da ih pusti do njihovih para. Ima i gore. Dođeš na posao, sedneš za kompjuter i gledajući u mrtav ekran shvatiš da si otpušten. ¶

PRODAJA & PRETPLATA

ŠTAMPANO IZDANJE

	Beograd [kurirom]	Srbija [poštom]	kontinentalna Evropa [površinskom poštom]	ceo svet [avionom]
6 meseci	4650 din	4400 din	75 EUR/99 USD	115 EUR/149 USD
12 meseci	9300 din	8800 din	150 EUR/199 USD	230 EUR/299 USD

INTERNET IZDANJE

6 meseci	bez PDF-a	sa PDF-om
Srbija	950 din	1500 din
svet	16 USD	24 USD

Opcija PDF podrazumeva i mogućnost preuzimanja fajla u obliku identičnom štampanom izdanju. Zabranjeno je da više lica upotrebljava isti nalog. PDF fajl se daje na ličnu upotrebu registrovanom pretplatniku, fizičkom licu, i **ZABRANJENO JE DISTRIBUIRATI CEO ILI DELOVE FAJLA** bez prethodne pisane saglasnosti NP Vreme doo, Beograd. U sve dinarske cene je uračunat PDV. U sve cene pretplate na štampana izdanja uračunata je poštarina.

Potvrdu o uplati zajedno sa svojim podacima pošaljite na adresu **VREME, Trg Republike 5, Beograd,** ili faksom na broj 011/3238-662, sa naznakom za šta je uplata izvršena (pretplata za štampano/internet izdanje ili knjiga). **Za internet pretplatu obavezno navesti e-mail za kontakt.** Vašu e-mail adresu ne ustupamo trećim licima. Sve dinarske uplate treba izvršiti u korist NP VREME **isključivo na račun 160-302538-91**. Za dostavu u inostranstvu, uplata u zemlji se naplaćuje u dinarskoj protivvrednosti prema srednjem kursu NBS.
Iz inostranstva možete izvršiti uplate za sva naša izdanja na internet adresi **http://www.vreme.com/pretplata** pomoću kreditne kartice, (cena u USD), kojom prilikom će se stanovnicima zemalja članica EU zaračunati i dodati odgovarajući PDV ili direktno na naš devizni račun – podatke možete naći na internetu na *www.vreme.com/pretplata*. Šestomesečna pretplata na štampano izdanje podrazumeva 26, a godišnja 52 broja. Trajanje pretplate na internet izdanje određuje se datumski od dana otvaranja naloga.

DOSTUPNO U DIGITALNOM FORMATU
www.novinarnica.net

Dodatne informacije u vezi s prodajom i pretplatom: telefonom, radnim danom od 9 do 15h: 011/3234-774 ili e-mailom na prodaja@vreme.com

ZAROBLJENI U SCENOGRAFIJI

ALEKSANDAR ZOGRAF.

SLUČAJNO PRONAĐENA FOTOGRAFIJA NASTALA U STUDIJU U JEDNOM BANJSKOM ODMARALIŠTU U SRBIJI TRIDESETIH, UČINILA JE DA RAZMIŠLJAM O "SCENOGRAFIJI" U KOJU ODRASLI SMEŠTAJU DECU. DA LI SE DECA OSEĆAJU UGODNO U SVETU KOJI JE, NAVODNO, KREIRAN ZA NJIHOVO DOBRO? FOTOGRAFIJA DEČARCA SA PREVELIKOM ŽELEZNIČKOM KAPOM VEROVATNO JE BILA ZABAVNA SAMO MATORIM ŠERETIMA...

BOLJE DA NA VREME SHVATIMO DA JE AMBIJENT KOJEG SMO DIZAJNIRALI ZA "UŽITAK" TIH MALIH SPADALA ZAPRAVO PRILIČNO RAZOČARAVAJUĆI ...
DA LI SE NASLEDNICI OSEĆAJU KAO ZAROBLJENICI SISTEMA KOJI JE SUĐENO DA NASLEDE?
...ZA TO VREME, ODRASLI SE ZABAVLJAJU I NE HAJU....

Moderna vremena

Filozofiranje ponekad uhvati čoveka iz sasvim banalnih razloga. Evo, na primer, moj slučaj. Pre nekoliko večeri, završivši tekst, isključio sam računar (prenosni) i seo da u tišini čitam jednu pametnu knjigu. Uskoro začujem tiho pucketanje električne vrste, što je uvek zabrinjavajuće, pa osetim takođe zabrinjavajući miris izolacije koja nagoreva. Odem do stola, oslušnem i onjušim: ispravljač mog računara, bez sumnje. Isključim ga iz mreže, naravno, i odlučim da se time pozabavim sutradan, kasno je.

Sutradan opet probam: isto i još gore. Nađem telefon predstavništva proizvođača (čijeg ću vas imena poštedeti) i pozovem korisničku službu. Javi se snimak sa uputstvom: ako vam treba ovo, stisnite 1; ako vam treba ono, stisnite 2; itd. Stisnem šta treba i setim se karikature u njujorškom "Tajmsu" iz devedesetih: neki vojnici UN leže iza vreća s peskom, oko njih prašte eksplozije, a iz slušalice radio-stanice čuje se: "Ako vas bombarduju Srbi, stisnite 1; ako vas bombarduju Hrvati, stisnite 2; ako vas bombarduju Muslimani, stisnite 3." Javi se konačno ljudski glas i kao prvo kaže da popunim anketu; ako sam zadovoljan uslugom, da stisnem 1; ako sam umereno zadovoljan, da stisnem 2; itd. do 5. Oprostite, kažem, ali ja još nisam uslužen; kako da ocenim kvalitet? Pa evo sam vam se javio, kaže čovek. Dobro, ali meni treba ispravljač za kompjuter, kažem i stisnem 2, kad je već zapeo. Dobijem broj telefona za rezervne delove. Tamo se javi neljubazan mlad čovek. Kažem mu lepo: mrežni ispravljač za vaš laptop računar; 18,5 volti i 3,5 ampera izlaz; jednostavno. Znate, kaže, uzmite telefon i snimite *product identification* nalepnicu, pa mi pošaljite na mejl bar-kod. Šta, imate tridesetak različitih ispravljača na 18,5 V i 3,5 A? Čovek prekine vezu. Odupro sam se iskušenju da opet zovem korisničku službu i da u anketi stisnem 5 (najgora ocena), jer očito nema smisla.

S druge strane, razumem i tog neljubaznog klipana: zašto bi on kopao po svom računaru da nađe ima li mog ispravljača u skladištu, kad može da skenira bar-kod, pa mu se odmah kaže samo. Tu me je negde i uhvatilo filozofiranje. Setim se kako je moj prijatelj Bogdan Denić, profesor iz Njujorka i Supetra, jednom tako imao softverski problem sa računarom. Nazove on taj neki 0800 broj korisničke službe (računar je još pod garancijom), a tamo se javi neka mlada cura sa jakim naglaskom (*Raj English*) koja ništa ne shvata. Matori lisac odmah je shvatio i pita da gde ona sada sedi. "U Kalkuti, ser", kaže ona. To se zove "*outsourcing*" i čeka sve vas mlade i obrazovane ljude: jevtina radna snaga u zemljama u razvoju, pa ćete sedeti po dvanaest sati sa slušalicama na ušima i odgovarati na razna pitanja za račun američke kompanije iz Kalifornije ili države Vašington, a za deset puta manju platu od lokalaca iz te dve države koji imaju sindikat, molim da primetite.

Vremena se ubrzavaju. Kad mi je pre desetak ili više godina crkao ispravljač za jedan drugi laptop, pozvao sam predstavništvo. Ljubazan čovek rekao je da sačekam na vezi i ubrzo rekao da imaju, da dođem i da donesem toliko para. Molim. Nekada se išlo u dućan gde su ljudi znali šta imaju, a ako nemaju da ko ima. Neću da grešim dušu: ima i danas takvih dućana, mada sve manje. Desi se da vas ovlašćeni serviser za aute pošalje na auto-otpad po rezervni deo, ali retko.

Bili smo upozoreni na vreme. Sredinom osamdesetih mi je moja drugarica Keti (potpredsednica debele banke u Kaliforniji) lepo rekla: trend je da se sve uprosti toliko da svaka budala razume; najniži zajednički imenitelj. Odatle upozorenja tipa "pazi gde staješ", "ne izlazi iz taksija na leva vrata", "klizav pod" i ostale očigledne priče. Lepo je ing. Marfi upozoravao da ako nešto napraviš tako da svaka budala ume time da se služi – samo će se budale time i služiti. To se lepo vidi iz uputstava za upotrebu raznih uređaja; ta uputstva pišu Kinezi koji su nekoga obmanuli da znaju engleski i da razumeju čemu uređaj služi. Najniži zajednički imenitelj, očigledno, postao je norma i u Kineza.

Nekada, u stara vremena, dok se Tajvan još zvao Formoza, a ne "Tajvand", majstori su bili majstori; razni uređaji su se popravljali, a ne zamenjivali "u garantnom roku", što ume da traje mesecima. Uostalom: već je primećeno da se uređaji prave tako da crknu neposredno po isteku garantnog roka, čime je ispunjen san starog gospodina Bakminstera Fulera: automobil napravljen tako da mu svi sistemi crknu istovremeno; nešto kao onaj *Bluesmobile* iz istoimenog filma, ako se sećate. Ništa se više ne popravlja, sve se zamenjuje, otpadi se pune, korporacije rade i sve je ne može bolje biti.

A što se tiče onog ispravljača s početka teksta tiče, problem je rešen na elegantan način: po savetu pametnih ljudi, otišao sam u dućan i kupio univerzalni ispravljač za laptop računare koji ima i izlaz od 18,5 V i 3,5 A, plus priključke za sve zamislive računare. Za te pare sasvim prihvatljivo, osim što devet priključaka mogu da bacim jer mi ne trebaju, a to mi se čini kao nepotrebna šteta. Proizvođaču se očigledno ne čini: radna snaga je jeftina, lakše je da proda deset priključaka nekome kome treba samo jedan nego da organizuje posebnu ponudu, po potrebi naručioca. To povećava troškove.

To su moderna vremena. Ne štedi se ni na čemu – osim na platama i penzijama. ¶

MILOŠ VASIĆ

OSNIVAČ

Beograd
www.beograd.rs

POKROVITELJ

Republika Srbija
Ministarstvo kulture i informisanja

FEST POČINJE SUTRA!
U PETAK, 27.II 2015.

FEST

43 MEĐUNARODNI FILMSKI FESTIVAL
INTERNATIONAL FILM FESTIVAL

TU SMO!
U SAZVEŽĐU POBEDNIKA

WE'RE HERE!
IN THE GALAXY OF WINNERS

27. FEBRUAR - 8. MART 2015.
FEBRUARY 27 - MARCH 08

Program FEST-a na sajtu www.fest.rs

Prodaja karata: Sava centar, Dom sindikata, Kulturni centar Beograda, Dom omladine Beograda, Fontana (N.Beograd), Jugoslovenska kinoteka (Uzun Mirkova 1) i Muzej jugoslovenske kinoteke (Kosovska 11).

FEST SUPER STAR
NIS
GAZPROM NEFT

FEST STARS
HYPO ALPE ADRIA
SA VAMA. UZ VAS. ZA VAS.
Telekom Srbija

AIRFRANCE
NESCAFÉ
GRAND CASINO BEOGRAD
CROWNE PLAZA BELGRADE
Turistička organizacija Beograda
Tourist Organization of Belgrade

MEDIA STARS
ПОЛИТИКА
Danas
Gloria
Nedeljnik
HOBOCTИ
CITY MAGAZINE
VREME
apt
Radio B92
Radio 3
KLASIK tv
masel
DHL

FASHION MEDIA STAR
BAZAAR

FEST BEST FRIEND
Pevaj sa IVANOVIĆEM
Prva

IZVRŠNA PRODUKCIJA
CEBEF
CENTAR BEOGRADSKIH FESTIVALA

DISTRIBUCIJA I LOGISTIKA

Zaokruženo rešenje

DELTA DMD

www.deltadmd.rs

DISTRIBUTIVNI CENTRI

DC Beograd
Žorža Klemansoa 37 (Luka Beograd)
Tel. +381 (11) 20 70 100

DC Novi Sad
Kanalska 8 (Luka Novi Sad)
Tel. +381 (21) 45 18 80

DC Čačak
Nikole Tesle 44
Tel. +381 (32) 557 60 90

DC Niš
Čamurlijski put bb
Tel. +381 (18) 45 85 821

Copyright © NP Vreme, Beograd

Upotreba materijala iz ovog fajla u bilo koje svrhe osim za
ličnu arhivu dozvoljena je samo uz pisano odobrenje NP Vreme

PDF IZDANJE RAZVILI: Saša Marković i Ivan Hrašovec

OBRADA: Marjana Hrašovec